

**EIM 2023 lisa 1:
Eesti elanike meediakasutus
ja usaldus meedia vastu**

EESTI ELANIKE MEEDIAKASUTUS JA USALDUS MEEDIA VASTU

Uuringu aruanne

Eesti elanikkonna meediakasutust on kvantitatiivsetes elanikkonnaküsitlustes uuritud palju ja järjepidevalt erinevates uuringutes („Mina. Maailm. Meedia“ uuringud, TNS Atlase andmebaas jm) ning neist teame suuri trende ja suundumusi. Märksa vähem on uuritud eesti- ja venekeelse elanikkonna meediakasutust kvalitatiivselt, mis aitaks paremini mõista, millised hoiakud, mõttekäigud, selgitused ja praktikad on nende n-ö suurte trendide taga. Käesoleva kvalitatiivse uuringu eesmärk oli osana Eesti integratsioonimonitoringust uurida ja analüüsida eesti- ja venekeelse elanikkonna meediakasutust ning meedia usaldamist mõjutavaid tegureid.

Uuringu andmekogumise meetodiks olid fookusgruupiintervjuud. Kokku tegime ajavahemikus aprill–mai 2023 10 fookusgruupi, neist 6 venekeelsed ja 4 eestikeelsed (gruppides kokku 60 intervjuueeritut). Kvalitatiivsele uuringule omaselt ei ole need tulemused esinduslikud ega üldistatavad elanikkonna suhtes, vaid uuring näitab arvamuste variatiivsust ning annab selgitusi, põhjendusi ja sügavama mõistmise uuringuteema kohta.

Uuringu autorid tähestiku järjekorras:

Anna Petermann
Anu Varblane
Katariina Mäll
Kristiina Saks
Külliki Seppel
Marju Lauristin
Merje Klopets

Tellijaja: Kultuuriministeerium
Uuringu teostajad: Kantar Emor
Keeletoimetamine: Merje Klopets
Graafiline disain ja küljendus: Maire Nõmmik
© Autoriõigused kuuluvad: Kultuuriministeerium, autorid

KANTAR EMOR

KULTUURIMINISTEERIUM

Sisukord

1	SISSEJUHATUS	4
2	UURINGU METOODIKA	8
3	PEAMISED INFOALLIKAD JA MEEDIAKANALID	16
4	MEEDIA USALDUSVÄÄRSUSE KRITERIUMID	27
5	EESTI PEAVOOLU MEEDIAKANALEID MITTEUSALDAVAD AUDITOOMIRÜHMAD	68
6	USALDUSVÄÄRSED KÕNEISIKUD JA ARVAMUSLIIDRID EESTI MEEDIAS	37
7	VENEKEELSETELE VASTAJATELE SÜMPAATSED AJAKIRJANIKUD JA AVALIKU ELU TEGELASED PROJEKTIIVTEHNICA PÕHJAL	40
8	VENEKEELSETE VASTAJATE HINNANGUD ERINEVATELE MEEDIAKANALITELE	42
9	SUHTUMINE VALEINFOSSE – MÄRKAMINE JA REAGEERIMINE	51
10	MUUD MEEDIAKASUTUSEGA SEOTUD TEGURID	54
11	OOTUSED JA SOOVITUSED MEEDIAKANALITELE	58
12	JÄRELDUSED JA KOKKUVÕTE	61
13	KASUTATUD KIRJANDUS JA LISAD	66

1. Sissejuhatus

Eesti elanikkonna meediakasutust on kvantitatiivsetes elanikkonnaküsitlustes uuritud palju ja järjepidevalt erinevates uuringutes („Mina. Maailm. Meedia“ uuringud, TNS Atlase andmebaas jm) ning neist teame suuri trende ja suundumusi. Märksa vähem on uuritud eesti- ja venekeelse elanikkonna meediakasutust kvalitatiivselt, mis aitaks paremini mõista, millised hoiakud, mõttekäigud, selgitused ja praktikad on nende n-ö suurte trendide taga. Käesoleva kvalitatiivse uuringu **eesmärk** oli osana Eesti integratsioonimonitooringust uurida ja analüüsida eesti- ja venekeelse elanikkonna meediakasutust ning meedia usaldamist mõjutavaid tegureid.

Uuringu andmekogumise meetodiks olid fookusgruupiintervjuud. Kokku tegime ajavahemikus aprill–mai 2023 10 fookusgruupi, neist 6 venekeelsed ja 4 eestikeelsed (gruppides kokku 60 intervjuueeritut). Kvalitatiivsele uuringule omaselt ei ole need tulemused esinduslikud ega üldistatavad elanikkonna suhtes, vaid uuring näitab arvamuste variatiivsust ning annab selgitusi, põhjendusi ja sügavama mõistmise uuringuteema kohta.

Teoreetiline taust

Eesti eesti- ja venekeelse elanikkonna meediakasutuse analüüsimisel tuleb arvestada mitmeid seda mõjutavaid protsesse. Esmalt on meediatarbimist mõjutamas laiemad infotehnoloogilised arengud, mis on kaasa toonud meediast küllastunud ühiskonna. Seda iseloomustab katkematu ligipääs internetipõhiste meediumitele ning traditsiooniliste meediakanalite kättesaadavus üle riigipiiride. Sellega seoses on oluliselt kasvanud auditooriumi võimalus ja võimekus oma meediarepertuaari ise kujundada (Vihalemm ja Kõuts-Klemm, 2017), mis on viinud nii eestikeelse, aga veelgi enam venekeelse auditooriumi killustumiseni (Vihalemm ja Juzefovičs, 2023: 11).

Teiseks on nii eesti- kui venekeelse elanikkonna hulgas meediaeelistused seotud vanuse, venekeelse elanikkonna puhul ka eesti keele oskuse ning Eesti ühiskonda integreerituse tasemega (Vihalemm, Seppel ja Leppik, 2020). On loomulik, et keeleliste enamus- ja vähemusrühmade meediakasutust mõjutab erinevates keeltes kättesaadava meediasisu valikuvõimaluste hulk. Ühelt poolt suurenevad eestikeelse sisu valikuvõimalused ja neid suudab tarbida järjest suurem osa venekeelsest elanikkonnast. Samas säilib ikkagi vajadus emakeelse suhtluse, sealhulgas meediasuhtluse järele. Arvestades, et Eesti kohaliku venekeelse meedia pakkumine on suhteliselt väike võrreldes eestikeelsega, rahuldab seda vajadust jätkuvalt Venemaal ja mujal toodetud venekeelne meediasisu, mis on keeldudele vaatamata erinevate kanalite kaudu kergesti kättesaadav (Kõuts-Klemm jt, 2019; Kasearu jt, 2022). Samas on üleilmsete telekanalite, sotsiaalmeedia ja voogedastuse kaudu ühe enam kasutatav ka muude riikide nii ingliskeelne kui ka venekeelne meediasisu. Seetõttu võime eeldada nii eesti- kui venekeelse elanikkonna meediatarbimise muudatuste suurenemist ning mitmete uute muudatuste tekkimist.

Erinevalt varasematest arusaamadest, mille kohaselt lõimumisprotsess peaks tähendama seniste kultuuriliste seoste, sealhulgas venekeelse meedia tarbimise praktikate hülgamist ja asendumist eestikeelse meedia tarbimisega, on rändetaustaga kogukondade lõimumise, sealhulgas meediakasutuse uuringutes esile tõusnud hargmaisuse kontseptsioon. Viimase kohaselt jäävad inimesed ühest riigist või kultuuriruumist teise liikudes seotuks mõlema ühiskonnaga, seda nii perekondlike, tööalaste, hariduslike, aga ka meedia ja (virtuaalsete) võrgustike kaudu (Leppik ja Vihalemm, 2017). Eestis on sellest kontseptsioonist lähtuvalt viinud nii kvalitatiivseid kui kvantitatiivseid venekeelse auditooriumi uuringuid läbi Triin Vihalemm (Leppik ja Vihalemm, 2017; Vihalemm, Seppel ja Leppik, 2020; Vihalemm ja Juzefovičs, 2022).

Tänu interneti ja sotsiaalmeediaplatvormide levikule ning meediakanalite kättesaadavuse sõltumatusle asukohariigist on hargmaiste praktikate loomine ja säilitamine muutunud märgatavalt lihtsamaks (Vihalemm ja Juzefovičs, 2022). Hargmaiste praktikate sisu ja intensiivsus kogukonna sees varieerub sõltuvalt sotsiaalsest rühmast ja põlvkonnast (Vihalemm ja Juzefovičs, 2022). Venekeelne elanikkond, sh ka selle noorem, Eestis sündinud ja eesti keeles vabalt suhtlev osa, jälgib aktiivselt Venemaa ja vähemal määral lääne meediat ning suhtleb aktiivselt Venemaa elanike ning väljaspool Venemaad elavate venekeelsete kogukondadega, sh intensiivselt sotsiaalmeedia kaudu. See on paljude jaoks oluline osa nende elustiilist ja identiteedist (Vihalemm ja Juzefovičs, 2022).

Golbert (2001, Vihalemm ja Juzefovičs, 2022: 496, 500 kaudu) nimetab hargmaist meediakasutust „topeltteadvuse“ rakendamiseks, see tähendab, et meediatarbija kasutab üheaegselt kohalikke ja päritoluriigi tõlgendusraamistikke, samuti jälgib väga mitmekesisest meediasisu, mille põhjal kujundab iseseisva kriitilise metatasandi tõlgenduse.

Kolmandaks on meediateoorias teada, et nõudlus usaldusväärse info järele kasvab järsult kriisisituatsioonides. Samas saadavad kriise ka ulatuslikud infooperatsioonid ja konkurents erinevate infoallikate usaldamise vahel. Suurematest kriisidest on oma mõju venekeelse elanikkonna infoallikate valikule olnud Covid-19 epideemia, mis suurendas vajadust olla kursis Eestis toimuvaga (Seppel, 2021). Vaieldamatult on Venemaa sõjategevus Ukraina vastu ning sellest tulenevad geopoliitilised pinged Venemaa ja lääne vahel praegu suurima mõjuga nii info tarbimisele kui tunnetusele infoallikate usaldusväärse osas (Juzefovičs and Vihalemm, 2020). See on eriti tugevat mõju avaldanud alates täiemahulise sõja algusest 2022. aastal.

1. Sissejuhatus

Eesti- ja venekeelse elanikkonna meediakasutuse üldised arengud

Kui eelmisel kümnendil läbi viidud meediakasutuse uuringud näitasid venekeelse elanikkonna tugevat televisioonile orienteeritust (Seppel, 2015; Seppel, 2017), siis praeguseks on venekeelse elanikkonna televaatamine jäänud eestlaste omast väiksemaks. Samuti on nad väiksemad muude traditsiooniliste meediakanalite – raadio, ajalehed ja ajakirjad – tarbijad (Kasearu jt, 2022). Samas on pidevas kasvutrendis olnud interneti- (sh veebipõhiste uudistekanalite) ja sotsiaalmeedia kasutus, mitte ainult noorte (kelle jaoks sotsiaalmeediast ongi saanud olulisim infoallikas), vaid ka keskealise põlvkonna hulgas (Seppel, 2021). Varasemate (2017. ja 2021. aasta) Eesti integratsiooni- monitooringute andmetel toimus selles ajavahemikus märgiline nihe, kus venekeelse elanikkonna seas muutusid Eesti kohalikud meediaallikad (eeskätt uudisteportaalid) olulisemaks ja usaldusväärsemaks kui Venemaa meedia (Seppel, 2021). Viimastel aastatel on oluline osa venekeelsest elanikkonnast (v.a noored) enda jaoks teadvustanud ka kanalit ETV+, mis sai sel perioodil sisu tootmiseks ja üle-eestilise vabalevi tagamiseks olulist toetust ka lõimumise arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ eelarvest (Kultuuriministeerium, 2021).

Interneti levikuga kaasnenud meedia- ja muude infokanalite valiku plahvatuslik kasv ning kättesaadavuse lihtsustumine üle riigipiiride on endaga kaasa toonud auditooriumi killustumise ning individuaalsete ning kohati väga erisuguste meediarepertuaaride kujunemise (Kasearu jt, 2022). Näiteks eristasid Vihalemm ja Kõuts-Klemm (2017) 2014. aastal läbi viidud „Mina. Maailm. Meedia“ küsitlusuuringu põhjal eestlaste hulgas kuute erinevat meediakasutuse tüüpi, mida iseloomustab erinev rõhk traditsioonilisel ja uuel meedial (sotsiaalmeedia, voogedastus jm ennekõike veebipõhine meedia) meediamenüüs: 1) multiaktiivsed traditsioonilise meedia kasutajad (16%); 2) mõõdukalt aktiivsed traditsioonilise meedia kasutajad (22%); 3) mõõdukalt aktiivsed traditsioonilise ja uue meedia kasutajad (18%); 4) aktiivsed uue meedia kasutajad (13%); 5) üksnes uue meedia kasutajad (14%) ja 6) passiivne meediakasutaja (17%). Eestlaste meediakasutus on samas jätkuvalt suunatud selgelt eestikeelsele meediale (rahvusvaheliste uudisteportaalide ja kanalite jälgijate hulk on suhteliselt väike) ning suurele osale on Eesti Rahvusringhääling (edaspidi ERR) ja peamised eestikeelsed ajalehed, infoportaalid olulised ning usaldusväärsed infoallikad (Seppel, 2021).

Venekeelse elanikkonna puhul on aktiivselt jälgitavate meediaallikate valik laiem. Seal võistlevad üksteisega kohalik venekeelne meedia ja Venemaa meedia, vähem (küll aga kasvava olulisusega) ka eestikeelne meedia (eriti noorimas põlvkonnas), mis teeb individuaalsed meediavalikud veelgi kirjumaks.

Seppel (2015) eristas Eesti integratsiooni- monitooringu andmetele tuginedes venekeelse elanikkonna hulgas viit meediakasutuse tüüpi: 1) nii Eesti kui Venemaa erinevate kanalite aktiivne ja usaldav kasutaja (23%); 2) nii Eesti kui Venemaa kanalite aktiivne ja kriitiline kasutaja (9%); 3) vene(keelsele), eeskätt Venemaa meediale orienteeritud kasutaja (32%); 4) eeskätt eestikeelse meedia eelistaja (13%); 5) passiivne meediakasutaja (24%).

Pidev kokkupuude väga paljudes geopoliitilistes küsimustes vastandlikke hoiakuid kandvate Eesti ja Venemaa meediaväljadega on muutnud suure osa venekeelse elanikkonna usalduse erinevate meediakanalite vastu madalaks, seda hoolimata konkreetsest meediaorientatsioonist (Seppel, 2021), millega toimetulekuks rakendavad inimesed erinevad toimetulekustrateegiaid (Juzefovičs ja Vihalemm, 2020; Vihalemm ja Juzefovičs, 2023). Nende osakaal, kes jälgivad ainult Venemaa meediat ning ei kasuta kohalikku meediat, on väga väike (Balti venekeelse auditooriumi uuringu BRAS alusel ainult 2%). Samuti on väike nende osakaal, kes ei jälgi üldse Venemaa päritolu infoallikaid (BRASi alusel 10%). Samas on hargmaisuse praktikad põlvkonniti erinevad: noorem põlvkond on võrreldes oma vanemate põlvkonnaga venekeelse meedia kõrval üha rohkem jälgimas ka eestikeelset ja rahvusvahelist meediat (Seppel, 2021), samuti on noorematel sotsiaalmeediakontakte teistes välisriikides enam kui Venemaal (Vihalemm ja Juzefovičs, 2022).

Venemaa-Ukraina konflikti mõju venekeelsele auditooriumile

Pinged Venemaa ja lääne vahel alates Venemaa-Ukraina konflikti plahvatamisest ja Krimmi okupeerimisest Venemaa poolt 2014. aastal kuni Venemaa poolt täiemahulise Ukraina-vastase sõja vallandamiseni veebruaris 2022, on viinud Eesti ja Venemaa meedia ning avalike tõlgenduste täieliku polariseerumiseni. See on toonud kohaliku venekeelse elanikkonna meediakasutuse praktikad tugeva surve alla, mida on põhjustanud ka osa venekeelse elanikkonna eestlastest erinev arusaam konfliktist (Juzefovičs and Vihalemm, 2020). Venemaa meedia poolt on kasvanud surve venekeelse diasporaa allutamisele Venemaa kui suurriigi agressiivsele geopoliitilisele narratiivile. Samal ajal on aga Venemaa agressioon Ukrainas soodustanud ka Eesti avalikkuses rahvuslikku julgeolekut ja Venemaa ohtu rõhutava diskursuse levikut (Vihalemm ja Juzefovičs, 2022). Eesti avalikus diskursuses on loodud kuvand, et venekeelne elanikkond on Venemaa (meedia) poolt manipuleeritud. Venekeelse auditooriumi kvalitatiivsed uuringud sellist mustvalget kuvandit ei kinnita (Vihalemm ja Juzefovičs, 2023).

1. Sissejuhatus

Uuringud näitavad pigem, et Venemaa-Ukraina konflikti ajal on venekeelse auditooriumi puhul iseloomulik skeptiline ja küüniline suhtumine kõigisse meediainstitutsioonidesse (Juzefovičs and Vihalemm, 2020). Vastandlike meediadiskursuste mõjuväljas olles tajuvad venekeelse auditooriumi liikmed, et ükski meediakanal ei paku objektiivset infot toimuvatest poliitilistest sündmustest (Vihalemm ja Juzefovičs, 2022). BRASi küsitlustele vastajatest arvas 80%, et ajakirjanike Venemaa-Ukraina konflikti kajastus on kallutatud nende „klientide“ (ehk võimueliidi) huvidest lähtuvalt. Hoolimata vastaja enda maailmavaatetest ja suhtumisest konfliktist, oli enamik arvamusel, et autonoomne ajakirjandus ongi geopoliitilise konflikti ajal võimatu (Vihalemm ja Juzefovičs, 2023).

Toimetulekuks usaldamatusega meediakanalite vastu on venekeelse auditooriumi liikmed BRASi uuringu põhjal kasutanud erinevaid strateegiaid (Juzefovičs ja Vihalemm, 2020). Umbes veerand üritab poliitilisi uudiseid süsteemselt vältida nii meediatarbimises kui ka sotsiaalmeedia infovoos (nn apoliitiline auditoorium). Uudiste vältimine võib olla juba varasem harjumus, aga ka kriisiaegne teadlik strateegiline tegevus, et hakkama saada konfliktiga seotud stressi ja situatsiooni keerukusega. See ei pruugi tähendada, et nad on apaatsed kriisi enda suhtes. Samuti võib apoliitiline uudiste vältimine olla ajutine ning vahelduda aktiivse uudiste jälgimise perioodiga (ja vastupidi) (Vihalemm ja Juzefovičs, 2023). Auditooriumiliikmed, kes on stabiilselt lojaalsed ühele konfliktipoolle (kas siis Venemaale või läänele), jälgivad igapäevaselt enda maailmavaatete sobivaid meediakanaleid (nn digitaalne homofiilia). Samas võivad nad jälgida ka enda vaatest n-ö opositsioonilisi kanaleid, kuid eeskätt selleks, et olla kursis vastase (võlts)argumentidega, mille „paljastamise“ kaudu oma vaadet tugevdada (Vihalemm ja Juzefovičs, 2023). Ülejäänud püüavad säilitada erinevate infovoogude suhtes kriitilist meelt, jälgides teadlikult uudiseid erinevatest, nii lääne, Eesti kui Vene allikatest, et siis kujundada iseseivalt omaenda pilti toimuvast (nn digitaalne heterofiilia). Samas on sellise kriitilise ja refleksiivse meediakasutuse pidev rakendamine väga aja- ja intellektuaalse kapitali mahukas, väsitav ja emotsionaalselt kurnav, sellist praktikat jaksatakse üleval hoida ainult aeg-ajalt (Vihalemm ja Juzefovičs, 2023), taandudes vahepeal ideoloogiliselt ühetaolisse infovoogu või loobudes uudiste jälgimisest sootuks (Juzefovičs and Vihalemm, 2020). Käesoleva uuringu üheks eesmärgiks ongi nende erinevate variantide lähem tundmaõppimine ja võimaluste kaardistamine venekeelse auditooriumi usalduse suurendamiseks Eesti meedia vastu.

Samas on viimastel aastatel eriti seoses koroonakriisiga ilmnenu maailmavaateline polariseerumine ka eestikeelses auditooriumis, kellest teatud osa hulgas on samuti hakanud levima umbusaldus ja negatiivne eelhoiak Eesti n-ö peavoolu meediainstitutsioonide suhtes. Käesoleva kvalitatiivse uuringuga püüame valgust heita ka selle auditooriumirühma eripärale.

Uurides auditooriumirühmade hoiakuid erinevate meediakanalite kaudu levitatava info suhtes, peame silmas kommunikatsiooniuringutes eksperimentaalselt kindlaks tehtud seaduspärasusi, mis on seotud kanalite ja allikate usaldusväärusega. Need seaduspärasused toovad esile, et info sisul on usaldusvääruse kujunemisel sageli väiksem roll kui sellel, millisest allikast, millise kanali kaudu ja milliste inimeste käest infot saadakse ning millises raamistuses seda esitatakse. Seetõttu pöörame fookusgruppide vestlustes just neile asjaoludele suuremat tähelepanu.

2

Uuringu metoodika

2. Uuringu meetoodika

2.1 Eesmärk

Kvalitatiivuuringu eesmärk oli uurida ja analüüsida sihtrühma kuuluvate inimeste meediakasutust (eelistused, vajadused, valikud, barjäärid jne) ning usaldust erinevate meediakanalite ja infoallikate vastu. Meediaallikatena käsitleme siinkohal nii traditsioonilist meediat (trükimeedia, TV, raadio), aga ka uusmeediat (sotsiaalmeedia, voogedastus jm ennekõike veebipõhine meedia) ja n-ö alternatiivmeediat (n-ö peavoolumeediast erinevaid, vastanduvaid vaateid esitav meedia).

Täpsemalt seadsime kvalitatiivuuringle järgmised fookused ja alaeesmärgid.

- Uurime, millised on eesti- ja venekeelse elanikkonna meediatarbimise harjumused (sh eelistatuid kanalid).
- Uurime, mis loob usaldust meediakanalite ja info vastu ning mis tekitab usaldamatust. Selgitame, mida ja kuidas peaksid Eesti eesti- ja venekeelne meedia tegema oma usaldusväärse töstmiseks.
- Uurime, millised ajakirjanikud, avaliku elu tegelased ja allikad on inimeste meelest kõige usaldusväärsemad ja kõige vähem usaldusväärsed.
- Selgitame, mille alusel tehakse vahet tõese info ja valeinfo vahel ning millised on olulisemad info usaldusväärse kriteeriumid.
- Seoses Venemaa meediakanalite keelustamisega selgitame, mis on muutunud venekeelsete elanike informatsioon ja kas ja kuidas leitakse ligipääs Venemaa infole, kuidas seda usaldatakse ning mis põhjusel tarbitakse.
- Selgitame, kuidas hindavad inimesed Eesti venekeelseid meediakanaleid: mis neile neis kanalites meeldib ja mida võiks teha teisiti. Millised on peamised põhjused, miks venekeelsed vastajad, kes ei jälgi Eesti meediakanaleid, seda ei tee?

2.2 Andmekogumise ja –analüüsi meetoodika

Kvalitatiivseks andmekogumiseks kasutasime fookusgruppe ehk rühmaintervjusid, mis on intervjuerija suunavatest küsimustest lähtuv vabas vormis vestlus osalejate vahel. Fookusgruppide eeliseks on võimalus koguda infot korraka mitmelt inimeselt, mistõttu on meetod ajatõhusam kui süvaintervjuid. Samuti on väärtuslik vestluringis tekkiv vastastikune suhtlus osalejate vahel: tekib võimalus haakuda või vastanduda teiste arvamustega ning arutleda erinevate seisukohtade üle. Kvalitatiivsed intervjuud võimaldavad uurida hästi inimeste hoiakuid, mõttearendusi, barjääre, valikute võimalikke sügavamaid tagamaid ehk erinevaid psühholoogilisi ja käitumuslikke aspekte, mis on olulised uuringu eesmärgi täitmiseks.

Kvalitatiivne uuring ei ole esinduslik elanikkonna suhtes, vaid see näitab arvamuste variatiivsust ning annab selgitusi, põhjendusi ja sügavamat mõistmist uuringuteemasse. Seega ei tohiks uuringu tulemusi üldistada elanikkonnale, vaid tõlgendada neid kui erinevate elanikkonnarühmade mõttekäike ja arvamusi.

– Valim ja värbamine

Andmekogumiseks tegime perioodil 13. aprill 2023 kuni 10. mai 2023 eriilmelistes auditooriumirühmades 10 fookusgruppi. Eesmärk ei olnud kutsuda gruppidesse n-ö laia üldist profiili, vaid just väga erinevaid inimesi: Venemaa riigimeedia jälgijad, venekeelse opositsioonilise meedia jälgijad, kriitilised poliitikahuvilised inimesed, ennekõike rahvusvahelist meediat kasutavad inimesed, alternatiivmeedia eelistajad jne. Nende kaudu oli soov mõista meediakasutuse eriilmelisust, aga samas otsida ka sarnasusi erinevate sihtrühmade vahel. Seega oli tegemist sihispärase valimiga ning kvalitatiivsele uuringule iseloomulikult ei ole fookusgrupid esinduslikud ega üldistatavad Eesti elanikkonna suhtes, vaid teadlikult valitud selliselt, et esindatud oleks võimalikult erinevaid elanikkonna rühmi. Kümnest fookusgrupist 4 gruppi olid eestikeelsed ja 6 gruppi venekeelsed. Fookusgruppides osales 60 inimest, neist noorim 16-aastane ja vanim 65-aastane.

Osalejate kutsumiseks fookusgruppidesse kasutasime Kantar Emori eelvalideeritud vastajate baasi, kus enam kui 30 000 Eesti inimest on andnud oma kontaktid ja taustaandmed nõusolekuga saada uuringukutseid. E-kirjaga välja saadetud uuringukutsetes kirjeldasime uuringu põhiteemasid, vestluringi formaati ning palusime uuringus osalemisest huvitatud inimestel täita ankeedi, kus nad vastasid lühidalt küsimustele enda meediakasutuse ja erinevate meediakanalite usaldamise kohta, et oskaksime neid hiljem sarnastesse gruppidesse jagada. Kokku saatsime välja 4888 kutset ning inimesi, kes avaldasid soovi vestluringides osaleda, laekus uuringukutse peale 269.

Saadud taustainfost lähtudes hakkasime osalejaid gruppidesse jagama ning neile sobivaid intervjuuaegu otsima. Värbamisjuht helistas ja vestles iga inimesega eraldi, et üle selgitada vestluringi teema ja kõik tehnilised ning privaatsusega seotud teemad. Kõik osalejad allkirjastasid ka privaatsusteatisi, milles oli kirjeldatud uuringu sisu, eesmärgi ja andmete edasise kasutamise põhimõtteid (sh seda, et kõik inimesed jäävad uuringus anonüümseks ning vestluringi salvestused kustutatakse pärast intervjuude transkribeerimist). Tänu täheks vestluringis osalemise eest said kõik intervjueritud 30-eurose Partner kinkekaardi.

2. Uuringu meetoodika

Intervjuud toimusid videokoosolekuna MS Teams keskkonnas, mida oleme Kantar Emoris kasutanud viimastel aastatel peaaegu kõigi fookusgruppide tegemiseks, kuna virtuaalselt osalemine nõuab inimestelt vähem ajakulu ja vaeva intervjuuga liitumiseks ning virtuaalne toimumiskoht võimaldab samas grupis osaleda inimestel eri piirkondadest.

– Andmeanalüüs

Fookusgruppide intervjuud salvestati MS Teams keskkonnas ning eestikeelsete intervjuude põhjal kirjutati sõna-sõnaline stenogramm, venekeelsed intervjuud tõlkis stenogrammikirjutaja kohe stenogrammi tehes suulisest kõnest eesti keelde. Edasi jätkus analüüs intervjuutekstide temaatilise kodeerimisega kvalitatiivse analüüsitarkvaraprogrammi Atlas.ti abil. Intervjuusid kodeerisid kaks kodeerijat, kes mõlemad modereerisid ka intervjuusid ja tegid edasist kvalitatiivset sisuanalüüsi. Kasutasime esmalt kõikset kodeerimist. Seega kodeerisime kõik uuringu eesmärgist lähtuvalt tähenduslikud tekstiosad, hoidumaks välistuste tegemisest juba uuringu varajases faasis, mis on üks kvalitatiivse sisuanalüüsi ohukohti (Kalmus jt, 2015). Kokku eristasime 89 koodi/teemat ning nende alla kodeerisime 991 tähenduslikku tekstikatkendit. Neist koodidest lähtudes kirjutasime analüütilise aruande, mis annab ülevaate uuringu põhitulemustest ja järeldustest. Aruanne on üles ehitatud selliselt, et toome esile korduvad mustrid, hoiakud ja põhijooned intervjuude üleselt ning neid üldistavaid järeldusi illustreerivad kõige kõnekamad teemakohased tsitaadid intervjuudest.

2. Uuringu meetodika

Eestikeelsed fookusgrupid

Grupp 1. Eestikeelsed noored.

Toimumisaeg: 13.04.2023. Kestus: 2h2min. Moderaator: Kristiina Saks.

Sugu	Vanus	Keel	Kodakondsus	Haridus	Piirkond/ elukoht
Mees	28	eesti	Eesti kodanik	kesk- ja keskeriharidus	Harjumaa, Tallinn
Naine	23	eesti	Eesti kodanik	kesk- ja keskeriharidus	Harjumaa, Tallinn
Naine	29	eesti	Eesti kodanik	kõrgharidus	Hiumaa
Naine	28	eesti	Eesti kodanik	kõrgharidus	Tartumaa, Tartu linn
Mees	16	eesti	Eesti kodanik	põhiharidus	Pärnumaa, Pärnu linn

Grupp 2. Eestikeelne. Keskealised ja vanemad kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised. Jälgivad aktiivselt ERRi kanaleid ja muid Eesti meediaväljaandeid, osa on kursis ka Eesti ja Venemaa venekeelsete meediakanalitega.

Toimumisaeg: 21.04.23. Kestus 2h5min. Moderaator: Kristiina Saks.

Sugu	Vanus	Keel	Kodakondsus	Haridus	Piirkond/ elukoht
Naine	56	eesti	Eesti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa, Tallinn
Naine	54	eesti	Eesti kodanik	kõrgharidus	Jõgevamaa
Mees	46	eesti	Eesti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa, Tallinn
Naine	50	eesti	Eesti kodanik	kõrgharidus	Valgamaa
Naine	57	eesti	Eesti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa, Tallinn
Naine	49	eesti	Eesti kodanik	kõrgharidus	Pärnumaa
Mees	44	eesti	Eesti kodanik	kesk- ja keskeriharidus	Võrumaa
Naine	58	eesti	Eesti kodanik	kõrgharidus	Jõgevamaa

2. Uuringu metoodika

Eestikeelsed fookusgrupid

Grupp 3. Eestikeelne. Kõrgharidusega, laia meediakasutusega, sh erialast kirjandust ja rahvusvahelisi meediakanaleid jälgivad inimesed.

Toimumisaeg: 25.04.2023. Kestus: 1h45min. Moderaator: Anu Varblane.

Sugu	Vanus	Keel	Kodakondsus	Haridus	Piirkond/ elukoht
Naine	49	eesti	Eesti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa, Tallinn
Naine	25	eesti	Eesti kodanik	kõrgharidus	Tartumaa, Tartu linn
Mees	51	eesti	Eesti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa, Tallinn
Mees	41	eesti	Eesti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa, Tallinn

Grupp 4. Eestikeelne. N-ö peavoolu meediakanaleid vähe või üldse mitte usaldavad inimesed; alternatiivsete meediakanalite (nt Objektiiv, Telegram.ee) suhtes pigem või täiesti usaldavad.

Toimumisaeg: 03.05.2023. Kestus: 2h4min. Moderaator: Anu Varblane.

Sugu	Vanus	Keel	Kodakondsus	Haridus	Piirkond/ elukoht
Mees	54	eesti	Eesti kodanik	kesk- ja keskeriharidus	Võrumaa
Naine	30	eesti	Eesti kodanik	kõrgharidus	Ida-Virumaa, Kohtla-Järve
Mees	59	eesti	Eesti kodanik	kõrgharidus	Raplamaa
Mees	50	eesti	Eesti kodanik	kesk- ja keskeriharidus	Viljandimaa
Naine	62	eesti	Eesti kodanik	kõrgharidus	Pärnumaa, Pärnu linn
Naine	62	eesti	Eesti kodanik	kõrgharidus	Valgamaa
Mees	64	eesti	Eesti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa

2. Uuringu metoodika

Venekeelsed fookusgrupid

Grupp 5. Venekeelne. Nooremad keskealised Venemaa meediakanalite ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad Harjumaalt ja mujalt.

Toimumisaeg: 18.04.23. Kestus: 2h36min. Moderaator: Anna Petermann.

Sugu	Vanus	Keel	Kodakondsus	Haridus	Piirkond/ elukoht
Naine	44	vene	Eesti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa
Mees	36	vene	Eesti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa
Mees	33	vene	Eesti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa
Mees	32	vene	Eesti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa, Tallinn
Mees	35	vene	Eesti kodanik	kesk- ja keskeriharidus	Harjumaa, Tallinn
Naine	31	vene	määratlemata (nn hall pass)	kesk- ja keskeriharidus	Valgamaa
Mees	30	vene	kaks kodakondsust (Vene ja EL)	kõrgharidus	Harjumaa, Tallinn

Grupp 6. Venekeelne. Keskealised ja vanemad Venemaa meediakanalite ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad Harjumaalt ja mujalt.

Toimumisaeg: 18.04.23. Kestus: 2h13min. Moderaator: Tatjana Lavrova.

Sugu	Vanus	Keel	Kodakondsus	Haridus	Piirkond/ elukoht
Mees	58	vene	Eesti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa
Mees	49	vene	Vene kodanik	kõrgharidus	Harjumaa, Tallinn
Naine	47	vene	Eesti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa
Mees	58	vene	Eesti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa, Tallinn
Naine	56	vene	Eesti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa
Naine	57	vene	Eesti kodanik	kesk- ja keskeriharidus	Läänemaa
Naine	65	vene	Eesti kodanik	kesk- ja keskeriharidus	Valgamaa

2. Uuringu meetodika

Venekeelsed fookusgrupid

Grupp 7. Venekeelne. Keskealised ja vanemad Venemaa meediakanalite ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad ennekõike Ida-Virumaalt.

Toimumisaeg: 19.04.23. Kestus: 2h4min. Moderaator: Tatjana Lavrova.

Sugu	Vanus	Keel	Kodakondsus	Haridus	Piirkond/ elukoht
Mees	50	vene	Määratlemata (nn hall pass)	kesk- ja keskeriharidus	Harjumaa
Naine	44	vene	Vene kodanik	kesk- ja keskeriharidus	Ida-Virumaa, Narva
Naine	56	vene	Eesti kodanik	kõrgharidus	Ida-Virumaa, Narva
Naine	47	vene	Vene kodanik	kõrgharidus	Ida-Virumaa, Narva
Naine	47	vene	Eesti kodanik	kõrgharidus	Ida-Virumaa, Kohtla-Järve
Naine	48	vene	Eesti kodanik	kõrgharidus	Ida-Virumaa, Narva

Grupp 8. Venekeelsed noored.

Toimumisaeg 25.04.2023. Kestus: 1h22min. Moderaator: Anna Petermann.

Sugu	Vanus	Keel	Kodakondsus	Haridus	Piirkond/ elukoht
Mees	28	vene	Vene kodanik	kõrgharidus	Harjumaa, Tallinn
Naine	16	vene	Eesti kodanik	põhiharidus	Ida-Virumaa, Kohtla-Järve
Mees	17	vene	Eesti kodanik	põhiharidus	Ida-Virumaa, Kohtla-Järve
Naine	24	vene	Eesti kodanik	kesk- ja keskeriharidus	Ida-Virumaa, Kohtla-Järve
Naine	23	vene	Eesti kodanik	kesk- ja keskeriharidus	Harjumaa, Tallinn

2. Uuringu meetoodika

Venekeelsed fookusgrupid

Grupp 9. Venekeelne. Keskealsed Venemaa meediakanalite ja kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad.

Toimumisaeg 26.04.2023. Kestus: 2h21min. Moderaator: Anastassia Lesment.

Sugu	Vanus	Keel	Kodakondsus	Haridus	Piirkond/ elukoht
Naine	41	vene	määratlemata (nn hall pass)	põhiharidus	Ida-Virumaa, Narva
Mees	44	vene	Eesti kodanik	kesk- ja keskeriharidus	Ida-Virumaa
Naine	31	vene	Vene kodanik	kesk- ja keskeriharidus	Harjumaa, Tallinn
Mees	36	vene	Eesti kodanik	kesk- ja keskeriharidus	Ida-Virumaa, Kohtla-Järve
Naine	40	vene	Eesti kodanik	kõrgharidus	Ida-Virumaa, Kohtla-Järve
Naine	38	vene	Läti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa, Tallinn
Naine	39	vene	Eesti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa, Tallinn

Grupp 10. Venekeelne. Jälgivad aktiivselt nii eestikeelseid kui ka venekeelseid meediakanaleid (sh ERRi kanaleid).

Toimumisaeg: 10.05.2023. Kestus: 2h6min. Moderaator Anastassia Lesment.

Sugu	Vanus	Keel	Kodakondsus	Haridus	Piirkond/ elukoht
Naine	42	vene	Eesti kodanik	kesk- ja keskeriharidus	Harjumaa
Mees	39	vene	Eesti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa, Tallinn
Mees	30	vene	Eesti kodanik	kesk- ja keskeriharidus	Harjumaa, Tallinn
Naine	40	vene	Eesti kodanik	kõrgharidus	Harjumaa, Tallinn

3

Peamised infoallikad ja mediakanalid

3. Peamised infoallikad ja meediakanalid

Sõnapilv 1: Enim mainitud kanalid eestikeelsetes gruppides.

Sõnapilv 2: Enim mainitud kanalid venekeelsetes gruppides.

3. Peamised infoallikad ja meediakanalid

Uudisteportaalid

Peamised meediakanalid, mille vahendusel vestlusringides osalenud intervjueeritud end uudiste ja muude sündmustega kursis hoiavad, on **internetipõhised uudisteportaalid**. Neist populaarseimad on **ERR**, **Delfi** ja **Postimees**, mis kakskeelsete portaalidena on populaarsed nii vene- kui ka eestikeelse auditoriumi, nii nooremate kui ka vanemate seas. Rahvusvahelistest uudisteportaalidest töid intervjueeritud (eriti laialdase meediakasutusega ning kriitilised poliitikahuvilised) esile **BBC Newsi** ja **Euronewsi** kui allikaid, kust saab uudistele teist vaatenurka ja laiemat perspektiivi. BBC Newsi mainiti rohkem eestikeelsetes gruppides ja Euronewsi venekeelsetes gruppides. Samuti mainisid eestikeelsetes gruppides osalenud soome-, saksa-, läti-, prantsuse- ja itaaliakeelseid uudisteportaaale, aga neid pigem üksikujuhtudel ja nende jälgimise üheks oluliseks ajendiks oli inimese isiklik side antud riigiga (on seal elanud, õppinud, sugulased elavad seal vms).

- " *Kas ERR või Delfi ja Postimees – need on põhilised.*" M, 28, Harjumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).
- " *Suurim infotulv tuleb, kui nüüd võtta eestikeelseid meediakanaleid, siis ERRist – nii eesti kui vene keeles, sest peab jälgima Eesti ja ka maailma sündmusi.*" M, 32, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Interneti uudisteportaalide eelis on intervjueeritute sõnul **kiirus**: kõige aktuaalsemad sündmused jõuavad sinna kiiremini võrreldes näiteks teleuudiste või paberajalehega. Samuti on uudisteportaalide eeliseks uudiste **kerge kättesaadavus**: tänu nutitelefonile on uudised peaaegu kogu aeg n-õ käeulatuses ja uudiste sirvimine on levinud ajaviitetegevus muude tegemiste vahepeal (nt töö puhkehetkedel, kuskil järjekorras oodates jne) – seda nii nooremates kui ka vanemates vanuserühmades. Sealjuures paljud jõuavad internetiportalidesse sotsiaalmeedia kaudu, mis on samuti väga oluliseks infoallikaks, ajaviitekanaliks ja n-õ aknaks uudisteportaalidesse.

- " *Näiteks Facebooki kasutamise kohta ütles eelkõneleja väga õigesti: kasutad 10-15 minutit, kui ootad kedagi või midagi. Avad telefoni ja sirvid Facebooki uudistevoogu, vaatad uudiseid või midagi muud.*" N, 42, Harjumaa, venekeelne grupp 10 (nii eesti- kui ka venekeelse meedia jälgijad).

- " *Aga sotsiaalmeedias oled kogu aeg, seal on pidevalt uudistevoog peal. Kui tuleb mingi paus, siis ju ikka võtad telefoni kätte ja vaatad, mis sotsiaalmeedias toimub./.../ Ma arvan, et sotsiaalmeedia on nagu aken pärisuudistele. Kui ma näen Facebookis uudist, mille Delfi on postitanud, siis ma ju ikkagi klikin ja lähen loen seda uudist Delfist.*" N, 23, Harjumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).
- " *Twitteri ma panin endale mobiili umbes siis, kui see Ukraina asi pihta hakkas. Minu arust natuke enne seda ja siis ma avastasin, et sealt tuleb ka hästi palju tegelikult sellist kiiret infot kätte.*" N, 49, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (kõrgharidusega, laia meediakasutusega).

Üksikud (nooremad) vastajad ütlesid, et nad otse ei külasta uudisteportaaale peaaegu kunagi, vaid jõuavadki uudiste ja uudisteportaalideni üksnes sotsiaalmeedia vahendusel, kasutades passiivset nn "uudised-leiavad-mind-ise-üles" (*news-find-me*) strateegiat (Gil de Zúñiga, Weeks and Ardèvol-Abreu, 2017).

Rahvusvaheliste portaalide hulgast nimetati laia meediakasutusega eestikeelses grupis veel erinevaid teemalehti, kust saab kokkuvõtteid **spetsiifilisematest teemadest**, mida Eesti meediakanalid nii põhjalikult ei kajasta. Näiteks toodi välja veebilehti Vox ja Wired, kust saab hea ülevaate vastavalt päevakajalistest teemadest ja tehnoloogiavaldkonnast.

- " *Wired puudutab sellist populaartheaduslikku maailma, et mingisugused uuendused tehnoloogiavaldkonnas või mingid uued leiutised. Ongi tehnikateema, mida ma tunnen ka, et Eesti meedias on pigem vähe. Vähemasti on see siis seal hästi kenasti kontsentreeritud, et ma saangi minna ja saan hästi palju korruga infot, et mis siis tehnikamaailmas toimub, eriti praegu, mis puudutab tehisintellekti, see on kohutavalt põnev.*" N, 25, Tartumaa, eestikeelne grupp 3 (kõrgharidusega, laia meediakasutusega).

Venekeelsed vastajad töid olulise allikana välja ka kohalike ajalehtede veebiversioonid.

- " *Võib-olla veel mingid meie kohalikud ajalehed: Seti (<https://www.seti.ee>) ja Stena (<https://www.stena.ee>) – et vaadata, mis linnas toimub.*" N, 47, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).
- " *Uudiseid saan ka Facebooki uudistevoost, kus ma jälgin Postimeest ja Delfit ja kõiki meie Ida-Virumaa kanaleid, Severnoje Poberežje (tõlkes Põhjarannik – Kirde-Eestis eesti ja vene keeles ilmuv päevaleht), Narvskaja Gazeta (Narva ajaleht).*" N, 48, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

3. Peamised infoallikad ja meediakanalid

Meedia suhtes usaldamatud inimesed nimetasid endi jaoks oluliste kanalitena **alternatiivmeedia** kanaleid nagu Objektiiv, Uued Uudised ja Telegram.ee veebiportaalid. Nende hinnangul kajastavad need kanalid ausalt ja objektiivselt kõiki teemasid, vastupidiselt nt avalik-õiguslikele kanalitele, mis nende hinnangul edastavad ühepoolset ja kallutatud infot ning jätavad "peavoolust" vastupidised seisukohad kajastamata või vaikivad lausa maha.

" Siia maani oli muidugi Objektiiv, tema ei olnud parteiline ja tema tõesti rääkis elust enesest ja asjadest ja kirikuteemadest ja inimestest endast – et objektiivne ja usaldusväärne. No Uued Uudised, okei, nemad on täiesti selline partei oma, aga AK ja Eesti kanalitele... mina olen kõikidele tuttavatele soovitanud, et pange telekale alla punane teip ja kirjutage suurelt peale, et valetavad, siis sa saadki seda võtta nagu huumoriga ja mõelda, mis siis õige ja mis vale on ja siis sa saad nagu neutraalselt seda asja vaadata, aga muidu võtab närvid läbi, kui peab vaatama." N, 62, Valgamaa, eestikeelne grupp 4 (meedia suhtes usaldamatud, alternatiivmeediat pigem või täiesti usaldavad).

Paberajalehed ja -ajakirjad

Trükiväljaandeid mainiti intervjuudes võrreldes veebiportaalidega oluliselt vähem ning need on tähtsamad eestikeelsetele keskealistele ja vanematele vanuserühmadele. Paberil loetavate väljaannete hulgas nimetasid eestikeelsed vastajad Postimeest, Maalehte, Õhtulehte, Sirpi, Õpetajate Lehte ja ajakirja Muusika, samuti kohalikke ajalehti (nt Uma Leht, Hiiu Leht, Vooremaa jm). Venekeelsed vastajad üle-eestilisi päevalehti paberkandjal üldiselt ei lugenud, küll aga lugesid paljud neist kohalikke venekeelseid väljaandeid mõnikord paberkandjal, kuid enamasti ja eelistatult siiski veebis.

" Maaleht näiteks, ma ise vaatan seda, kuna meil on aed." N, 29, Hiiumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).

Eestikeelsetes vestlusringides keskealiste ja vanemate inimestega ilmnes ka kirjeldus, et paberväljaannete lugemine on väga traditsiooniline tegevus: neile meeldib minna postkasti juurde ajalehte tooma ja seda näiteks kohvijoomise kõrvale lugeda. Isegi, kui nad enamiku uudiseid ja infot saavad internetist, on neile tähtis, et vähemalt mõni ajaleht tuleks ka postkasti. Seetõttu rõhutati ajalehtede kojukande säilimise olulisust ja seda ka maapiirkondades.

" Ma loodan, et lehed edasi käivad, mitte nii, et nad hakkavad vaikselt kärpima... tõstavad jälle seda kojukannet ja siis muudkui jälle lehed hakkavad järjest harvem käima. Ma loodan, et lehed ikka postkasti potsatavad, et ei muutuks lõpuks meile ainult digi-vigi-bigi... et mina mõtlen pigem selles suunas. Moderaator: Miks see on teie jaoks oluline? Mulle meeldib, et kui ma töölt koju tulen, et siis võtan tassi kohvi ja lihtsalt sirvingi seda lehte, et see on nagu see koht, et mulle tundub, et ma ilma selleta ei saa. Mulle õndselt meeldib. See on nii jube tugev harjumus sees. Ja kuna ma elan maal, sügavalt maal, siis on see oluline, et mulle tuleks ikka... mitte ei ole niimoodi, et laupäev, pühapäev ja esmaspäev nüüd veel takktraavi, kus ei ole postkastis lehte." N, 49, Pärnumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

Piirkondlikud meediakanalid ja infoallikad

Kohalikke ajalehti jälgivad inimesed eelkõige selleks, et saada infot enda kodukoha uudiste ja lähikonnas toimuvate sündmuste kohta. Need on huvitavad allikad, sest seal on n-ö oma inimesed ja tuttavad kohad. Seda mainisid kohalike ajalehtede eelisena nii eesti- kui ka venekeelsed inimesed. Eriti olulised on piirkondlikud kanalid keskealistele ja vanematele inimestele, aga ka näiteks eestikeelses noortegrupis ütles osa, et soovist hoida sidet kodukohaga jälgivad nad aeg-ajalt maakonnalehti. Venekeelsed noored kohalikke ajalehti esile ei toonud. Venekeelsete noorte grupis mainiti vaid linnalehte (Narvskaja Gazeta) kui mitteusaldusväärset allikat, sest see olevat kallutatud linna jaoks soodsate seisukohtade suunas. Kohalikke väljaandeid (nii maakonnalehti kui ka kohaliku omavalitsuse infolehti) loetakse nii paberil kui veebiversioonis.

" Meil käib kaks kohalikku lehte, mis on tasuta. Üks on võrukeelne Uma Leht ja teine on Võru Linnaleht. See on täpselt sama, seal on kõik uudised, mis kohapeal meil siin toimub, mis on toimunud, mis tuleb, siis on kõik need üritused, mis on tulemas ja siis on seal õnnitlused, siis on seal... seal on kõike, kuulutusi ja mis kohapeal üldse on vaja teada." M, 44, Võrumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

" Jälgin kõiki meie Ida-Virumaa kanaleid: Severnoje Poberežje (tõlkes Põhjarannik), Narvskaja Gazeta (Narva ajaleht). Moderaator: Severnoje Poberežje online versiooni siis? Jah, kõike Facebookis, kõiki meie kohalikke väljaanded jälgin. Nii mul tulevadki uudised ette seal, neid ma loen põhiliselt telefonis. Kui midagi vaja, siis sealt saan vaadata ja lugeda." N, 48, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

3. Peamised infoallikad ja meediakanalid

- " Kui võtta kohalikke uudiseid, siis loen enamjaolt seda, mida Panšin (Mihhail Panšin, Narva kohalik aktivist ja kohaliku tasandi poliitik) linnauudistes kirjutab ja tema arvamust ma usaldan." N, 41, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).
- " Põhiline info, mis mulle sealt huvi pakub, on just mingid kohalikud üritused või Kristiines on siin igasugused kevad- ja sügislaadad ja võib-olla mingid üritused Löwenruh pargis, kuhu teinekord kasvõi lapselapsega minna. Et ühesõnaga info, kuhu minna." N, 49, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (kõrgharidusega, laia meediakasutusega).
- " Kohalike uudiste osas on rohkem usaldust kohalike uudisteportaalide vastu." M, 39, Harjumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).
- " Ma vaatan ka peamiselt kohalikke uudiseid ja võib-olla isegi rohkem oma kodukoha omasid." M, 16, Pärnumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).
- " Kuna mul on ahiküttega korter, et mulle tuleb see leht, ma hakkam tuld tegema, aga siis enne kui ma selle lehe ära viskan, siis ma ikka täitsa istun seal ja loen teda natuke. Ma olen mõelnud, et päris kaval, et kui ta sul käes on, siis tekib juba selline hasart, et oi, mis siin veel on ja hakkad täitsa lugema." N, 25, Tartumaa, eestikeelne grupp 3 (kõrgharidusega, laia meediakasutusega).
- " Jah, see on päris huvitav: kirjutatakse planeeritud sündmustest, ehitusest või ümberehitustest. Ma leian, et see ajaleht sobib pigem eakamatele inimestele, kes ei oska internetti kasutada." N, 39, Harjumaa, venekeelnegrupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Täiendav infokanal või alternatiiv kohalikele ajalehtedele on **kohaliku piirkonna Facebooki grupid**, mida töid tähtsa infoallikana välja nii eesti- kui ka venekeelsed inimesed. Facebooki kohalike grupe võrreldi küla teadetetahvliga, kust saab kõik olulise kätte: ürituste info, kaotatud-leitud asjade teated, müügikuulutused jne. Venekeelsetele inimestele on kohalike gruppide puhul veel ka oluline, et infot saab emakeeles.

- " Need kohalikud uudised või sündmused, mis siin meie vallas toimuvad, sest kõik kuulutused ju tulevad ikkagi Facebooki, et siis oled ka kursis, kus midagi on. Poeseina pealt enam lugemas väga ei käi või kuskil... Facebooki seina peal siis on see koht, kust sa loed seda." N, 49, Pärnumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).
- " Näiteks narvakad panevad oma gruppidesse üles, tallinlased oma gruppidesse jne. Meil on Sillamäe siin külje all, sooviks ka nende uudistega kursis olla. Kui keegi üks paneb info gruppi üles, siis paljud loevad." N, 48, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Ma olen ise paar korda kasutanud kohaliku elu gruppi. Ühe korra näppas keegi mu lapse jalgratta ära ja ma sain kiirelt abi – järgmiseks päevaks oli see jalgratas tagasi. Ja ühe korra ma leidsin ise võtmed, millele leidus siis ka kahe päeva pärast omanik. Sellise info levitamiseks on tegelikult asendamatu." N, 54, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

Sotsiaalmeedia

Sotsiaalmeediakanalitest on intervjueritute hulgas eelistatuimad **Twitter** päevakajalise info jaoks, **Facebook** ja **YouTube** nii päevakajalise info kui ka meelelahutuse ning **Instagram**, **Pinterest** ja **TikTok** ennekõike meelelahutusliku sisu jaoks. Neid kõiki kanaleid jälgivad nii vene- kui ka eestikeelsed inimesed. Venekeelsete vastajate poolt toodi esile veel ka erinevad **Telegrami** kanalid, kust näiteks saadakse infot Ukraina sõja kohta, aga ka üleüldiselt enda huvide ja hobidega seonduvalt, sest Telegramis on kanalite valik väga lai. Ka eestikeelsed osalejad mainisid Telegrami, aga oluliselt harvem kui venekeelsed inimesed. Samuti on paljudel venekeelsetel vastajatel **vKontakte** või **Odnoklassniki** kontod peamiselt oma Venemaal elavate tuttavate või sugulastega suhtlemiseks. Uudiste jaoks eelistavad nad pigem Telegrami kanaleid või Facebooki, kuna sealt saab rohkem Eestit ja Euroopat puudutavat infot. Facebook on eelistatuim ka venekeelsete elanikkonna rühmade omavaheliseks suhtluseks (nt hobide, töö, oma kodukoha jms seotud temaatilised grupid).

- " Kontod on igal pool, jah. Aga need kontod said siis tehtud, kui veel Facebooki polnud. Näiteks Odnoklassniki. Sel ajal, kui see populaarne oli, sai ka konto avatud. Vkontakte samamoodi. Pärast toimus mingi eraldumine: see tähendab, et Venemaa oli enamjaolt Vkontaktes, Euroopa võttis pigem Facebooki omaks." N, 48, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

3. Peamised infoallikad ja meediakanalid

Sotsiaalmeedia eelisena töid laia meediakasutusega inimesed, kes otsivadki väga erinevat infot, välja **mitmekülgseid kasutusvõimalusi**: sealt saab nii uudiseid kui meelelahutust ning samas on võimalus olla n-ö info saaja kui ka jagaja rollis ning teemasid kommenteerida ja neile reageerida.

" Seal on kõik koos ehk siis info liigub kiirelt ja üldjoontes sa oled seal nagu rohkem ju ikkagi aktiivsena, et sa ei ole tarbija lihtsalt, vaid sa saad kohe ju sekkuda, mõjutada, sa näed kohe ära ka, kes mida ütles." M, 41, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega inimesed).

Oluline sotsiaalmeedia eelis kõigi sihtrühmade jaoks oli info **kiirus** ja võimalus sündmusi justkui vahetult kogeda. Näiteks toodi, et sotsiaalmeedia viib n-ö otse sündmuskohale video vahendusel: Ukraina sõja rinnetele, meeleavaldustele ja muudele üritustele. Teisisõnu sotsiaalmeedia toob kätte ka sellised teemad ja olukorrad, kuhu inimene ise ei satuks, kuid mida on huvitav jälgida. Eriti noorte jaoks on sotsiaalmeedia puhul oluline, et see võimaldab osa saada maailmas toimuvast ja inimeste igapäevaeludest (mõjuisikute kultuur).

" Vahel saab Instagramist rohkem aimu, mis toimub teistes kohtades tavaliste inimeste ja nende elu mõistes. Et ega seda uudistest ei näita, kuidas nad elavad – seda on ka hea jälgida." N, 23, Harjumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).

" Ma arvan, et siia võib tuua ka TikToki, sest näiteks kui Koreas olid rahunud ja trambiti inimesed surnuks, siis seal korraldatakse live'i ja nii edasi. Et seal küll pole see info kõige usaldusväärsem, aga saad kuulda ja näha inimeste kogemusi." N, 29, Hiiumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).

" Tihtipeale saame sotsiaalvõrgustikes välismaaga seotud info palju kiiremini kätte kui kohalikest massimeedia kanalitest. Sest seal avaldatakse info inglise keeles ja kui me seda valdame, siis saame selle uudise valgukiirusel kätte." N, 31, Valgamaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Sotsiaalmeedia meeldib kõigile intervjueritud auditooriumirühmadele ka seetõttu, et sealt saab n.ö. **personaliseeritud informatsiooni** ehk uudisvoog tugineb inimese varasematele eelistustele ja huvidele. Kui näiteks televisioonis või uudisteportaalil on midagi kõigile, siis sotsiaalmeedias inimene ise kujundab oma infovoogu esmalt seeläbi, milliseid inimesi, grupe ja kanaleid ta sotsiaalmeedias jälgib ning teisalt ka seeläbi, millist infot ta igapäevaselt kõige enam jälgib. Mitmed intervjueritud tödesid, et neile meeldib, et sotsiaalmeedia justkui „tunneks neid“ ja näitab neile seda, mis neil huvi pakub. Teised jällegi mõnsid, et sotsiaalmeedia algoritmidel põhinev

sisu on mugav, kuid sellega kaasneb risk jääda liiga piiratud, üksnes enda varasematest huvidest lähtuvasse informuumi.

" Sotsiaalmeedia on väga personaalne. Tegelikult need asjad, mis sul sinna ette hüppavad, et nad on sulle justkui välja valitud, et seda enam sa tunned ennast väga kaasatult ja väga kaasahaaratult sellest kõigest, mis seal on. Kui ma selle ERRi lahti teen, ma pean ikka sihipäraselt otsima seda, mis mind huvitab, aga lähen Facebooki, YouTube'i, Instagrami, vahet ei ole, ma tegelikult saan automaatselt mingisuguse massiivse hulga informatsiooni, mis tegelikult hämmastaval kombel kõik mind huvitab. See on teistmoodi." N, 25, Tartumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

" Oluline on meeles pidada, et isegi, kui meie meedia on usaldusväärne, siis sa saadki tegelikult ainult seda üht infot rohkem. Algoritmil on ka teine pool ja eks me jääme ka millestki ilma, mida meil lihtsalt ei kajastata." N, 29, Hiiumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).

Algoritmidel põhineva sisuga seotud riske tajusid selgelt enam nooremad inimesed, kes mõistsid paremini ja detailsemalt algoritmide tööpõhimõtteid. Noori ärritas sihitud sisu rohkem, kui see muutub pealetükkivaks – näiteks sponsoreeritud reklaamide näol.

" Mind väga ärritab see, justkui keegi alati jälitab sind sotsiaalmeedias. Sa vaatad midagi või sa hakkad isegi mõtlema mingil teemal või sa lihtsalt rääkisid sõbrannaga mingil teemal telefonis, siis peaaegu kohe on sul TikToki, Facebookis, Instagramis reklaamid samal teemal." N, 23, Harjumaa, venekeelne grupp 8 (noored).

Seevastu mitmed keskealised ja vanemad inimesed (eriti venekeelsetes gruppides) kirjeldasid sotsiaalmeedia sihitud sisu kui midagi väga positiivselt stiilis „kui tore, et Facebook teab, mida ma tahan!“ või et „ega ma täpselt ei tea, kuidas sotsiaalmeedia mulle huvitavat sisu oskab pakkuda, aga väga tore, et oskab.“ Ka noorte seas oli üksikjuhtudel sarnast suhtumist, kuid pigem oli keskealistel ja vanematel ootus, et sotsiaalmeedias „leiavad huvitavad uudised mind ise üles.“

" Midagi konkreetset ma spetsiaalselt ei otsi, mul ei teki sellist soovi. Mulle satuvad internetikanalitel iseenesest mingid teemad, mis mind huvitavad. Ilmselt talletub minu poolt külastatud internetilehtede ajalugu ja selle tulemusena satuvad mulle mingid uudised, nt Eesti uudised või Venemaa uudised. Just sellised, mida mul vaja on./.../ Kas teile ei tundu, et kõik on nii, nagu ma alguses rääkisin – inimesele ilmub uudistevoogu just see, mis teda huvitab?" N, 44, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

3. Peamised infoallikad ja meediakanalid

Sotsiaalmeedias uudiste jälgimise üks eripära on ka **pealkirjakesksus**. Mitmed inimesed ütlesid, et neile piisab, kui nad sirvivad enda uudisvoos olevate lugude pealkirjad läbi ja on seeläbi juba põhilisega kursis, ilma, et nad uudise põhiteksti avaksid. See tähendab ka, et inimeste infokogumine on kohati üsna pealiskaudne.

" Kui avan (Facebooki), siis loen artiklite pealkirjad läbi ja sellest piisab." M, 33, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Isegi aktiivsetele ja kriitilistele meediakasutajatele on sotsiaalmeedia paljuski pealkirjakeskne meedium: pealkirjad aitavad leida enda jaoks huvitavat sisu ning kui pealkiri kõnetab, avavad nad ka uudise põhiteksti.

" Muidugi Facebooki kaudu ma jälgin neid kõiki ja siis seal lihtsalt pealkirjad tulevad ja ma loengi enamasti paar esimest rida üldjuhul. Vaatan, kas pealkiri on huvitav... et kui pealkiri on huvitav, siis loen ka sisu, ega ma muidu ei loe." M, 44, Võrumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

Televisioon

Televisioon on sage taustameedium, mida inimesed panevad näiteks hommikuse ärkamise, söögitegemise, koristamise või muude asjatoimetuste taustal mängima, kuid mida nad täie tähelepanuga ei jälgi kogu selle aja, mil teler mängib. Nii eesti- kui ka venekeelsed keskealsed ja vanemad intervjueritud ütlesid, et hea taustasaade on näiteks hommikuprogramm: eesti keeles „Terevisioon“ ETVst ja vene keeles „Kofe+“ ETV+ kanalilt. Üksikud mainisid ka PBK hommikuprogrammi.

" Telekas on pigem selline taustaelement, kui arvutis midagi teha. Mingid saated aeg-ajalt, mida ma jälgin." N, 49, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

" Telekast ma vaatan nii palju, et kui abikaasa paneb selle „Terevisiooni“ käima hommikul siin, enne töötleminekut. Mõnikord vaatan, aga enamasti ma kuulan siin oma toas." M, 59, Raplamaa, eestikeelne grupp 4 (meedia suhtes usaldamatud, alternatiivmeediat pigem või täiesti usaldavad).

" TV-teema... siin oli väga hästi välja toodud, et tegelikult telekas sobib taustaks." M, 51, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

" Iga hommik algab saatega „Kofe“ (saade „Kofe+“, tõlkes „Kohvi+“). Juba siis, kui olid veel Venemaa telekanalid, mida ma pole praegu isegi internetist otsinud, sest nad ei huvita mind. Juba siis läksin ma saatele „Kofe“ üle. Pervõi Baltiiskij kanali hommikusaatelt „Dobroe utro“ (tõlkes „Tere hommikust“), mis mulle üldse ei meeldinud, kus oli palju reklaami ja igasugu jama." N, 56, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

" Mul on just vastupidi. Mulle meeldib saade „Dobroe utro“ rohkem kui „Kofe“. Kui leidsin selle internetist, läksin sellele heameelega tagasi." N, 47, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

" On rutiin selline, et tulen töölt koju, teen midagi süüa ja taustal mängib kas mingisugune uudistekanal või midagi sellist ja ainult selleks, sest muud sisu telekast saada on... ta on suht tüütu, et kui soovid midagi enda maitse järgi leida, siis muidugi internet. Internet pakub rohkem võimalusi, kas siis Netflix'i kaudu filme vaadata või siis muid filme." M, 46, Harjumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

Kõige tähtsam uudiste allikas televisioonis on „**Aktuaalne kaamera**“ ETV ja ETV+ kanalitel. Seda vaatavad ka need inimesed, kes muidu vaatavad telerit väga vähe, näiteks noored. Eestikeelses noortegrupis öeldi, et „Aktuaalne kaamera“ on üks saade, mille jälgimisest piisab, et olla üldjoontes Eestis ja maailmas toimuvaga kursis ning „Aktuaalse kaamera“ tase on nende meelest väga professionaalne.

" Ma ütleks, et tegelikult saab realselt AK uudistest kõik kätte." N, 23, Harjumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).

Ka suurel osal keskealistel ja vanematel eestikeelsetel ning osadel vestlusringides osalenud venekeelsetel vastajatel oli tugevalt sees harjumus vaadata just „Aktuaalset kaamerat“ – nad selgitasid, et see on saade, mis on kuulunud nende meediarepertuaari aastaid või aastakümneid ja annab kindlustunde, et neil on ülevaade kõige olulisemast. Venekeelsed noored „Aktuaalset kaamerat“ eraldi esile ei toonud. Alternatiivmeediat usaldavate inimeste seas oli suhtumine erinev: osa olid väga kriitilised „Aktuaalse kaamera“ ajakirjanike suhtes, samas kõlas ka arvamus, et „Aktuaalne kaamera“ annab siiski hea ülevaate päeva jooksul toimunud. Erakanalite uudistesaadete suhtes olid intervjueritud inimesed pigem kriitilised, öeldes, et need on meelelahutussaadet, kus palju reklaami, ja tõsiste uudiste jaoks on „Aktuaalne kaamera“ esmane valik.

3. Peamised infoallikad ja meediakanalid

- " Öhtul vaatame kindlasti ka „Aktuaalset kaamerat“ – sealt üht teist ikka saab teada, mis päeva jooksul on juhtunud.“ M, 59, Eesti, grupp 4 (alternatiivmeedia suhtes usaldavad).
- " Mina jälgin AKd igapäevaselt.“ M, 51, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).
- " Ma ei teagi, kaua ma nüüdseks „Aktuaalset kaamerat“ juba vaadanud olen. Ajaliselt siis üldkokkuvõttes vähemalt 30 aastat kindlasti, kui mitte rohkem.“ M, 50, Harjumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Lisaks „Aktuaalsele kaamerale“ nimetas peaaegu kõigis vestlusringides vähemalt mõni inimene uudiste allikana rahvusvahelisi uudistekanaleid nagu **Euronews, BBC, CNN, Bloomberg**. Erandiks oli eestikeelne noortegrupp, kus rahvusvahelisi uudistekanaleid ei nimetatud kordagi. Osa intervjuueeritud ütles, et jälgivad rahvusvahelisi uudistekanaleid regulaarselt taustakanalina. Teised jällegi igapäevaselt või -nädalaselt neid ei vaata, kuid pöörduvad rahvusvaheliste meediakanalite juurde siis, kui maailmas on erakordseid sündmusi.

- " Kui midagi erakordset maailmas toimub, siis vaatan. Seal on tavaliselt otseülekanne kohe... lennukid või helikopterid lendavad, et siis ma vaatan BBCd ja CNNi ja Euronewsi." M, 44, Võrumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

Huvi televisiooni vastu erineb sõltuvalt inimeste vanusest: eesti- ja venekeelsetes gruppides osalenud noored vaatavad televisiooni väga vähe ja eelistavad sellele voogedastusplatvorme, YouTube'i ja sotsiaalmeediavideoid. Televisioon on noorte hinnangul vanamoeline meedium liiga üldisele auditooriumile (midagi kõigile, aga mitte neile konkreetselt) ning videoplatvormidelt saab vaadata üksnes seda sisu (filme, sarju, muusikat jm videoid), mis konkreetselt huvi pakub. Oluline eelis on paljude voogedastusplatvormide puhul ka reklaamide puudumine võrreldes televisiooniga, kus reklaamid on noorte meelest pikad ja tüütud.

- " Mina ise ei ole televisioonist vaimustatud, aga minu vanemad on täielikult televisioonist sõltuvad.“ N, 31, Valgamaa, venekeelne grupp 5 (venekeelsete meediakanalite jälgijad).
- " Ei vaata telekat üldse, minu jaoks pole seal midagi huvitavat. Kõik saab kätte telefonist ja arvutist.“ M, 16, Pärnumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).
- " See sisu, mida (TVs) luuakse, on kuidagi vanamoodne ja lihtne.“ N, 28, Harjumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).

- " Kui ma räägin oma tädiga, kes on minust mitukümmend aastat vanem ja kes vaatab telekat, siis minu jaoks on see täiesti võõras maailm. Mingid saated nagu “Su hää! kõlab tuttavalt” – minu jaoks täiesti sisutu, mõttetu, ma ei näe seal midagi kasulikku ja see ei paku meelelahutust.“ N, 23, Harjumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).

Keskealised ja vanemad eestikeelsed ja venekeelsed intervjuueeritud vaatavad telerit rohkem (nt hommikuprogrammi, uudiseid, filme, teemasauteid) kui noored, kuid ka neis gruppides ütlesid mitmed inimesed, et nad varem vaatasid telerit rohkem kui praegu, sest nad on klassikalise televisiooni asemel hakanud kasutama voogedastusplatvorme ja YouTube'i.

Video- ja voogedastusplatvormid

Tugevaks alternatiiviks ja konkurendiks klassikalisele televisioonimeediumile on kõigis vanuserühmades ja ühtviisi nii eesti- kui vene emakeelega inimeste seas erinevad **video-** ja **voogedastusplatvormid**, nii kohalikud (nt Jupiter, Elisa Elamus) kui rahvusvahelised (nt Netflix, Disney+, HBO Twitch, Trolo), Instagrami ja TikToki videod ning Telegrami ja YouTube'i kanalid. Nende eeliseks on võimalus vaadata täpselt enda huvidest lähtuvat sisu endale sobival ajal, üldjuhul endale meelepärases keeles ja paljudel juhtudel ka reklaamivabalt. Eriti oluliseks on see muutunud noorte sihtrühmas, aga kasutajate hulk on suur ka kakskeelsete ja vanemate inimeste hulgas.

- " Siin tuleb arvestada väga tähtsat momenti, et YouTube'i kanalid on muutunud televisiooni asenduseks.“ M, 58, Harjumaa, venekeelne grupp 6 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).
- " YouTube Premium on hea, seal pole reklaami. Ma olen juba unustanud, mis asi on reklaam YouTube'is.“ M, 35, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (venekeelsete meediakanalite jälgijad).
- " Ma telerit ei vaata ka. Igasuguseid filme või midagi muud saab leida internetist või Netflixist.“ N, 24, venekeelne grupp 8 (venekeelsed noored).
- " Mis puudutab meelelahutuskanaleid, siis neid on mul lausa terve tellimuste kombo: Disney +, HBO Max, Netflix, Amazon Prime ehk siis kõik, mis on seotud meelelahutusega – filmid, multikad, kõike vaatame nendelt. Ja eeskätt lapse jaoks on mul YouTube Premium, kus on minimaalselt reklaami ja maksimaalselt meelelahutust.“ M, 32, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti venekeelsete meediakanalite jälgijad).

3. Peamised infoallikad ja meediakanalid

" Ma olen suur filmisõber, põhimõtteliselt vaatan hästi palju filme kõikvõimalike platvormide pealt, küll filmiriulist... mul on päris mitu filmiriulist siin, mul on Elisa Elamuse oma. Siis mulle meeldib väga Jupiter, ERRi oma." M, 44, Võrumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

" Voogedastusplatvormid... ma olen hirmus fänn mingi viimased pool aastat ... Disney+, seal on hirmus palju igasuguseid filme ja seriaale, mitte multikaid ma ei pea silmas, vaid täitsa adekvaatseid vaatamisi." M, 51, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

" Twitchi olen kasutanud – kui seal mõni kanal on, mis huvi pakub, et siis vaatan sinna ka. Seal on palju näiteks, mis puudutab justnimelt poliitikat." N, 25, Tartumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

Üks populaarsemaid videoplatvorme nii nooremate kui ka vanemate, nii eesti- kui ka venekeelsete vastajate seas on **YouTube**. YouTube'i suurim eelis on mitmekülgsus: seal on midagi kõigile (muusikat, koolitusi, õppevideoid, uudiseid, filme, sarju, mõjuisikute kanaleid, ürituste ülekandeid jne) ning seda väga paljudes erinevates keeltes. Venekeelsetele vastajatele oli oluline, et nad saavad YouTube'ist vaadata rohket sisu vene keeles. Muuhulgas on YouTube aknaks Venemaa telesaadete salvestuste ja huumorini, millest nad televisioonis puudust tunnevad pärast Venemaa telekanalite keelustamist. Eesti inimesed vaatavad YouTube'i peamiselt eesti ja inglise, aga kohati ka vene keeles.

" YouTube'i ma kasutan just õppimiseks, hästi palju kursuseid pakutakse... väga heal tasemel, infotehnoloogilised kursused, uus tehnoloogia, mingisugused uued seadmed... kõik, mis on seotud sellise temaatikaga, et just õppimiseks." M, 46, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

" YouTube'i puhul mina tootsin põhilise kasutusena välja just muusika ja teine asi, see on see, millega lapselapsega koos maailma avastada ehk siis kui mingi küsimus tekib, siis selle asemel, et ise käte-jalgadega vehkida, raamatust saab vaadata ja siis video on see, mis kõige parema pildi annab tegelikult asjast." N, 49, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

" Vene keeles otsin pigem meelelahutust YouTube'is või Google'is, näiteks mingeid filme vaatan vene keeles, sest vene keeles leidub neid internetis palju ja ligipääs neile on tasuta." N, 44, (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

YouTube'i eripära võrreldes paljude teiste sotsiaalmeedia- ja voogedastusplatvormidega on ühes kanalis nii tõsise kui ka meelelahutusliku sisu pakkumine. Ülejäänud kanalid seostuvad selgemalt kas uudiste, tõsise sisu või meelelahutusega, kuid YouTube täidab kõiksugu erinevaid funktsioone. Mõnes olukorras on see lihtsalt meeldiv taustameedium muusikakuulamiseks, teises olukorras jälgivad inimesed sealt süvenenult koolitusi, dokfilme või konverentside otseülekandeid ning kolmandas olukorras vaatavad nad sealt näiteks uudiseid Ukraina sõja kohta või videoblogisid. Seega YouTube on väga variatiivne kanal ja seetõttu see köidab eri vanuses ja eri rahvusest inimesi.

" Paljud sarjad on ka YouTube'is olemas, mulle isiklikult meeldib vaadata ka näiteks Gordon Ramsay saadet „Kitchen nightmares“ – seal on kõik osad olemas ja see on meelelahutuslik, aga leiab ka midagi raskemat. Ma tean, et seal üks ukrainlane teeb videoid sellest, kus kaardil näitab, mis hetkel täpselt toimub. Seal on seinast seina sisu ja oleneb, mis sa ise vaadata tahad." N, 23, Harjumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).

Samuti kasutavad YouTube'i nn peavoolumeedia suhtes väga skeptilised inimesed, kes leiavad sealt endale alternatiivseid vaatepunkte sisaldavaid saateid.

" Just see „Meediakriitika“ oli ka seal (YouTube'is), ta läks sealt Objektiivist vist minema, aga need arutavad seal, Kiige ja nüüd on Kivisildnik, et nemad arutavad seda ajakirjandust põhjalikult, et mis on kirjutatud ja mis võiks tegelikult olla, et see on päris huvitav." M, 64, Harjumaa, eestikeelne grupp 4 (meedia suhtes usaldamatud, alternatiivmeediat pigem või täiesti usaldavad).

ERRi voogedastusplatvormi **Jupiter** mainiti positiivselt nii eesti- kui ka venekeelsetes gruppides kui head võimalust vaadata saadete kordusi, filme ja sarju **endale sobival ajal, tasuta ja reklaamideta**.

" Salvestusena on mugav vaadata, sest suurlinnas elades peab kõige jaoks eraldi aega leidma ja klapitama. Mitte nagu vanasti, kui saadete algust pidi kellapealt jälgima ja teleka ees ootama." N, 31, Harjumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

" Kui keegi mulle soovitab mingisugust saadet, siis võtan Jupiteri lahti ja otsin sealt üles... et kui on mingisugune põnev kõneleja või mingisugune teema, mis kõnetab, siis vaatan selle järgi." N, 25, Tartumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

3. Peamised infoallikad ja meediakanalid

" *Kergesti kättesaadav. Ei pea mingeid trikke tegema nagu kuskil Go3 või ma ei tea, kus veel.*" N, 57, Harjumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

Jupiteri suur eelis võrreldes ülejäänud voogedastusplatvormidega on **eestikeelne originaalsisu** ja võimalus vaadata n-ö Eesti klassikat, mida ükski teine voogedastusplatvorm ei paku. Sealjuures mainisid eesti lapsevanemad, et Jupiter annab hea võimaluse tutvustada ka enda lastele filme, mis neile on omal ajal meeldinud ja mis vanema meelest on oluline osa Eesti kultuurist.

" *Kevade*" näiteks. *Või siis on olnud „Viimne reliikvia“, pojaga vaatasime, oli hästi selline klassika, aga nüüd... mine, vaata, leia – mugav, heas kvaliteedis.*" M, 46, Harjumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

Venekeelsed vastajad rõhutasid lisaks Jupiteri olulisust **keeleõppe** seisukohast: mitu inimest rääkis, kuidas nad Jupiteri vaatavad ennekõike soovist enda eesti keelt arendada ja Jupiter sobib selleks hästi, sest sealt saab ise valida jõukohase keeletaseme ga sisu.

" *Mina vaatan seal sellist alajaotust kui Jupiter, kus näidatakse eestikeelseid filme. Paar filmi oli vist isegi vene keeles. Aga jällegi. Teen seda eesti keele kuulamise, kuulmise ja parendamise nimel. Vaatan ainult sellel eesmärgil.*" N, 39, Harjumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

" *Mina ka õpin praegu eesti keelt, mistõttu vaatan ERRist Jupiteri. Valin endale sealt selliseid enda keeletasemele vastavaid asju, millest ma aru saan.*" N, 48, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Raadio

Sarnaselt televisioonile on ka **raadio** sageli taustameediumi rollis, mängides muude toimetuste taustal: hommikul är gates, koristades, süüa tehes, tööd tehes jne. Samas pakub see võimalust end kursis hoida ka peamiste uudistega. Raadiol on omaette oluline roll veel autoga sõites, mil raadiot kuulavad ka need, kes seda tavaliselt ei tee. Autosõidu ajal on inimestel aega ja võimalust rahulikult keskenduda. Paljude jaoks on just autosõit peamine aeg, mil nad kuulavad raadiost uudiste-, arutelu- ja teemasaa teid.

Peamiste raadiojaamadena mainisid eestikeelsed osalejad selliseid kanaleid nagu Kuku, Vikerraadio, Raadio 2, Tre raadio, Retro FM, StarFM ning üksikute korradel nimetati Äripäeva raadiot, Rock FMi, Raadio Relax FM. Noored nimetasid üksikuid raadiokanaleid (Kuku, Raadio2) ja rääkisid, et neile meeldivad *podcastid* ning muusikakuulamine muudelt platvormidelt (YouTube, Spotify). Venekeelsete intervjuueeritute eelistatuid raadiojaamad olid Raadio 4, Narodnoe Radio, DFM, Sky Radio, aga nimetati ka Kuku raadiot, Raadio 2, Vikerraadiot ja Klassikaraadiot.

" *Sõidan tööle ja Relax FM või Raadio Relax, seal on selline kokkuvõtlik, ta võtab Geeniusest ja teistest portaalidest ja rahuliku normaalse tooniga räägib, mis kultuuriuudised on siin Eestis.*" N, 54, Jõgevamaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

" *Kuna ma põhilise aja töotan köögis, siis mul mängib siin raadio. Kuku raadio on see põhiline, mis tuleb. Päeval on seal sellised asjalikumad saated ja siis öösel tööd tehes on eriti hea, et siis on ilma reklaamipausideta saate kordus ja siis tuleb umbes 20 minutit head muusikat, et ühesõnaga, töö lendab. /.../ Kaks korda tunni aja jooksul on uudised. Sealt saab ka sellise kiire pilgu, et mis teravamad teemad on ja siis saab ise internetist vajadusel juurde otsida või siis õhtul uudiseid vaadata.*" N, 49, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

" *Raadio 4 on meil küllaltki populaarne, sest meie piirkonnas on see ainuke venekeelne raadiojaam, millel on levi just autoga sõites. Aeg-ajalt lülitame selle ka sisse – meeldib nii muusika kui saated.*" N, 31, Valgamaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Lisaks taustamuusikale, uudistele ja arutelude pakkumisele on raadiol oluline roll ka kirjandusliku teksti edastamisel. Nii eesti- kui ka venekeelsetes gruppides nimetati raadio kuuldemänge ja järjejutte vajaliku ja huvitava sisuna. Venekeelsetele vastajatele on järjejutud oluline võimalus keelt õppida või tutvustada lapsele vene keeles Eesti kirjandust.

" *Raadio 4 on ainuke allesjäänud raadio, mis laseb meil kuulata audioraamatuid eesti keeles. Ma ei tea rohkem ühtegi varianti eestikeelsete audioraamatute kuulamiseks.*" N, 36, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

3. Peamised infoallikad ja meediakanalid

" *Ma ei tea, kas praegu on või ei ole, igatahes varem lasti sealt (Raadio 4st) umbes tunni aja jooksul audioraamatuid või midagi taolist. Väga lahe, sest õnnestus ka lapsele audioraamatuid tutvustada.*" N, 31, Valgamaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Kokkuvõte

Fookusgruppides intervjueeritud noorte hinnangul on nende meediakasutus väga eripärane ja nad rõhutavad endi erinevust vanemast põlvkonnast (nt „ma ei vaata telerit, aga minu vanemad on telerisõltlased“ jne). Kui aga vaadata nende kirjeldusi oma meediaharjumuste kohta, ei ole tegelikult lõhe vanema põlvkonnaga nii suur.

Ka vanem põlvkond on läinud kaasa uute meediumide ja platvormidega (kasutavad aktiivselt internetipõhiseid uudisteportaale, voogedastuskanaleid, sotsiaalmeediat). Eriti YouTube on väga populaarne nii eesti- kui ka venekeelsete, nii noorte kui ka vanemate seas. Suurim erinevus vanemate ja nooremate põlvkondade vahel on trükiväljaannete eelistuses: keskealsed ja vanemad inimesed naudivad uudisteportaalidest info otsimise kõrval ka paberajalehe lugemist kui rituaalset tegevust ja neile on oluline ajalehtede kojukande säilimine ka maapiirkondades.

Samuti kuulavad vanemad inimesed rohkem raadiot ja vaatavad sagedamini televiisorit. Noorte sõnul sotsiaalmeedia, uudisteportaalid ja meelelahutuskanalid võtavad juba kogu aja ning nii ei jää neil aega ega huvi näiteks telerivaatamiseks või raadiokuulamiseks (erandiks on muusika mängimine taustaks, aga ka muusikat kuulavad nad pigem YouTube'ist või Spotify'ist kui raadiost).

Eestikeelsete ja venekeelsete vastajate erinevused tulenevad emakeelse sisu eelistusest: venekeelsete esimene eelistus on saada uudiseid ja meelelahutust vene keeles, mistõttu koosneb nende kanalivalik eelkõige venekeelsetest kanalitest (nii Eesti, Venemaa kui ka rahvusvahelised meediakanalid). Erandiks olid venekeelsed vastajad, kes oskavad ka eesti keelt vabalt. Nemed eelistavad eestikeelseid väljaandeid, sest neisse jõuavad uudised kiiremini ja teemad on põhjalikumad, kuid täiendava perspektiivi saamiseks ja enda kursishoidmiseks venekeelse inforuumiga jälgivad nad paralleelselt ka venekeelseid meediakanaleid. Nende igapäevane meediakasutus on kakskeelne ja nad orienteeruvad nii eesti- kui ka venekeelses meediaruumis hästi.

Meediumide eelistuses suuri erinevusi ei ole: mõlema keelerühma jaoks on peamised meediumid uudisteportaalid, video- ja voogedastusplatvormid ning sotsiaalmeedia ja suhtlusäpid (venekeelsetel vastajatel eriti Telegrami rakendus, aga ka Facebook sarnaselt eestikeelsetele). Sõltumata emakeelest on väga oluliseks täiendavaks infoallikaks kohalikud ajalehed ning kohalike omavalitsuste infolehed, sest sealt saavad inimesed teavet konkreetselt oma kodukanti puudutavate teemade kohta. Venekeelsetele vastajatele oli olulisem n-ö klassikaline televisioon ja suurejooneline meelelahutus, mida pakuvad Venemaa telekanalid. Neid saateid ei vaadata ainult telerist, vaid YouTube'ist ja muudest internetikanalitest, kust Vene televisiooni saated on kättesaadavad.

4

Meedia usaldusväärsuse kriteeriumid

4. Meedia usaldusväarsuse kriteeriumid

Objektiivsus, allikate ja vaatenurkade paljusus

Üks olulisim usaldusväarsuse kriteerium nii eesti- kui ka venekeelsetes gruppides on **allikate ja vaatenurkade mitmekesisus**. Usaldust tekitab uudis- või teemaloo vastu see, kui on näha, et artiklis on sõna saanud erinevad osapooled ning lugu ei tugine vaid ühele allikale või vaatenurgale. Eriti venekeelsetes gruppides osalenud olid väga tundlikud ja kriitilised selle suhtes, kui meediakajastus on väga ühepoolne (nende meelest näiteks vaid eestlaste seisukohti kajastav). Usaldust loob eesti- ja venekeelsete intervjuueeritute sõnul see, kui lugu annab tervikliku pildi teemast koos ka võimalike vastuolude ja teistsuguste arvamustega. Ainult ühte vaatenurka esitav ja kinnistav lugu tekitab umbusku ning paneb mõtlema, mis on loost välja jäänud ja mida võinuks rääkida teine osapool.

" *Mulle meeldib hästi ERRi lähenemine, et kui nad tõesti räägivadki kas automaksust või mingitest reklaamipiirangutest, siis nad tegelikult suudavad sinna artiklisse sisse tuua kõik vajalikud osapooled ehk siis sõna saavadki tööstuse esindajad, poliitikud, ministeeriumi esindajad, võib-olla ka siis asjasse puutuv mittetulundussektori esindaja. See mulle meeldib, kui ma tunnen, et kõigile on sõna antud. Siis mulle piisab. /.../ Siis ma saan aru, et seda teemat on püütud käsitleda neutraalselt.*" M, 41, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

" *Minu puhul on selleks mitmekesised arvamused, s.t sisuliselt ei tohiks sündmusi ühekülgsest kajastada.*" M, 33, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Üks taktika, kuidas inimesed arvamusi ise mitmekesistavad, on erinevate allikate otsimine ja paljusus. Näiteks meedia suhtes üleüldiselt usaldamatud inimesed vaatavad alternatiivmeediakanaleid, paljud venekeelsed vastajad vaatavad lisaks Venemaa meediakanaleid, paljud eestikeelsed vastajad otsivad lisainfot rahvusvahelistest allikatest jne. See haakub Vihalemma ja Juzefoviči (2023) järeldusega, et kui inimesed ei leia kanalisest arvamuste mitmekesisust, siis nad otsivad n-ö välist mitmekesisust ja vaatavad erinevaid kanaleid.

Info tõenduspõhisus, faktidele ja andmetele tuginemine

Inimesed nii eesti- kui ka venekeelsetes gruppides ütlesid, et usaldusväärne info põhineb selgelt viidatud allikatel, faktidel ja andmetel. Kui loos puuduvad igasugused viited allikatele või need on

väga üldsõnalised, siis ei tekita see usaldust. Infot peab loos ka tõendama, et see mõjuks usaldusväärset.

" *Olenemata olukorrast, olenemata poliitikast, olenemata juhtkonna või lugejate arvamusest – allikas tugineb faktidele ja edastab neid. Nagu matemaatikas – statistika ja matemaatikaga ei vaielda.*" N, 31, Valgamaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

" *Kui ma tunnen, et siin on edastatud fakte, mis puudutavad asja, siis ma usaldan seda märksa rohkem. Kui seal on hakatud väga ilustama mingisuguste omadussõnadega, veel hullem, kui reaalselt autori mingisugune oma arvamus on sinna sisse tulnud, siis suhtun sellesse kohe väga kriitiliselt. Teine asi on muidugi, kui tegemist on arvamuserikliku.*" N, 25, Tartumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

" *Uudiseid serveeritakse meile ka imelikult, nagu keegi juba mainis: artikli pealkiri on üks, aga kui lugema hakkad, selgub, et sisu on hoopis teine. Kõik on kuidagi ülepaisutatud, kärbsesest on saanud elevant.*" N, 39, Harjumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Tasakaalukas tonaalsus ja klikimagnet-pealkirjade vältimine

Nii eesti- kui ka venekeelsetes gruppides mainiti, et usaldusväärset meediakanali vastu tekitab see, kui lugude pealkirjad on tasakaalukad ja informatiivsed. Inimesi ärritavad ja usaldamatust tekitavad nn klikimagnet-pealkirjad, mis rõhuvad suurtele emotsioonidele ja võimendavad uudiseid või ei ole vastavuses loo sisuga.

" *Kui sa otsid klikiahnet ajakirjanikku, siis sa tunned ta selle pealkirja järgi ära. Ma arvan, et kui me räägime usaldusväarsusest, siis tõesti, kui see pealkiri on sisukas, annab ausa ülevaate sellest, millest artikkel räägib, siis tegelikult see annab mulle informatsiooni, et okei, siin on mõeldud selle peale, mis on pealkirja eesmärk. Ei ole siis see, et ma sellele automaatselt klikkaksin ja loodaks sealt ma ei tea, mida kummalist näha.*" N, 25, Tartumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

" *On näha seda käekirja – ERRi uudis versus Delfi uudis. Postimehe ja Delfi lapselikud ja mitteametlikud pealkirjad ei tekita usaldusväärset tunnet.*" M, 28, Harjumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).

4. Meedia usaldusväarsuse kriteeriumid

- " Sellepärast ma nüüd toongi välja, miks ma ütlesin, et Postimees hakkab kollaseks muutuma – Postimehel on ka väga tihti sellised pealkirjad, et võib-olla... Tahaks ikka teada, et kas on või ei ole?" N, 57, Harjumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).
- " Uudiseid serveeritakse meile ka imelikult, nagu keegi juba mainis: artikli pealkiri on üks, aga kui lugema hakkad, selgub, et sisu on hoopis teine. Kõik on kuidagi ülepaistatud, kärbsesest on saanud elevant." N, 39, Harjumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Poliitiline ja majanduslik autonoomsus

Poliitilist sõltumatust mainisid meediakanalite usaldusväarsuse ühe tunnuseks inimesed nii eesti- kui ka venekeelsetes gruppides. Mõlemal rühmal on ootus, et väljaanne on neutraalne, erinevaid poliitilisi seisukohti kajastav ega võta ise poliitilisi hoiakuid. Samas see, mida erinevad auditooriumi rühmad poliitilise sõltumatuse all tõlgendavad, on väga erinev. Näiteks riigi suhtes usaldamatud ja alternatiivmeediat eelistavad inimesed pidasid poliitiliselt sõltumatuteks alternatiivmeediakanaleid (Objektiiv) ja erakondlikku meediat (Uued Uudised), sest neid ei rahasta riik ja seal on arvamusi, mida nad nn peavoolumeediast ei leia. Eesti riigi suhtes usaldamatud venekeelsed vastajad pidasid poliitiliselt sõltumatuks meediaks aga seda meediat, mis ei sõltu Eestist (ja meie riigist) ehk Venemaa meediakanalid. Kriitiliste poliitikahuviliste eestikeelses grupis toodi aga välja vajadus igasuguste arvamuste ja poliitiliste vaadete mitmekülgse järele, et arutelud ei jääks kitsalt ühe või teise erakonna- või maailmavaatekeskseks. Eestikeelsetes gruppides öeldi ka, et nad eelistavad, et väljaanne on poliitiliselt sõltumatu, kuid kui see siiski esindab mõnd poliitilist vaadet, siis oleks see ausalt ja selgelt välja öeldud. Oma väljaande poliitilisele maailmavaatele läbipaistvalt viitamine tekitab rohkem usaldust kui varjatud poliitiline kallutatatus. Venekeelsed intervjuueeritud, kes jälgivad nii eesti-, vene- kui ka inglisekeelset meediasisu, tähtsustavad samuti poliitilist sõltumatust, samas on nad ka arvamusel, et kõik meediakanalid on mingil määral sõltuvad riigist ja omandivormist ning seetõttu on oluline jälgida erinevaid kanalid. Eriti tundlikud on kriitilised poliitikahuvilised ja laia meediakasutusega inimesed siis, kui nad tajuvad, et väljaanne on poliitiliselt kallutatud.

- " Kindlasti peab see meediaväljaanne või infokanal tunduma sõltumatu ja neutraalne, mis Eesti kontekstis kindlasti ERRile siis kasuks on, et kuna ERR ei ole kellegi eraomanduses. M, 41, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

Samuti kasvatab eestikeelsete intervjuueeritute sõnul usaldusväarsust reklaamide puudumine või vähesus. Näiteks erakanalite uudistesaadet tekitab umbusku, sest täpselt ei ole arusaadav, millised lood on reklaamiandja ostetud sisuturundus ja millised on ajakirjanduslik originaallooming. Reklaamide puudumine on üks põhjus paljudest, miks inimesed usaldavad ERRi uudiseid – seal neil ei teki kahtlust, et uudise pähe esitatakse hoopis sisuturundust.

- " Ei ole seda kallutatud raha lõhna juures, et kuskilt taustalt kumab läbi, et kellegi huvides seda juttu räägitakse... et kes rohkem maksab, selle uudiseid tuuakse ette või paigutatakse uudiste vahele mingeid asju. Tuleb nagu... hakkab selline jutt tulema, siis tuleb kohe tunne peale, et keegi on selle eest maksnud. ETV-l sellist asja ei ole minu arust." N, 57, Harjumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).
- " Näed üks kord, näed teine kord, et sisuturundus, et need samad ärimed... suurärimehed pressivad enda joont, siis ka vaatad, et kas mul tõesti on seda vaja." M, 46, Harjumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

Venekeelsed vastajad ei olnud sedavõrd kriitilised sisuturunduse ja reklaamide suhtes.

Uudiste žanripuhtus

Eestikeelsetes kriitiliste poliitikahuviliste ja laia meediakasutusega gruppides toodi välja, et usaldusväarsust tekitab see, kui uudis on puhtalt uudisžanris, mitte läbi põimunud meelelahutusega. Meelelahutuslikkus uudistesaadetes tekitab tunde, et uudised ei ole tõsiseltvõetavad. Ka uudisteportaalides ei meeldinud neile kriitilistele auditooriumirühmadele, kui tõsised uudised on läbisegi lihtsa meelelahutusega: kui tõsise uudise kõrval on uudis kellegi isiklikust elust või skandaalist, õonestab see ka põhiuudiste tõsiseltvõetavust.

- " Uudis ei saa olla tõsiseltvõetav, kui seal on meelelahutust nii palju sisse pandud." N, 57, Harjumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).
- " Kui näiteks uudistest rääkida, siis uudised on siiski uudised ja see saade ei tohiks püüda korraga olla meelelahutussaade ja muusikasaade ja siis veel mingisugune saade, et noh, lihtsalt selline... neutraalne on jah kõige parem selle kohta, et see žanr ei pea sisaldama mitte midagi muud." N, 58, Jõgevamaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

4. Meedia usaldusväarsuse kriteeriumid

" Mis eristab ka ERRi näiteks erakanalitest Eestis, on see, et kui sa lähed Delfisse või Postimehesse, siis seal on kõik – nii tõsine sisu kui meelelahutuslik sisu – kuidagi ühte patta kokku visatud, eriti avavaates. ERRi puhul seda ei juhtu kunagi... väga harva, noh, pigem ei juhtu kunagi. Seal ei ole üheskoos seda, et täna astus Kaja Kallas valitsusesse ja samal ajal Karl-Erik Taukar sai isaks. Delfis on need sageli sama kaaluga ja siis tekibki küsimus, et kas see väljaanne on nii tõsiseltvõetav." M, 41, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

Korrektne õigekeel

Keskealised ja vanemad eesti- ja venekeelsed intervjueritud pidasid väga oluliseks usaldusväarsuse- ja kvaliteedinäitajaks korrektset õigekeelt: kui artiklis on kirjavead, tekitab see usaldamatust ka loo enda vastu. Osa inimesi meenutas, et kunagi oli ajakirjanduses ilmunud tekst õigekirja etalon: seda, mis oli ajalehes kirjas, võis usaldada. Tänapäeva ajakirjanduses, eriti veebiväljaannetes, see põhimõte enam ei kehtivat ja lugudes on inimeste hinnangul väga palju õigekirja- ja stiilivigu. Venekeelsed vastajad tõid lisaks esile tõlkelugude kehva kvaliteedi.

" Kui ma koolis käisin, siis eesti keele õpetaja ütles, et kui te midagi kahtlete, vaadake, kuidas lehes kirjas on, et nii on õige. Praegu seda lastele küll öelda ei saa." N, 57, Harjumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

" Infot edastatakse ju suurtele inimmassidele ning õigekiri ja korrektne vormistus on vähim, mida üks ajaleht või ajakiri teha saab." N, 40, Harjumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

" Mis puudutab nüüd paberajakirja, on kõik okei, aga mis puudutab delfi.ee'd ja ka postimees.ee'd... väga meelehärmi valmistab lugeda niivõrd kirjavigu täis tekste, et see on lihtsalt... need kirjavead on juba pealkirjades ja vot see mitte kuidagi ei aita." N, 50, Valgamaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

" Postimees ja see, mida meie, venelased, loeme oma uudisvoos, on mõnikord ikka täielik õudus. Seal puudub normaalne vene keel, kõik on kuidagi vigaselt kirjutatud. Mis paneb kohe seal töötavate inimeste professionaalsuse üle mõtlema." N, 48, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

" No mina ütlen nii, et kui me võtame Postimehe või Delfi, siis vahest tekib tunne, et nad panevad teksti Google translate'i, tõlgivad selle abil ära ja siis trükkivad ümber ning avaldavad." M, 32, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Ajakirjanike professionaalsus

Nii eesti- kui ka venekeelsed inimesed ütlesid, et nad küll igapäevaselt lugude autoreid ei jälgi, kuid mitmetel olid siiski teada oma lemmikajakirjanikud ja ka need, keda nad ei usalda. Ajakirjaniku professionaalsust näitab erapooletus, eri vaatenurkade ära kuulamine, tasakaalus, eetilised ja viisakus. Mainiti ka seda, et ajal, mil sotsiaalmeedias võib igaüks olla autor ja sisulooja, on ajakirjanike usaldusväarsusele ja professionaalsusele kõrgemad ootused kui lihtsalt sisuloojale.

" Eesti Ekspressis on tavaliselt korralikud ja sisukad lood koos rohke infoga ja vaadatakse mõlemad pooled üle. Vahel vaatan ka, kes on autor ja siis loen ja tean, et on usutavam." N, 23, Harjumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).

" See on eeskätt ajakirjaniku professionaalsus. Meedia on ju inimesed, kes teevad seda tööd professionaalselt, mitte iga suvaline inimene... viimaste jaoks on olemas sotsiaalvõrgustikud ja siis pole vahet, kas inimene kirjutab vigadega või vigadeta. Aga professionaalid peavad oma tööd professionaalselt tegema." N, 48, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Ajakirjanike soliidne välimus ja riietus

Venekeelsetele vastajatele on üks ajakirjanduse usaldusväarsuse mõõdupuu ka ajakirjaniku välimus. Kui ajakirjanikul on seljas lohvakad vabaajariided, ei tekita see tema vastu usaldust. Venekeelne auditorium soovib näha ajakirjanikku formaalselt ja soliidset riides. See näitab nende meelest lugupidamist oma jälgijatesse ja tekitab inimese vastu usaldust. Eestikeelsed osalejad seevastu ei toonud eraldi välja ajakirjaniku riietust kui üht usaldusväarsuse tegurit.

" Ma vaatan mõnikord ja mõtlen, et jumal küll, no on ju mingi dresscode (juhis riietumiseks – toim.), et oleks ilusti riides, klassikaliselt. /.../ No see on tõeline õudus, kes neid ometi riietab? Ma vaatan, et nad jooivad seal kohvi mõnikord ja märgitud on, et riietus on Kaubamajast pärit. No ma ei tea..." N, 65, Valgamaa, venekeelne grupp 6 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

4. Meedia usaldusväarsuse kriteeriumid

Inimestes tekitab usaldusväarsust info vastu see, kui allikaks, autoriks või saatejuhiks on oma ala ekspert (nt teadlane, analüütik jne) – eksperdid on veenvad oma teadmistega.

- " *Minu jaoks on usaldusväärne ka see väljaanne või kanal, kus on kas saate tegijad või saatejuhid oma ala eksperdid või tuntust kogunud oma töö või tegemistega, et ei ole lihtsalt jälle mingi uus kena nägu saatejuhina.*" N, 58, Jõgevamaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).
- " *Mulle meeldib, kui saatesse kutsutakse näiteks oma ala... hästi eriala tundvad inimesed, tõelised spetsialistid. Reeglina nad oskavad kuidagi nii hästi analüüsida ja põhjendada, mida nad siis selgitavad.*" N, 49, Pärnumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).
- " *Ma lisaks veel juurde ka kõneisikud, et need, kellelt arvamust küsitakse, et neil oleks ka kogemuspagas. Kui keegi julgeolekust räägib, siis võiks rääkida keegi, kes ikka midagi teab, mitte ainult enda meelest sotsiaalmeedia influencer (suunamudija – toim.), vaid ikka seotud ka riigikaitsega.*" N, 23, Harjumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).

Samuti on paljude jaoks usaldusväärse info allikaks ametiasutuste infokanalid. Inimesed nentisid, et ajakirjandus eksib tihti faktidega ja kui neil tekib kahtlus info tõesuses, siis nad kontrollivad ametiasutuste lehelt üle. Harjumust pöörduda info otsimiseks ametiasutuste lehele tekitab intervjueeritute sõnul ka koroonakriis, sest siis sai tihti kõige kiiremat ja täpsemat teavet just asutuste endi infokanalitest. Erandiks on siinkohal inimesed, kes on riigi suhtes usaldamatud: nemad ei usalda ka riigi infokanaleid. Venekeelsetes gruppides oli erinevaid arvamusi asutuste infokanalite kohta: oli neid, kes ütlesid, et usaldavad ja jälgivad näiteks Statistikaameti lehte, vaatavad infot ministeriumide või allasutuste lehtedelt, kuid oli ka umbusku väljendavaid osalejaid.

- " *Ma suure tõenäosusega usaldan riigiasutuste infokanaleid.*" M, 28, Harjumaa, venekeelne grupp 8 (noored).
- " *Minu jaoks, kui me räägime massimeedia vahenditest üleüldiselt, siis mina usaldan muidugi ametlikke lehekülgi, nt Rahandusministeriumi oma või siis koroonaajal olid teavitused, ma ei mäleta, vist Sotsiaalkindlustusameti lehel... aa, või siis sai vist spetsiaalne leht loodud selle jaoks.*" N, 44, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Samas oli nii eesti- kui venekeelsete intervjueeritute hulgas neid, kelles ametlikest asutustest pärinev info tekitas just umbusku. Näitena toodi ühes venekeelses grupis, et Eesti Välisministeriumist pärinevat infot Ukraina sõja kohta ei saa usaldada ja selle peab ise üle kontrollima muudest allikatest.

- " *Ametlikud allikad, näiteks Välisministeriumi pressiesindaja – nende poolt avaldatud infot peab ikkagi ise analüüsima hakkama.*" M, 39, Harjumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Sündmuste vahetu kogemine või otseallikale tuginemine

Nii eesti- kui ka venekeelsed vastajad (eriti nooremad) usaldavad rohkem infot, mis pärineb otse sündmuskohalt: näiteks rindel olevate sõjareporterite reportaaže või uudissündmuse pealtnägijate kirjeldusi. Seetõttu meeldib noortele ka sotsiaalmeedia: selle vahendusel pääseb infole n-õ otse ligi. Ukraina sõja kontekstis rääkis mitu eesti- ja venekeelset vastajat, et neile meeldib YouTube'ist või Telegrami suhtlusrakendusest otsida allikaid, mis on otse sündmuskohal. Teadlikumad ja kriitilisemad meediakasutajad nägid ka riske seoses nende n-õ otselülitustega ja ütlesid, et neid vaadates tuleb säilitada allikakriitilisus.

- " *Alati tasub toetuda algallikast tulevatele infole. Jah, muidugi peab ka seda infot läbi töötama ja muud versioonid ära kuulama ning neid arvesse võtma, kuid siiski – sündmustes osaleja on alati tõepärasem kui kõrvaltvaataja, seda tänu oma tunnetele ja läbielamistele.*" N, 57, Läänemaa, venekeelne grupp 6 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).
- " *ERRi korrespondendid samamoodi Brüsselis ja Ukrainas. Praegu on Astrid Kannel, aga muidu see hästi hea vene nimega ajakirjanik... Rindejoonelt uudiseid saada – väga äge! Mina võtaksin ka seda tõe pähe.*" N, 29, Hiiumaa, N, 23, Harjumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).
- " *Oletame, et info on sõjaolukorraga seotud. Sellisel juhul lähen Telegrami, sest seal on miljon vastavasisulist kanalit, milles avaldatakse aktuaalset, modereerimata kujul infot. Teistel lehekülgedel ja portaalidel peab info kõigepealt teatud filtri läbima. Minu jaoks on kõige kiirem infoallikas Telegram.*" N, 31, Harjumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

4. Meedia usaldusväarsuse kriteeriumid

ERR kui usaldusväarsuse näitaja

Erakanalite puhul inimesed üldiselt ei teadnudki, kellele kanal kuulub – üks erameedia kõik. Oluline vahe usaldusväarsuse seisukohast on ennekõike eestikeelsete vastajate jaoks aga selles, kas kanal on avalik-õiguslik meediakanal (ERR) või erakanal. Osa kasutas terminit „riiklik kanal“, mida ERR ei ole, kuid mis on levinud valearusaam. Eestikeelsete osalejate seas oli domineeriv seisukoht, et ERRis tehakse head, sõltumatut ja kvaliteetset ajakirjandust ning see on nende eelistatavim allikas usaldusväärseteks uudisteks Eestis.

“ ETV kanalid ja ETV2, ERR, ETV+ näiteks, nad suhtuvad enda vaatajasse nagu täiskasvanud inimestesse, nagu haritud inimestesse.” N, 57, Harjumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

“ Aitüma Eesti riigile, et on olemas ERRi uudisteportaal, kus saab pingevabalt lugeda justnimelt... mitte kollaseid uudiseid, aga asjakohaseid uudised.” M, 51, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

Venekeelsete vastajate hulgas oli nii neid, kes pidasid ERRi usaldusväarsust ja kvaliteeti väga heaks, aga leidis ka neid, kes ütlesid, et nad ei usalda ERRi, kuna see on kallutatud Eesti riigi jaoks kasulike seisukohtade suunas ja ERRi on võimalik osta sisu. Kui üldiselt eestikeelsetes gruppides peeti ERRi usaldusväarsuse eeskujuks ja mõõdupuuks, siis erandiks olid need inimesed, kes ei usalda era- ega avalik-õiguslikku meediat, vaid alternatiivmeediakanaleid nagu Objektiiv ja Uued Uudised, mis haakuvad nende endi maailmavaate ja seisukohtadega.

Usaldusväärased meediakanalid ja saated

Vaatamata sellele, et igapäevane meediakasutus on üsna n-ö kiirete uudiste- ja sotsiaalmeediakeskne, siis väga selgelt tõuseb kõigist allikatest just usaldusväarsuse poolest esile ETV igaõhtune uudistesaade „Aktuaalne kaamera“, olles oluliseks uudiste allikaks nii eesti- kui ka venekeelsetele intervjueritutele (välja arvatud venekeelsetele noortele). „Aktuaalne kaamera“ meeldib inimestele, sest see on avalik-õigusliku meediakanali põhiline uudistesaade. Asjaolu, et kanal on avalik-õiguslik ja mitte eraomandis, tekitab inimestes ootuse, et saade on **neutraalne** ja **objektiivne**. Eriti eestikeelsetele vastajatele on see tähtis usaldusväarsuse kriteerium.

“ Ma ütleks omalt poolt, et kindlasti peab see meediaväljaanne või infokanal tunduma sõltumatu ja neutraalne, mis Eesti kontekstis kindlasti ERRile kasuks on, et kuna ERR ei ole kellegi eraomanduses ja läbi aastate on „Aktuaalne kaamera“ olnud uudiste lipulaev, siis jah, sõltumatu ja neutraalne.“ M, 41, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

“ Näiteks seesama „Aktuaalne kaamera“ – seal on väga vähe emotsioone, nad üritavad väga lihtsalt edastada informatsiooni. Anda informatsiooni edasi, mõnikord võib-olla veidi ebaõnnestunult ja mõnikord jällegi õnnestunult. Kuid nad vähemalt üritavad olla objektiivsed ja n-ö kaalutletud infot edasi anda.“ N, 56, Harjumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Rõhutati ka seda, et „Aktuaalne kaamera“ on professionaalselt tehtud: seal töötavad asjatundlikud ajakirjanikud, kasutatakse mitmekesiseid allikaid, uudiste teemad on tõsised (mitte meelelahutuslikud ja naljatlevad), uudiste vahel ei ole reklaame, tehakse otselülitisi Brüsselisse, Ameerika Ühendriikidesse, Ukrainasse ehk ajakirjanikud on n-ö sündmuskohal – see kõik näitab professionaalsust ja tekitab saate sisu vastu usaldust.

Samuti hindasid eestikeelsed vastajad ja ka osa venekeelsetest vastajatest kõrgelt **ERRi uudisteportali** usaldusväarsust: kui tegemist on kriitilise või erakordse sündmusega, siis ERR on esimene allikas, kuhu nad usaldusväärse info saamiseks pöörduvad (lisaks välismeediale). Intervjueritud tõid välja, et ERRi lood on tasukaalulad, ei ole sensatsiooni (klikki) otsivate pealkirjadega, pealkirjad ja loo sisu on vastavuses, teemavalik asjalik ja intelligentne ega alahinda lugejat, uudised ei ole vaheldumisi lihtsa meelelahutusega ja portaal ei ole reklaame. Samuti on ERRi oluline eelis maksumüüri puudumine. Sealt saavad uudiseid ka need, kel ei ole ostetud ühegi meediakanali digipaketti.

“ Ta on neutraalne. Ta on värske, neutraalne, pluss ta ei ole selle maksumüüri taha peidetud, et kui sa tõesti tahad selle kohta midagi lugeda, siis ERRis sa saadki lugeda, saadki teada, mis toimub. Aga Delfi, Postimees ja kõik teised... maksa ja ainult siis näed – see ei meeldi absoluutselt.“ M, 46, Harjumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

4. Meedia usaldusvärsuse kriteeriumid

Eesti erameediakanaleid inimesed usaldusvärsuse poolest esile ei toonud. Nii Delfit kui Postimeest jälgitakse igapäevaselt lihtsalt üldisest huvist enda ümber toimuva vastu. Postimehe puhul mainiti kriitiliste poliitikahuviliste eestikeelses grupis, et väljaanne oli varem üks kvaliteetse ajakirjanduse lipulaevu, kuid nüüd on muutunud kollaseks. Kui inimestel paluti täpsustada, mida nad mõtleavad meedia kollaseks muutumise all, siis viidati pealkirjadele (nn klikimagnetid) ja teemavalikule (kuulsuste isiklik elu, skandaalid jne).

" *Postimees hakkab ka juba kollaseks minema vaikselt. Lehti ma ei oskagi öelda... ei olegi ühtegi tõsist lehte enam jäänud vist. Ongi ERR, kust sa saad konkreetset infot.*" N, 57, Harjumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

Samas öeldi, et ka sellisel n-ö lihtsal meediasisul on oma aeg ja koht. See, et nad ei pea Delfit ja Postimeest kõige usaldusväärsemateks infokanaliteks, ei tähenda, et nad neid ei jälgiks või midagi huvitavat sealt lugemiseks ei leiaks.

" *Kui mul on vaba päev, siis ikka igavusest võtad kasvõi Elu24 või Kroonika lahti ja näiteks õhtul ikka vaatad sotsiaalmeediat.*" N, 29, Hiiumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).

Kokkuvõte

Inimeste ootused meediakanalitele on suures osas sarnased, sõltumata vanusest või emakeelest. Need võib kokku võtta märksõnaga professionaalne ajakirjandus. Kõige olulisemad usaldusvärsuse kriteeriumid olid nii eestikeelsetes kui ka venekeelsetes vestlusringides sõltumatus (poliitikutest, rahastajatest, reklaamiandjatest), eri osapoolte ära kuulamine ja neile sõna andmine, allikate mitmekülgsus ning info tõendatus ja valeinfo vältimine. Sealjuures arvamus sellest, mis on valeinfo ja millistele allikatele tuleks sõna anda, on siiski väga erinev sõltuvalt inimese meediarepertuaarist ja maailmavaatest, sh üldisest usaldusest Eesti riigi(institutsioonide vastu). Venekeelsetes vestlusringides tulid olulise erinevusena esile ka välised tegurid: ajakirjanike soliidne riietus ja välimus, mida eestikeelsed osalejad usaldusvärsuse osana ei tähtsustanud.

Nii eesti- kui ka venekeelsetes vestlusringides peeti ERRi meediakanaleid kõige usaldusväärsemateks ja kvaliteetsemateks meediakanaliteks (erandiks need venekeelsed vastajad, kes ei jälginud üldse Eesti meediakanaleid ja eestikeelsed alternatiivmeedia jälgijad). Eriti kiideti usaldusväärse info allikana ETVd, ERRi veebiportaali ja venekeelsetes gruppides ka ETV+ kanalit.

Saadetest peeti usaldusväärseimaks „Aktuaalset kaamerat“ – seda nii eesti kui ka vene keeles. ERRi kanalite kohta öeldi, et need on tasakaalukad, annavad hea ülevaate kõige olulisematest uudistest, ei ole liiga kollased, ei sisalda reklaame ning kvaliteetne ajakirjandussisu on tasuta kättesaadav.

5

**Eesti peavoolu meediakanaleid
mitteusaldavad auditooriumirühmad**

5. Eesti peavoolu meediakanaleid mitteusaldavad auditooriumirühmad

Kui rääkida inimeste usaldusest meediakanalite vastu, tõusis intervjuudes selgelt esile kaks sihtrühma, kelle suhtumine ja hoiakud meedia usaldusväärsusse erinevad suuresti ülejäänud gruppide hoiakutest. Nendeks eristuvateks sihtrühmadeks on 1) nn peavoolu mitte usaldavad ja alternatiivmeediat jälgivad inimesed ning 2) venekeelsed inimesed, kes jälgivad ja usaldavad ennekõike Venemaa meediakanaleid. Mõlemat sihtrühma iseloomustab tugevalt **selektiivne meediatarbimine**: nad valivad infot, mis läheb kokku nende isiklike hoiakute, väärtuste ja maailmavaatega ning tõrjuvad, kritiseerivad ja väldivad infot, mis nende vaateid ei kinnista ja midagi vastupidist väidab (nn digitaalse homofiilia rakendajad, vt Vihalemm ja Juzefovičs, 2023).

Inimesed, kes on valdavalt Vene meediakanalite infovoos

Venekeelsetes gruppides, eriti Ida-Virumaa gruppides, leidis mitmeid inimesi, kes selgelt ei usaldanud Eesti meediakanaleid, uskudes, et need räägivad vaid Eestile mugavat tõde ja pakuvad kallutatud infot. Sarnast küünilist suhtumist meediasse täheldasid ka Juzefovičs ja Vihalemm (2020) oma Balti venekeelse auditooriumi uuringus. Selle sihtrühma hinnangul ei saa Eesti meediakanaleid usaldada eriti sõja teemadel, sest Eesti toetab Ukrainat. Nemad on „neutraalsed ja rahu poolt“ ehk et neil tekib kognitiivne nihe Eesti meediast saadava info suhtes.

“ /naerab/ Aga te teate ju vastust minu küsimusele. Mina leian, et Venemaa info on usaldusväärsem kui meie oma. See on minu arvamus.“ M, 44, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

“ Samas ei saa ma öelda, et ma Putinit toetaksin, sõda ma ka ei toeta. Kuid Venemaa on mulle hingelähedane.“ M, 44, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Eesti meediakanalite suhtes usaldamatute venekeelsete intervjuueeritute seas oli levinud ka uskumus, et ERRi saab osta endale meelepäraseid lugusid ja reklaami. Nad olid kriitilised ERRi uudisteportaali sisu ja ETV+ programmi suhtes, kuigi intervjuust tuli ka välja, et nad tegelikult neid kanaleid eriti ei jälgigi ega ole sisuga hästi kursis. Seda toetab tugev eelhoiak, et kõike, mida ütleb Eesti ajakirjandus või mida räägivad Eesti poliitikud, ei saa usaldada.

“ Ausalt öeldes ei tunne ma Eesti televisioonist kedagi, sest ei vaata ega jälgi seda. Vaatan vaid Venemaa omi.“ N, 41, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Ka Vene opositsiooniliste meediakanalite Meduza ja Dožd suhtes olid nad kriitilised, arvates, et need kanalid teevad liiga venelastele ja on kallutatud, mitte objektiivsed.

Meduza on võrdväärne kanaliga Dožd, mõlemad on kahtlased meediakanalid. Üritavad kõigest väest inimeste usaldust võita. Eelistan pigem Venemaa kanaleid RBK ja Rossiija24.“ M, 44, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Kõige tõesemat infot saavad nad endi sõnul Venemaa meediakanalitest. Kui ERRi ja Venemaa opositsiooniliste meediakanalite puhul olid nad väga veendunud, et neist saab libainfot ja valeuudiseid, siis Venemaa meediakanaleid pidasid nad iseenesestmõistetavalt usaldusväärseteks ega tõstatanud sarnaseid kriitilisi küsimusi nagu Eesti meediakanalite või Venemaa opositsiooniliste meediakanalite suhtes (nt kelle huve see meedia teenib ja kelle seisukohti esitab).

– Alternatiivmeediat usaldavate inimeste hoiakud seoses meedia usaldusväärusega

Kui enamasti annab fakt, et tegemist on avalik-õigusliku ning mitte eraomandis oleva kanaliga, inimestele kindluse, et see on neutraalne ja objektiivne allikas, siis alternatiivmeediat pooldavad inimesed on tihti vastupidisel seisukohal. Nad leiavad, et kuna avalik-õiguslikke kanaleid rahastatakse riigieelarvest, edastavad need valitseva(te)le partei(de)le meelepäraseid seisukohti. Tegemist ei olevat seega küll vale, aga **suunatud või kallutatud infoga**, mis on kajastatud ühepoolset eesmärgiga kallutada avalikku arvamust ühes suunas. Avalik-õiguslikud allikad jätavad alternatiivmeediat usaldavate inimeste hinnangul n-ö peavoolust vastupidised seisukohad kajastamata, vaikivad need maha ning on seega ühekülgsed.

“ Kui „AK“ („Aktuaalne kaamera“) teeb nagu Eesti maksumaksja kulul uudiseid ja siis teeb ainult ühe erakonna huvides, siis need ei ole neutraalsed uudised enam ja seda ei saa lugeda. No nad nimetavad, et nad oleks nagu kõigi uudised, aga kui see Uued Uudised ütleb, et tema ongi partei uudiste edasikandja, siis sa saad sellega arvestada.“ M, 64, Harjumaa, eestikeelne grupp 4 (meedia suhtes usaldamatud, alternatiivmeediat pigem või täiesti usaldavad).

Seetõttu peavad nad usaldusväärsemaks üksikuid erameediakanaleid (nt Objektiiv), mis tegutsevad annetuste toel ning nende hinnangul räägivad ausalt ja kellegi hinnangut kartmata kõigil teemadel. Samuti peetakse usaldusväärseks portaali Uued Uudised, mis on küll selgelt ühe erakonna häälekandja, aga on selles osas läbipaistev. Samas puudub usaldus teiste erameediakanalite vastu, nagu Delfi ja Postimees.

5. Eesti peavoolu meediakanaleid mitteusaldavad auditooriumirühmad

- " Ta ei olegi nagu vale ja kahemõtteline, aga ta on suunatud uudised nagu. Suunatakse koguaeg mõtlema nagu ühtepidi. See ei ole nagu objektiivne info tegelikult. Teatud suured maailma uudised jäävadki sealt välja, sest need ei sobi sinna, väga lihtne see asi. See on tõesti nagu Vremja juba ja midagi teha ei ole." M, 59, Raplamaa, eestikeelne grupp 4 (meedia suhtes usaldamatud, alternatiivmeediat pigem või täiesti usaldavad).
- " Partei huvides – kui Kaja Kallas ütles, et tema iga päev suhtleb meediaga ja vestleb, millest tuleb täna kirjutada. Ta ise on sellest ka intervjuus rääkinud, et siis ongi ju nii, et tema suunab seda oma erakonda või valitsevat koalitsiooni, et palun kirjutage sellest. Ma arvan, et nii käib." M, 64, Harjumaa, eestikeelne grupp 4 (meedia suhtes usaldamatud, alternatiivmeediat pigem või täiesti usaldavad).
- " Minu arvates tegutseb meedia ainult iseenda huvides, sest tema saab riigi käest raha ja ta teebki seda, mida riik tema käest küsib. Kui riik talle raha ei annaks, siis ma arvan, et ta räägiks mingit teist juttu. /.../ No seda, kes meil seda riiki juhib. Hetkel on Reformierakond, võib-olla järgmisena on Keskerakond ja kui nemad neile raha annavad, küll nad siis kiidavad Keskerakonda. Täiesti inimlikult nad toodavad ainult seda, mis nende käest tellitakse. Et kes maksab, see saab. /.../ Kui Objektiiv korjab ise oma raha annetustest, siis nad räägivadki objektiivselt sellest, mida nad mõtlevad. /.../ Seal (s.t Objektiivis) kuulataksegi erinevaid seisukohti ja ei ole üldse raske võtta endale külaline saatesse ja arutada temaga teema rahulikult läbi. Aga kas Eesti raadio teeb sellist asja? Ei, sest vaataja ja kuulaja on lollakas ja talle tuleb öelda, mis on õige ja siis nad plaksutavad sulle järgi ja nii ongi. Ja saad raha kätte ja tore." N, 62, Pärnumaa, eestikeelne grupp 4 (meedia suhtes usaldamatud, alternatiivmeediat pigem või täiesti usaldavad).
- Poliitilise alternatiivmeedia pooldajad on veendunud, et üldiselt tuleb meediasse suhtuda skeptiliselt ning tõde tuleb otsida ridade vahelt. Lisaks leitakse, et n-ö peavoolumeedia suhtub kuulajatesse ja vaatajatesse tihti üleolevalt. Skeptilisus ei kehti ainult meedia, vaid ühiskonna kui terviku vastu: näiteks toodi intervjuus välja, et ka ametlikku ajalookäsitlust ei saa paljuski usaldada, sõda on valitud osalistele kasulik äri jne.
- " Ei no sõja puhul ei saagi (kedagi usaldada – toim.). Pärast ajalooõpikus võib-olla kirjutatakse, aga see kirjutatakse ka teistmoodi ümber, nii nagu meil oli esimene maailmasõda ja teine maailmasõda. Meil on ju ka kõik valesti kirjutatud ja tehtud. Need algatajad olid hoopis teised. Ajaloo põhjal sa saad juba aru, et sa ei saa usaldada kedagi ega midagi." N, 62, Pärnumaa, eestikeelne grupp 4 (meedia suhtes usaldamatud, alternatiivmeediat pigem või täiesti usaldavad).

Meedia ja riigi usaldamise seos

Intervjuud kinnitasid, et meedia ja riigi usaldamine on tihedalt omavahel seoses. Nn laialeivi meediakanalite suhtes usaldamatud inimesed ei usalda ka võimulolevat valitsust ja riiki laiemalt. Nii osades venekeelsetes gruppides kui ka eestikeelses alternatiivmeedia jälgijate vestlusringis tuli esile uskumus, et Eesti peamised meediakanalid (nn peavoolumeedia) on „valitsuse pikendus või hääletoru“ ja seetõttu ei saa neid usaldada. Samas grupis usuti ka, et ERRi saab osta meelepärast sisu ning kuna ERRi rahastab riik, siis ERR „täidab riigi tellimust“ maailmavaateliselt ning on kallutatud. Harjumaa keskealiste ja vanemate venekeelses grupis öeldi ka, et kui poliitikud valetavad ja ajakirjandus seda valet vahendab, siis ei saa usaldada ka ajakirjandust, sest nemad vahendasid valesid.

" Ei, mina olen ka sellega nõus, et ERR on ikka täielikult suunatud valitsuse poolt momendil. /.../ See oleneb väljaandest, aga need riigimeedia kanalid on ikkagi suunatud valitsuse poolt." M, 50, Viljandimaa, eestikeelne grupp 4 (meedia suhtes usaldamatud, alternatiivmeediat pigem või täiesti usaldavad).

" Kui vaadata Eestit, siis pole vahet, kelle omandis (meediakanal – toim.) on, sest riigi käsi on ikkagi suuremates massimeedia väljaannetes mängus ja massimeedia saab riigilt raha." M, 33, Harjumaa, venekeelne grupp (noored).

Kokkuvõte

Inimesi, kes ei usalda Eesti peamisi meediakanaleid (sh ERRi ja suuremate meediakontsernide kanaleid), iseloomustab selektiivne meediakasutus: nad eelistavad ja tarbivad ennekõike meediakanaleid, mis kinnistavad neile nende endi vaateid, ja väldivad meediasisu, mis läheb vastuollu nende arusaamadega (nn digitaalne homofiilia).

Antud sihtrühmadesse kuuluvad peamiselt alternatiivmeediat (nt Objektiiv, Telegram.ee, Uued Uudised) eelistavad ja ülejäänud meedia suhtes usaldamatud eestlased, samuti venekeelsed elanikud, kes Eesti meediakanaleid tarbivad minimaalselt ning kelle põhilised infoallikad on Venemaa ametlikud meediakanalid.

Meedia usaldamine on selgelt seotud riigi usaldamisega: avalik-õiguslike ja peamiste meediakontsernide meediakanalite suhtes usaldamatud inimesed olid kriitilised ja usaldamatud ka Eesti riigi ja institutsioonide suhtes.

6

Usaldusväärsed kõneisikud ja arvamusliidrid Eesti meedias

6. Usaldusväärsed kõneisikud ja arvamusiidrid Eesti meedias

Nii eesti- kui ka venekeelsetes gruppides ei tõusnud esile kõigi jaoks ühiseid arvamusiidreid. Neid inimesi, kelle kommentaare ja hinnanguid inimesed usaldavad, on palju erinevaid. See on ootuspärane tulenevalt sellest, et ka inimeste meediarepertuaar ja huvid on erinevad. Eestikeelsetes gruppides toodi võrreldes venekeelsete vastajatega siiski oluliselt rohkem välja konkreetseid nimesid. Teistest sagedamini nimetatud arvamusiidrite hulgas olid eestikeelsetes gruppides näiteks Eesti eelmine president **Kersti Kaljulaid** ja õiguskantsler **Ülle Madise**.

" *Ma tootsin välja õiguskantsleri: mulle väga meeldib, kuidas tema sõna võtab mingil ühiskondlikul teemal, märkab kõiki pooli ja aspekte. Oskab selgitada, miks keegi nii arvab, selgitab ka hästi.*" N, 28, Tartumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).

" *Mulle väga meeldib kuulata, kui meie eelmine president esineb näiteks Kuku raadios erinevates saadetes. Seal kumab just läbi see, kui lai silmaring tal on ja kui lihtsalt ta oskab kõike seda tegelikult sõnadega väljendada.*" N, 49, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laja meediakasutusega).

Teised välja toodud nimed varieerusid oluliselt, kuid neid võib üldistada eluvaldkondade kaupa. Näiteks nimetati usaldusväärseks **ajakirjanikke** (Urmas Vaino, Martin Laine, Harri Tiido, Henrik Roonemaa), **teadlasi**, **analüütikuid**, **eksperte** (Marju Lauristin, Edward Lucas, Aune Valk, Rainer Saks, Indrek Neivelt, Raul Rebane), **vaimulikke** (Urmas Viilma), sõja teemat kajastavaid aktiivseid **kodanikke** (Teet Kalmus) ja **poliitikuid** (Kaja Kallas, Lauri Läänemets, Riina Sikkut, Varro Vooglaid, Martin Helme). Poliitikute usaldusväärsus on tugevalt seotud maailmavaatega ja seetõttu olid arvamused näiteks Martin Helme ja Varro Vooglaiu kohta väga polariseeritud: enamikus eestikeelsetes gruppides olid nad vastumeelt ja ebausaldusväärsed kõneisikud, kuid alternatiivmeedia eelistajate grupis olid nad vastupidiselt just sümpaatsed ja usaldusväärsed.

Venekeelsetes gruppides toodi samuti arvamusiidritena välja **poliitikuid**. Näiteks olid keskealiste ja vanemate venekeelsete vastajate seas populaarseimad Jana Toom ja Mihhail Kõlvart, venekeelsete noorte seas nimetati aga Kaja Kallast, Piret Hartmani ja president Alar Karist. Lisaks poliitikutele mainiti venekeelsetes gruppides arvamusiidritena **ajakirjanikke** (Aleksandr Tšaplõgin, Mihhail Panšin), avaliku elu tegelast Ksenia Sobtšaki ning videoblogija Nikoglaid. Samuti mainiti korduvalt tuntud opositsiooniajakirjanikku Venemaal, Juri Dudi, kel on oma YouTube'i kanal.

" *Minul on huvitav Sobtšaki kuulata, seda, kuidas ta intervjuusid võtab. Ja siis veel Dud.*" N, 38, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Venekeelsete, eriti nooremate vastajate seas oli väga levinud ka tunnetus, et kõik avaliku elu tegelased on oma arvamuses kallutatud, mistõttu nad ei usalda kedagi konkreetset ja seavad kõiki arvamusi rohkem või vähem kahtluse alla. Selleks, et enda arvamust kujundada, jälgivad nad palju erinevaid allikaid.

" *Ma ei usalda kedagi. Aga videoblogijad mõjutavad mind vist küll rohkem kui teised. Sellised videoblogijaid nagu Nikoglai. Ta nagu üritab tõestada enda jagatud infot. Ta kuidagi alati püüab enda sõnadele kinnitust leida. Aga jällegi, ega me lõpuni ei tea, kas tema sõnad on tõesed või ta valetab. Ma ei tea, kas ma võin teda usaldada või mitte. Ma ei usalda kedagi antud momendil.*" N, 16, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 8 (noored).

" *Teate, on olemas väga hea ütlus: "Usalda, aga kontrolli". Vot nii. Seega mul pole isiksust, keda ma jäägitult usun ja usaldan.*" N, 42, Harjumaa, venekeelne grupp 10 (nii eesti- kui ka venekeelse meedia jälgijad).

Samuti toodi venekeelsetes gruppides välja, et Eesti avalikus ruumis ei ole selliseid persoone, kes oleksid Eesti venelastele eeskujuks ning kelle arvamused ja seisukohad tekitaksid neis usaldust.

" *Minul pole ühte konkreetset ühiskonnategelast, keda ma usaldaksin otsast lõpuni: selle põhjuseks on jällegi see, kuhu meie massimeedia on suunatud. Ma olen enam kui kindel, sest suhtlen väga paljude eesti keelt kõnelevate inimestega, et eestikeelsetel inimestel on olemas sellised eeskujud. Aga meil, vastandliku meediakajastusega seoses ja seoses sellega, et infot edastatakse eestikeelsetele hoopis teisiti, siis seetõttu tekib venekeelsel elanikkonnal selline barjäär ja vastuolu valikutes. See tähendab, et meie oleme juba harjunud, et me saame kuidagi ise hakkama. Aga kui ma puutun tööalaselt kokku eestikeelsete inimestega, siis nemad pigem püüdleval kellegi arvamuse poole, neil on suund, ideed ja nad liiguvad mingit kindlat rada pidi. Meil aga – meil kord räägitakse nii ja kord naa, kord tehakse nii, siis naa – niimoodi kaobki meil silme eest ära selline inimene, kes meid ideeliselt edasi viiks, nii nagu viiakse edasi eestikeelset elanikkonda.*" M, 32, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

6. Usaldusväärsed kõneisikud ja arvamusiidrid Eesti meedias

Nii eesti- kui venekeelsetest intervjuudest ilmnes seegi, et arvamusiidrid ei ole inimese jaoks ainult avaliku elu tegelased, vaid ka lähedased ja tuttavad. Näiteks nimetati enda arvamusiidrite ja usaldusväärsete allikate hulgas abikaasat, ema ja teisi tuttavaid.

- " *Kui ilmub uudis, milles ma kindel pole ega tea, kuidas seda tõlgendada, siis esimene autoriteetne allikas, mis mu hingetasakaalu taastab, on minu abikaasa.*" N, 31, Harjumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).
- " *Kui nüüd usaldusest rääkida siin Ukraina sõjas, siis mina usaldan oma poega seal (teemas – toim.).* M, 54, Võrumaa, eestikeelne grupp 4 (meedia suhtes usaldamatud, alternatiivmeediat pigem või täiesti usaldavad).

Samuti ütles osa (eriti venekeelsed vastajad), et nad ei oska välja tuua konkreetseid nimesid, kuid usaldavad seda, kui teemast kõneleb selle konkreetse valdkonna ekspert (näiteks kui arst räägib haigustest).

- " *Oma ala spetsialistide arvamust võtan kuulda, nt astroloogid tunnevad oma valdkonda kõige paremini, arstid teavad mingist haigusest rääkida jne.*" N, 42, venekeelne grupp 10 (nii eesti- kui ka venekeelse meedia jälgijad).

Üks ühine arvamusiidrite tunnus kõigis sihtrühmades oli inimese tunne, et arvamusiidrid on sõnastanud midagi sellist, kuidas inimene on ka ise mõelnud. Teisisõnu on arvamusiidriks see, kelle mõtted **kinnitavad** inimesele tema enda vaateid ja tõekspidamisi. Veel iseloomustasid intervjuueeritud arvamusiidrid kui inimesi, kes **avardavad teadmisi**: nad saavad nende arvamustest ja kommentaaridest midagi uut ja huvitavat teada. Samas ei tohi see uus ja huvitav teadmine minna täielikult vastuollu sellega, mida inimene juba teab ja usub. Inimene üritab arvamusiidrite väljaütlemisi sobitada oma olemasolevate teadmiste ja tõekspidamiste konteksti.

- " *Eks meil siis võib-olla selline maailmavaade või arusaam elust on sarnane. Ta on väärikas inimene, tal ei ole ühtegi plekki revääril, ma tõesti usun, et see... ma usaldan tema arvamust. Võib-olla kõigega ma lõpuni pole nõus, aga tema lugusid on alati huvitav lugeda ja ta ei otsi minu arust kunagi seda klikki. Teatud arvamusiidrid on need, kes üritavad loo teha selliselt, et seda palju klikitaks ja on mingi väike skandaal ja neid tsiteeritakse, et minu arust Raul Rebane kunagi selle peale välja ei lähe, vaid teeb oma loo ära ja nii on.*" M, 41, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

Kokkuvõte

Nii eesti- kui ka venekeelsetes gruppides ei tõusnud esile väga selgelt korduvalt nimetatud arvamusiidrid. Nimetati palju erinevaid inimesi, keda võib rühmitada elualade järgi: poliitikud, ajakirjanikud, analüütikud, eksperdid, teadlased, vaimulikud ja aktiivsed kodanikud. Samuti olid nii eesti- kui ka venekeelsetele intervjuueeritutele arvamusiidriteks nende pereliikmed ja tuttavad, kelle arvamust nad küsivad, kui ise infos kahtlevad või tahavad täiendavat vaatenurka saada.

Venekeelsed vastajad nimetasid eestikeelsetega võrreldes oluliselt vähem konkreetseid nimesid ja vestlusringides öeldi ka, et Eestis ei ole kuigi palju inimesi, kes venelasi kõnetaksid ja neile arvamusiidritena mõjuksid. Siiski näiteks venekeelsete noorte seas toodi arvamusiidritena välja ka Alar Karis, Kaja Kallas ja Piret Hartman.

Inimesed tajuvad arvamusiidritena asjatundjaid, kelle arvamused haakuvad nende tõekspidamistega ja kelle seisukohad ei tekita suurt ebakõla sellega, mida inimene usub ja õigeks peab. Veel iseloomustasid intervjuueeritud arvamusiidrid kui inimesi, kelle kommentaarid avardavad nende teadmisi.

7

**Venekeelsetele vastajatele
sümpaatsed ajakirjanikud ja avaliku
elu tegelased projektiivtehnika põhjal**

7. Venekeelsetele vastajatele sümpaatsed ajakirjanikud ja avaliku elu tegelased projektiivtehnika põhjal

Kasutasime venekeelsetes fookusgruppides projektiivtehnikat ja näitasime intervjueritutele fotokollaaži, kus olid esindatud 26 erinevat ajakirjanikku ja avaliku elu tegelast nii Eesti venekeelsetest meediakanalitest, Vene opositsioonilistest meediakanalitest ja Vene propagandameediakanalitest, lisaks mõned Eesti kultuuriruumis populaarsed vene nimega avaliku elu tegelased (vt lisa 1). Andsime intervjueritutele ülesande kujutada ette, et Eestis tahetakse luua uut venekeelset telekanalit või uudisteportaali ning küsisime, milliseid persoone nad sooviksid seal meediakanalis saateid juhtimas või artikleid kirjutamas näha.

Kõikide vanusegruppide lõikes nimetati kõige enam ETV+ venekeelseid saatejuhte: Jelena Solominat, Andrei Titovi (ETV+ hommikuprogrammi saatejuhid) ja Jüri Nikolajevit (ETV+ Narva programmi saatejuht). Jelena Solominat peetakse üldiselt sümpaatseks ajakirjanikuks ning teda tahetakse ka uues telekanalis näha. Arvamused Titovi osas olid mõnevõrra vastuolulised: osa nimetas teda asjalikuks ja meeldivaks, teised aga pidasid teda „tülinorijaks“. Jüri Nikolajevi puhul hinnatakse tema oskust leida hea tasakaal eesti ja vene kultuuride vahel ning mainiti, et ta oskab edastada sõnumeid selgelt ja arusaadavalt. Kõiki kolme peeti enim sobivateks „kergemate“ programmide juhtimiseks. Poliitika- ja arutelusaadetes ning muudes keerukama analüütilise sisuga saadetes taheti näha „kedagi tõsisemat.“

“ *Ma nägin telesaadet Jelena Solominaga. Ma arvan, et selle nimi võis olla Kofe+ – hommikune saade. Tal on väga hea diktsioon, ta on väga heatahtlik ja lahke. Ma olen näinud ka Jüri Nikolajevit, ta on ajakirjanik Narvast. Tal on hea eesti keel. Ta alati leiab vene ja eesti vahel tasakaalu.*” M, 28, Harjumaa, venekeelne grupp 8 (noored).

“ *Mina valiksin (kollaažilt) nr 1 (Andrei Titov), nr 2 (Jelena Solomina), nr 5 (Jüri Nikolajev). Jüri Nikolajev on vist rohkem Ida-Virumaa ajakirjanik, aga ta valgustab sündmusi lähedalt, tal on oma arvamus.*” N, 44, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

“ *Aga Titov – tema kuulub nende inimeste hulka, kellele meeldib kaks rahvust teineteise vastu ässitada, talle kohe väga meeldib see.*” N, 65, Valgamaa, venekeelne grupp 6, Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad.

Veidi vähem märgiti saatejuht-toimetajaid Margarita Tanajevat ja Nikolai Loštšinit, kelle puhul arvati, et nad mõjuvad rahulikult ja usaldustekitavalt.

Eesti lauljad Tanja Mihhailova ja Alika Milova olid vastajate seas äärmiselt populaarsed. Neid valiti meelsasti ja peamine põhjus oli, et nad on lihtsalt meeldivad persoonid. Arvati, et nemad võiksid võimalikul venekeelsel kanalil juhtida muusikasaateid.

“ *Tanjake (Tanja Mihhailova – toim.) meeldib ka väga. Alika – ma lihtsalt ei kujuta ette, mida ta saaks juhtida, aga ta on selline särtsakas tüdruk.*” N, 44, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad)

Venemaa ajakirjanikest mainiti kõige enam Ksenia Sobtšaki, kes on saatejuht, näitleja, filmitootja, produtsent, avaliku elu tegelane jne. Teda peeti intelligentseks ja huvitavaks intervjuerijaks/saatejuhiks. Leidus ka inimesi, kellele Ksenia ei meeldi tema skandaalirohke karjääri, julgete väljaütlemiste ning Venemaa poliitilise eliidiga seotuse tõttu. Sageli valiti fotodelt ka Vladimir Poznerit, kes on Vene-Ameerika ajakirjanik ning keda peeti tõsiseltvõetavaks ja intelligentseks inimeseks. Poznerit nimetasid enam vanemaealisemad vastajad. Üksikud vastajad soovisid näha ka Aleksandr Nevzorovit tema huvitavate arvamuste pärast, samuti Dmitri Muratovit – teda nimetati targaks meheks.

“ *“Muide, Ksjushal (Ksenia Sobtšak) on autorikanal YouTube’is, ta võtab muideks väga ägedaid intervjuusid. Vot. Et teda võiks ka võtta, kuid mitte meeelahutusliku saatejuhi, vaid tõsise intervjuerijana.”* N, 44, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Kuigi vähesed vastasid, et nad sooviksid võimalikus uues telekanalis näha Vene telesaatejuhti ja Putini toetajat Vladimir Solovjovi, tekitas tema isik vastajate seas väga elavat reaktsiooni. Isegi kui teda ei valitud, oli temast peaaegu alati juttu ning tema isik oli enamikule teada. Tema olemasolule fotokollaažis reageeriti tihti naljatlevalt ja sarkastiliselt („kas isegi teda tohib valida?“). Mõni vastaja viitas tema agressiivsele kõnepruugile, äärmuslikele vaadetele, kuid ka terasele mõistusele.

Vanusegrupiti eelistused oluliselt ei eristunud. Kõige enam mainitud inimesi nimetati kõikides vanusegruppides. Vanemad osalejad tundsid ära rohkem persoone ja andsid põhjalikumaid selgitusi, miks nad üht või teist inimest näha sooviksid. Nooremad lähenesid ülesandele pinnapealsemalt ja lähtusid valikul enam välisest meeldivusest (sh seetõttu, et osa piltidel näidatud inimesi olid neile tundmatud).

8

Venekeelsete vastajate hinnangud erinevatele meediakanalitele

8. Venekeelsete vastajate hinnangud erinevatele meediakanalitele

Eesti eestikeelsed meediakanalid

Venekeelsetes fookusgruppides osalenud inimesed jälgivad ennekõike venekeelseid meediakanaleid, sest vene keeles on meediasisu neile lihtsamini arusaadav ja kergemini jälgitav.

" *Mingeid meelelahutuslikke saateid vaatan ka, näiteks „Pealtnägija“. Midagi sellist. Kuna tegemist ei ole emakeelega, siis peab istuma ja pingsalt kuulama, et sellest kuulamistest ka kasu oleks. Venekeelsetesse kanalitesse ei pea väga süübima, ükskõik, mida seal kuulad, ikka jääb midagi meelde. Eestikeelsete puhul peab keskenduma ja spetsiaalselt aega leidma.*" N, 40, venekeelne grupp 9 (keskealsed Venemaa meediakanalite ja kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Need venekeelsetes gruppides osalenud, kes valdavad vabalt mõlemat keelt – nii eesti kui ka vene keelt – ütlesid, et nad eelistavad eesti- ja inglisekeelseid meediakanaleid, kuid venekeelseid meediakanaleid jälgivad samuti, et olla kursis venekeelset kogukonda puudutavate temadega ja infot võrrelda.

" *Esmajoonel avan eestikeelse versiooni, pärast loen venekeelset. Pahatihti juhtub, et eestikeelses versioonis olevaid artikleid pole venekeelses avaldatud, pole vene keelde tõlgitud. Eestikeelne versioon on mahukam, seal on rohkem artikleid. Vene keelde tõlgitakse vähem.*" M, 44, venekeelne grupp 9 (keskealsed Venemaa meediakanalite ja kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Venekeelsed vastajad, kes jälgivad nii eesti- kui ka venekeelseid meediakanaleid, ütlesid, et eestikeelne meedia on nende meelest **kvaliteetsem**: teemad jõuavad eestikeelses meediasse **kiiremini** kui venekeelses ning lood ja teemakäsitlused on **põhjalikumad**. Seetõttu mitmed neist vaatavad esmalt just eestikeelset väljaannet ja seejärel lisaks venekeelset.

" *Pole vahet, mis keeles infot tarbida. Info analüüsimise seisukohast vaadates avaldatakse eestikeelsetel kanalitel ja lehtedel infot kiiremini, see on põhjalikum. Samuti on mul põnev vaadata inimeste kommentaare kanalite eestikeelsetes versioonides. Nii vaatangi tihtipeale ühe uudise mõlemat (peab silmas eesti ja vene – toim.) versiooni.*" N, 40, venekeelne grupp, Ida-Virumaa (Venemaa meediakanalite ja kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Peamised põhjused, miks venekeelsed vastajad ei jälgi eestikeelset meediat, on seotud **usalduse puudumisega** eestikeelsete meediakanalite vastu (uskumus, et need on n-õ riigi tellimus) ning **keelebarjääriga**. Vestlusringides osales nii neid venekeelseid vastajaid, kes ei oska üldse eesti keelt kui ka neid, kes igapäevasuhtluses saavad eesti keeles enda väljendamisega vajadusel hakkama, kuid kelle jaoks eestikeelne meediasisu on siiski liiga tempokas ja keeruline. Kolmas oluline põhjus on seotud mugavuse ja **harjumusega**: venekeelsed intervjuueeritud olid harjunud tarbima ennekõike venekeelset meediasisu ning neil ei ole põhjust ega motivatsiooni seda harjumust muuta, sest nad saavad vene keeles kätte kõik huvipakkuva meelelahutusest kuni uudiste ja päevakajalise infoni.

" *Ma arvan, et keelebarjäär on peamine põhjus.*" N, 23, Harjumaa, venekeelne grupp 8 (noored).

" *Mina ei suuda juba sellisel keeletasemel infost aru saada.*" N, 47, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja kohaliku venekeelse meedia jälgijad ennekõike Ida-Virumaalt).

– Eesti venekeelsed meediakanalid

Eesti venekeelsed meediakanalid täidavad venekeelsete inimeste jaoks erinevaid funktsioone. Neist olulisim, mida nad kuskilt mujalt ei saa, on info Eesti ja oma kodukoha kohta ehk ligipääs Eesti infoväljale oma emakeeles. Seetõttu on ka **kohalikud väljaanded** (maakonna- või linnalehed, aga ka kohaliku omavalitsuse infolehed) venekeelsete lugejate väga olulised: neis kirjutatakse konkreetselt nende kodukohta puudutavast. Inimeste jaoks, kes eesti keelt ei oska üldse või oskavad väga vähesel määral, ongi Eesti venekeelsed meediakanalid ainsaks Eesti uudiste allikaks.

Teisalt ka need venekeelsed inimesed, kes oskavad eesti keelt piisavalt, et saada põhiline info eestikeelsetest meediakanalitest, ütlesid, et nad jälgivad ikkagi ka venekeelseid kanaleid, et kuulda emakeelset suhtlust (sh huumorit). Vestlusringides tõdeti ka, et on positiivne, et Eestis üldiselt on venekeelsed meediakanalid ja toodi võrdluseks Läti, kus nende teada liigutakse järjest enam venekeelsete meediakanalite kaotamise suunas ja kus üldiselt olevat väga tõrjuv suhtumine vene keelde.

8. Venekeelsete vastajate hinnangud erinevatele meediakanalitele

- " Nüüd ei saa enam Lätis praktiliselt üldse vene keeles rääkida. Meil on siin vähemalt midagi alles, me saame oma identiteeti väljendada, end avada, suhelda jne. Nii et rõõmustamiseks on põhjust küll." M, 32, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).
- " Meil ei ole keelatud vene keeles nalja teha, vene keeles suhelda. Raadios on venekeelsed saated, saab kuulata vene muusikat, mis on väga positiivne." N, 44, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).
- " Kuna mina töotan tehniliselt Läti territooriumil, siis mina ütlen nii: hetkel on nad võtnud suuna sinna, kus meediaruum on täielikult lätikeelne. Antud hetkel neil veel jagub kõike vene keeles, samuti on meediakanalitest ajalehed, mis on kahte keelde dubleeritud, kuid tasapisi või kiirelt, ma nüüd täpselt ei tea, ma pole lätlane ega jälgi väga pingsalt, liigub kõik läti keele peale üleminekuks." N, 31, Valgamaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Eestikeelsetes gruppides osalenud jälgivad Eesti venekeelset meediat vähe. Peamiseks takistuseks on vene keele oskuse puudus ning ajapuudus. Inimeste argipäev on niigi meediast üleküllastunud ning isegi, kui eestlane oskab vene keelt, ei ole Eesti venekeelne mediasisu prioriteetne allikas. Eesti venekeelset meediat jälgivad vene keelt oskavad eestlased ennekõike uudishimust võrrelda ja teada saada, kuidas muukeelsele elanikkonnale kajastatakse Eestis ja mujal maailmas toimuvat.

- " Sellepärast ma ETV+’ist vaatan tihti neid vestlussaateid ja arutelusaateid. Väga huvitav on teada, mida teised rahvused mõtlevad ja teinekord saabki mõnedele olulistele asjadele sealt vastuseid, miks asjad siin Eestis niimoodi on. Selles mõttes mina oleksin väga nõus, kui Eesti arutelusaadetes ka teistest rahvustest inimesi kaasatakse, kes meil siin elavad." N, 57, Harjumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

Ühe põhjusena märgiti ka seda, et venekeelsete saadete vaatamine võimaldab venekeelse elanikkonna mõtteviisi paremini mõista. Osa vastajaid motiveerib venekeelseid saateid vaatama soov enda vene keele oskust hoida ja arendada.

Venekeelsed ajalehed ja uudisteportaalid

Venekeelsetele intervjueritutele olid kõige olulisemad infokanalid kohalikud ajalehed ja uudisteportaalid. Isegi need, kes muidu jälgivad minimaalselt Eesti meediat, ütlesid, et kohalikke uudiseid nad ikka loevad, sest need puudutavad otseselt nende kodukohta.

Üleriigilise levikuga venekeelsetest väljaannetest jälgivad ja usaldavad intervjueritud enim ERRi venekeelset uudisteportaalid. Venekeelset Delfit ja Postimeest jälgisid venekeelsed intervjueritud samuti, kuid nad peavad neid kanaleid kollasteks – neis on meelelahutuslikud klikkima kutsuvad pealkirjad ja teemad ning tõlke- ja õigekirjaoskus olevat kohati kehv.

Intervjueritud, kes jälgivad nii eesti- kui venekeelseid uudisteportaale, märgivad, et tihtipeale kajastatakse seal samu teemasid erineva rõhuasetuse ja alatooniga ning venekeelne sisu on palju kehvema kvaliteediga kui eestikeelne. Kritiseeriti, et venekeelsetesse väljaannetesse jõuavad teemad aeglasemalt ning need ei ole nii põhjalikud kui sama teema eestikeelsed versioonid. See soodustab intervjueritute hinnangul olukorda, kus eestlaste ja venelaste inforuum on erinev.

- " Ma olen aeg-ajalt vene Delfit lugenud ja seda just selle peale, et keegi on öelnud, et vaata nüüd, kuidas seal kajastatakse mingit uudist ja kuidas see on eesti Delfis näiteks kajastatud või et mõni vene Delfi uudis ei ole näiteks eestikeelses üldse läinud või on kuskile kohe mingisse nurka ära kadunud, et ei olegi esilehele jõudnud." N, 49, Pärnumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

Raadio 4

Venekeelsed intervjueritud kuulavad Raadio 4 (nagu ka üleüldiselt raadiot) valdavalt autoga sõites ja lühiajaliselt. Arvamusi ERRi venekeelse raadiokanali kohta oli erinevaid: osa pidas seda huvitavaks, hea muusikaga sisukaks raadiokanaliks, teised jällegi olid kriitilisemalt meelestatud. Positiivsemad hinnanguid andsid Raadio 4 kanalile noored. Nad tõid välja, et neile meeldib Raadio 4, sest seal on mitmekesise sisuga raadiosaated: näiteks tervisesaated, audioraamatud, arutelusaated ning uudised.

- " Väga meeldivad hääled, raadiosaated, muusika." M, 28, Harjumaa, venekeelne grupp 8 (noored).

8. Venekeelsete vastajate hinnangud erinevatele meediakanalitele

" Raadio 4 on meil küllaltki populaarne, sest meie piirkonnas on see ainuke venekeelne raadiojaam, millel on levi just autoga sõites. Aeg-ajalt lülitame selle ka sisse: meeldib nii muusika kui saated." N, 31, Valgamaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

" Üldiselt on seal kõik hästi. On nii uudiseid kui muusikasaateid. Toimub ka erinevate teemade arutelu, näiteks transporditeemaline. Ma ei kuula Raadio 4 küll väga tihti, aga mulle see meeldib." N, 42, venekeelne grupp 10 (nii eesti- kui ka venekeelse meedia jälgijad).

" Mulle meeldib, mina kuulan. Kuulan huvitavaid saatekülalisi. Suhtun neisse positiivselt." M, 30, Harjumaa, venekeelne grupp 10 (nii eesti- kui ka venekeelse meedia jälgijad).

Nende noorte puhul, kes ütlesid, et nad ei kuula eriti Raadio 4 kanalit, ei tulenenud põhjused Raadio 4 programmist, vaid üleüldiselt meediakasutuse harjumustest, kuhu raadiokasutust mahtus vähe ja juhuslikult.

Keskealiste ja vanemate inimeste seas oli kriitikat Raadio 4 suhtes rohkem ja öeldi, et kanali tase on nende silmis langenud. Nad märkisid, et raadiosaated on muutunud ässitavaks (poliitika- ja sõjateemadel), diktorite rääkimisstiil on häiriv (valed lauserõhud, slängikasutus) ja neile tundub, et saatejuhid ei ole professionaalsed.

" Varem mulle väga meeldis kõõgis süüa tehes kuulata Raadio 4, mis oli mul kogu aeg sisse lülitatud – kuulasin kõike. Mingil hetkel see muutus: kuulan seda võib-olla vaid autoga sõites. Viimasel ajal ma lihtsalt ei taha seda kuulata, sest tekkisid sellised momendid... ma ei taha seda ässitamist kuulata." N, 65, Valgamaa, venekeelne grupp 6 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

" Minul on vahest raske kuulata Raadio 4 diktooreid, sest nende kõnes on valed lauserõhud, esineb arusaamatuid murdeid, mingit slängikasutust – raske on kuulata." N, 47, Harjumaa, venekeelne grupp 6 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

" No see on selline, nagu sai juba mainitud – jäme ja vaene kõnepruuk, mingite mõistete kasutamine, mida kasutatakse rangelt asotsiaalsetes ringkondades – inimeste hulgas, kus arveldus käib teatud sisuga pudelite peale. Sellepärast... no kuidas saabki sellesse tõsiselt suhtuda? Mitte kuidagi." M, 58, Harjumaa, venekeelne grupp 6 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

" Mulle tundub, et see on seotud ka haridustasemega, sest suurem osa Raadio 4 diktoritest ei ole oma ala professionaalid. Kui kuulata nende eellugu, siis nad on jumal teab kust sinna sattunud." N, 56, Harjumaa, venekeelne grupp 6 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

ETV+

Nii eesti- kui ka venekeelsed intervjuueeritud pidasid ETV+ kanalit väga vajalikuks. Eestikeelsete vastajate arvates on ETV+ kanalit vaja Eestis elavatele vene, aga ka ukraina inimestele, et neile Eesti informatsiooni pakkuda. Venekeelsetes gruppides peeti ETV+ kanalit heaks võimaluseks saada infot, uudiseid ja meelelahutust enda emakeeles. Kanalit pidasid vajalikuks ja kasulikuks isegi need venekeelsed vastajad, kes seda ise ei vaata.

" Isegi see pisku, mida pakutakse, siis on ka midagigi. Kui üldse ei ole, siis nad oleksid 24/7 ilmselt Vene meediaväljas." M, 51, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

" Meie kooliga on liitunud palju Ukraina peresid ja ma tegelikult tahan ju, et need pered integreeruksid Eestisse ja oleksid kursis sellega, mis Eestis toimub. Siis ma tegelikult tahaksin, et mul oleks lihtsalt kättesaadavad kanalid, kuhu neid suunata, ja keeles, millest nemad aru saavad. Olgugi, et ukrainakeelset materjali meil Eestis veel ei toodeta, aga et nad saavad siis vene keeles olla kursis Eestis toimuvaga, selle asemel, et minna kuhugi välismeediasse infot omandama." N, 25, Tartumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

" Ma suhtun sellesse kanalisse väga positiivselt. See on suurepärane, et meil on venekeelne kanal, mis erineb veidi eestikeelsest kanalist, arvestades venekeelse elanikkonna iseärasusi /naerab/. Ja tore, et selleks leitakse raha ja võimalusi." N, 44, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti venekeelse meedia jälgijad).

Venekeelsetes vestlusringides osalenud inimesed, kes jälgivad ETV+ kanalit, olid oma üldises hinnangus kanalile pigem positiivsed. Öeldi, et ETV+ programm on mitmekesine ja sealt leiab igaüks midagi.

" Kanal on suhtelist hästi ja kvaliteetselt tehtud. See pole mingi põlve otsas kokku klopsitud kanal, vaid vägagi heal tasemel. Pilt on ilus ja saatejuhid on head ja vahest on ka häid saateid, kuigi ma ei vaata telekat, nagu ma ka alguses ütlesin." N, 44, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

8. Venekeelsete vastajate hinnangud erinevatele meediakanalitele

ETV+ tugevusena toodi intervjuudes esile seda, et kanal toob nii eesti- kui ka venekeelse elanikkonna sarnasusse inforuumi, sest uudiste põhiteemad on mõlemal kanalil samad (erinevalt näiteks eesti- ja venekeelsetest uudisteportaalidest, kus venekeelsete intervjuueeritute sõnul on lugudes märgatav kvaliteedi, teemade fookuse ja tonaalsuse vahe).

" ETV+ on jällegi nagu ERR, rohkem selline riigikanali moodi. Nad edastavad sama infot nii eesti kui vene keeles. Jah, saadetes on erinevusi, sest venelased, venekeelsed on iseenesest veidi teistmoodi, mistõttu saated on veidi rõõmsamad. Aga üldiselt edastatakse ühesugust informatsiooni, mõtteid ja vaateid. Näiteks valimisdebattide puhul, mis ära olid, rääkisid poliitikud sama juttu, ainult erinevates keeltes. Need poliitikud, kelle keeleoskus võimaldab seda teha. Jah, ma pigem usaldan ETV+¹". M, 32, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Saadetest nimetati venekeelsetes vestlusringides enim ETV+ hommikuprogrammi „Kofe+“ ja „Aktuaalset kaamerat“. „Kofe+“ on intervjuueeritute meelest sisukas hommikusaade, kuhu kutsutakse huvitavaid saatekülalisi. Lisaks uudistele ja hommikuprogrammile mainiti usaldusväärse ja asjalikuna saadet „Peegel“.

" Vot ainus kanal, mida ma usaldan, on „Peegel“, saade „Peegel“... Sest nemad liiguvad rahva seas ja näitavad kõike.“ N, 65, Valgamaa, venekeelne grupp 6 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Peamise kriitikana toodi välja, et ETV+ pakub liiga palju poliitikateemasid ning vähe inimeste igapäevaelu kujutavaid saateid. Näiteks võrreldi, et ETV eestikeelsel kanalil on väga toredad saated, mis näitavad inimeste argielu Eesti eri paikades – midagi sellist sooviksid nad ka ETV+ kanalil näha. Samuti sooviksid venekeelsed intervjuueeritud näha ETV+ kanalil rohkem huumorit ja meelelahutust.

" Oleme objektiivsed – ETV+ on hea kanal, kuid meile sellest ei piisa. Meil võiks olla Comedy Club'i sarnane saade. Kuigi meil on kohalikud koomikud ja stand up koomikud. Seda võiks ka edastada. Meil on kohalik KVN (vene huumorisaade „Клуб веселых и находчивых“, tõlkes „Lõbusate ja leidlike klubi“), kus tehakse tegelikult ka väga head nalja. See kõik ju areneks ja meil jääks ära vajadus Venemaa kanalite järgi. Lihtsalt kõik tehti väga järsult ega asendatud millegagi.“ M, 32, Harjumaa, venekeelne grupp 6 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Kriitikana toodi välja ka seda, et lühikesse eetriaega peab mahtuma erisugust sisu. Ideaalis soovitakse näha ETV+ lisakanalit, mis pakuks rohkem sisu ka näiteks lastele, spordihuvilistele, filmisõpradele jne. Praegune sisu on osade meelest liiga naistekeskne.

" Mingit konkreetset valdkonda võiks rohkem valgustada. Mitte keskenduda temaatiliselt ainult naistele, vanaemadele, vanaisadele. Meil on ka meessugu olemas, nende jaoks võiks ka midagi huvitavat olla.“ N, 39, Harjumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Peamine põhjus, miks osa venekeelseid intervjuueeritud ETV+ kanalit ei vaata, seisneb harjumuse puudumises. Nad on harjunud vaatama teisi kanaleid ning ETV+ ei ole meediarepertuaari osaks saanud, sest meediaaja võtavad juba teised (peamiselt Venemaa) kanalid või siis ei kuulu televaatamine üldse inimese meediaharjumuste hulka. Samas ka need, kes ise ETV+ kanalit ei vaadanud, leidsid, et kanal on siiski vajalik venekeelsele elanikkonnale, et soovi korral saaks infot oma emakeeles.

" Mina ei vaata televisiooni juba ca 10 aastat, seetõttu ei teagi, mida nendel Eesti kanalitel näidatakse. Mul on kahju aega raisata, sellepärast ei vaata üldse. Tean selle kanali olemasolust, aga ei vaata.“ N, 41, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Huvitava märkusena toodi välja, et ETV+ on kanalite menüüs lõpus vene kanalite juures, aga võiks olla alguses eestikeelsete kanalite juures, et ka eesti emakeelega inimesed seda märkaksid. See võiks olla lihtne müks, suunamaks ka neid ETV+ kanali juurde.

" Mis mind näiteks hämmastab ja häirib on see, et tegelikult ETV+ on okei kanal. /.../ Aga kui ma võtan enda teleteenuse pakkujat, kelleks on Elisa Elamus, siis mulle on ta selle ETV+ kanali paigutanud kuskile numbri 50 või rohkem alla, mis on natuke absurdne. Minu arust võiks ta selles TOP 10 olla, et võikski tulla seal peale TV6 või neid Duo kanaleid. Mul on kahju sellest. Ma tean, et digilevi inimesed, kes püüavad tavaantenniga pilti kinni, seal on see ETV+ vastupidi kohe olemas, aga enamus meist ikkagi ju kasutab kas Teliat või Elisat või... Siis seal, ma väidan, et Eesti inimese jaoks on see ETV+ kuskile taha ära lükatud ja jumala eest, ära vaatagi seda.“ M, 41, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

8. Venekeelsete vastajate hinnangud erinevatele meediakanalitele

Kui enamik eesti- ja venekeelsetes vestlusringides osalenud inimesi pidas ETV+ kanalit vajalikuks ja kasulikuks, siis suureks erandiks on siin alternatiivmeediat eelistavad inimesed. Nende hinnangul ei ole Eestis venekeelseid kanaleid üldse vaja. Selles grupis toodi välja arvamus, et tegemist on maksumaksja raha kulutamisega ning kuna Eesti riigikeel on eesti keel, ei ole põhjendatud vene keeles saadete tegemine. Nende meelest peaks Eesti venekeelne elanikkond kohaliku keele ära õppima ja jälgima eestikeelset meediat.

" Eesti keel on Eestis riigikeel, ainuke keel. Riik ehk maksumaksja teeb ainult eestikeelseid kanaleid. Kui keegi tahab oma raha panna sinna televisiooni nagu on Kanal 2 ja TV3, need kommertskanalid, et nemad võivad ükskõik mis keeles teha, kas siis prantsuse keeles või hiina keeles. Lihtsalt kõik teised keeled on võrdsed keeled, kaasa arvatud vene keel. Riik ja maksumaksja peab ainult tegema eestikeelseid kanaleid ja mitte midagi muud." M, 64, Harjumaa, eestikeelne grupp 4 (meedia suhtes usaldamatud, alternatiivmeediat pigem või täiesti usaldavad).

Venemaa meediakanalid

Kuigi Eestis on Venemaa meediakanalitele ligipääs piiratud, on inimesed, kes neid kanaleid vaadata soovivad, leidnud selleks tehnilised võimalused. Seega nende meediakasutuses ei ole midagi olulist muutunud seoses Venemaa meediakanalite keelustamisega.

" Mingeid erilisi probleeme ligipääsuga nendele kanalitele ei ole. /.../ Ostad sellise musta karbi, see on vist mingi modem või blokk, maksumusega 42 eurot, ühendad selle arvutiga ära ja palun väga." N, 56, Harjumaa, venekeelne grupp 6 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

" Ütleme nii, et seesama Ida-Virumaa – seal seisab üle pooltel Tricolor (VPN-seade, mis võimaldab Venemaa kanaleid vaadata) püsti. M, 32, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

" Antud ajahetkel on paljud vanemad, eakamad inimesed, sellised minu vanemate vanusegrupis, 50-60 aastat – nad ei soovi vaadata seda, mida meil praegu televisioonis näidatakse, sest see ei ühti mitte kuidagi nende huvidega. Mistõttu on nad seotud mitte päris seaduslike informatsiooni hankimise vahenditega." N, 32, Valgamaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Inimesed jälgivad Venemaa meediat erinevate eesmärkide ja süvenemistasemega. Üks venekeelsete intervjueritute motivaatoritest on saada Venemaa meediakanalitest info ja uudiste

n-ö teist poolt, mida muud meediakanalid ei kajasta. Tänu sellele nad tunnevad, et on saanud tervikliku pildi uudistest ja neile on jäänud võimalus ise oma arvamusi kujundada. Vene kanalite keelustamine tekitab neis kahtlusi, millest nad ilma jäävad. Selline suhtumine iseloomustab eriti Ida-Virumaa keskealisi ja vanemaid venekeelseid vastajaid.

" Aga inimene, kes mõtleb õigesti ja oma peaga, tema vaatab üht, vaatab teist, teeb siis enda jaoks teatud järeldused ja selliselt kujuneb tema jaoks välja reaalne üldpilt. Aga kui midagi keelatakse ära, siis tekib küsimus – miks keelatakse?" M, 32, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

" 53 Venemaa uudiste lehekülge on Eestis vaatamiseks suletud. Ligipääs nendele puudub, mistõttu on ainsaks võimaluseks toimida veidi seadusevastaselt ja ikkagi avada need platvormid, mis huvi pakuvad /pooleldi naljatledes/... Infoallikaid tuleks omavahel võrrelda. Seega vaatama peab nii Euronewsi, Eesti uudiseid internetis kui loomulikult analüüsima ka Venemaa uudiseid. Mis puudutab meelelahutust, siis viimasel ajal tekib mul soov käia rohkem TikTakis, et saaks veidi hirnuda." M, 44, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Väga levinud oli venekeelsete intervjueritute seas ka diskursus, et poliitikat, kultuuri ja meelelahutust ei tohi omavahel sassi ajada: nemad ei huvitu poliitikast, vaid tahavad näha kultuuri ja meelelahutust. Neile meeldivad Vene huumorisaated, kontserdid, telemängud, sarjad, filmid jne. Eestis ei ole nende hinnangul Vene meediakanalite meelelahutusele võrdväärset asendust. Vene meediakanaleid vaatavate inimeste jaoks on see paljuski harjumuslik valik, et nende peamine uudis- ja infovoog tuleb Venemaa meediakanalitest – nii on see alati olnud ja nad ei ole oma valikuid kahtluse alla seadnud.

" Minu jaoks on selleks hiigelsuur meelelahutussaadete, showde, seriaalide, informatiivsete saadete valik. Ka needsamad kulinaariashowd, eks ole. Hiigelsuur valik. Mul oleks küll kahju nendest kõigist ilma jääda. Sest meil pole kahjuks võrdväärset alternatiivi olemas." N, 47, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

" No minu hommik algab Venemaa kanalitest. Me vaatame hommikusaadet ja ühtlasi ka uudiseid. See pole eesmärgistatud uudiste vaatamine, me lihtsalt alustame oma hommikut sellisel meeldival moel." N, 47, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

8. Venekeelsete vastajate hinnangud erinevatele meediakanalitele

Ühe põhjusena Venemaa meediakanalite eelistamiseks toodi ka tunne, et Venemaa meediakanalid on rohkem sõltumatud, sest „nad ei küsi midagi vastu“, samas kui Eesti ja Ukraina meediakanalid täitvat riigi tellimust. Seega arusaam, kes on Vene meediakanalite omanikud, kuidas neid kanaleid rahastatakse ja milline on nende kanalite ideoloogia, oli osal venekeelsetel vastajatel väga nõrk.

“ *Mina ei usu Ukraina ja Eesti uudiseid. Mulle tundub, et nad teevad uudiseid selleks, et neile rohkem raha eraldada. Venemaa uudiseid – miks mitte usaldada? Nemad ei palu ju vastutasuks midagi. Vot.*“ M, 36, *Ida-Virumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).*

Mõned intervjuueeritud väljendasid ka sisemist konflikti seoses Venemaa meediakanalitega: ühest küljest soovivad nad toetada oma rahvust ja Venemaa meediakanalite jälgimine on üks viise olla seotud Venemaa venelastega, kuid samas nad teadvustasid, et Venemaa riiklikku infot ei saa täielikult usaldada.

“ *Vaadake, situatsioon on selline. Venemaa riigimeedia = Venemaad toetav meedia. Rahvusvaheline venekeelne meedia ei ole oma loomult venemeelne, vaid ikka Venemaa-vastane. Seetõttu on mul veidi raske öelda, keda neist usaldan rohkem. Tegemist on kahe erineva poolega, igaühel on oma tõde. Ma ei saa öelda, et usaldan ühte või teist. Ühelt poolt tuleb venemeelne propaganda, teiselt poolt Venemaa-vastane. Mina ei taha kumbagi uskuda.*“ N, 31, *Harjumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).*

Sarnane hoiak, et autonoomne ajakirjandus ei olegi geopoliitilise konflikti ajal võimalik (Vihalemm ja Juzefovičs, 2023: 10-11) ja ükski meediakanal ei paku objektiivset infot toimuvatest poliitilistest sündmustest (Vihalemm ja Juzefovičs, 2022: 501), on välja tulnud ka varasematest uuringutest.

Sarnaselt varasemate uuringutega oli ka nüüdsetes venekeelsetes fookusgruppides hulk ka neid inimesi (peamiselt venekeelsed noored ja keskealsed), kes peavad Venemaa meediakanaleid selgelt propagandaks ja ebausaldusväärseks infoallikaks, kuid tahavad sealse infoväljaga kursis olla kas või selleks, et mõista paremini enda Venemaal elavaid sugulasi. Need inimesed pidasid Venemaa meediakanalite sisu ka ohtlikuks, sest Venemaa kanalites on väga usutav ja professionaalselt tehtud propaganda.

“ *Te ei suuda eristada tõde valest, eriti, kui ta valetab oskuslikult ja segab omavahel tõde ja valet. Eks ole? Sellega tegeleb hiilgavalt Moskva telekanal. See on hämmastav nähtus ja kõrge, väga kõrge professionaalsuse märk – kuidas võib esitada tõepärast infot või siis valeinfot sellisel viisil, et teil ei tekiks n-ö mitte mingeid tundeid, et teile valetatakse.*“ M, 58, *Harjumaa, venekeelne grupp 6 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).*

Intervjuueeritute hulgas olid ka mõned eestlased, kes jälgivad Venemaa meediakanaleid aeg-ajalt lihtsalt huvist, mida seal näidatakse ja räägitakse. Neile on Venemaa meediasisu meelelahutuslik näide sellest, kuidas fakte moonutatakse ja propagandat luuakse ning osa inimesi ütles, et seda on aeg-ajalt lõbus vaadata. Samas oli ka neid, kes ütlesid, et nad varem vaatasid Venemaa meediakanaleid rohkem, kuid pärast Ukraina sõja algust nad ei suuda seda propagandat enam kuulata ka lihtsalt kursisolekuks, mis Venemaa meedias toimub. Eestikeelsetes gruppides osalenud inimesed jagasid näiteid enda Venemaal elavatest lähisugulastest, kellele Venemaa meedia on nende sõnul loonud väga moonutatud ja valeinfo põhineva pildi Eestis toimuvast.

“ *Minul on vene keelega suhteliselt hästi ja ongi kahju, et Vene kanalid on läinud propagandakanaliks, sest seal oli ka päris palju head meelelahutust, aga nüüd on vist kauaks ajaks ära kadunud.*“ N, 57, *Harjumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).*

“ *Sugulasi Venemaal on olemas ja nad on täiesti läbipeetud ajudega ja ükskord täditütär helistab mulle, et kuule, uudistest räägiti seda-seda-seda, et teil hakkab see-see-see juhtuma... ja konkreetsete kuupäevade ja asjadega, et millal hakatakse tegema. Ma ütlesin, et no kurat küll, kas ma olen liiga palju tööd siin tegemas päevast päeva või ei jälgi uudiseid või mis toimub... Hakkasin vaatama enda portaalidest, ERRist, isegi läksin Postimeest ja Delfit vaatama, kõiki muid asju. No ei olegi nii.*“ M, 46, *Harjumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).*

“ *Siis, kui 2014 see sõda algaski, hakkasin piirama. Veel vaatasin neid Navalnõi toetajaid ja kõike muud, sest oli huvitav ja oli lootust, et midagi sealtpoolt muutub... äkki muutub. Aga 24.02.2022 täielik stopp, vsjo, ei, enam ei tahagi midagi sealt kuulda. See on vaenulik propaganda ja ma ei taha.*“ M, 46, *Harjumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).*

8. Venekeelsete vastajate hinnangud erinevatele meediakanalitele

" Minule on ta (Vene riigimeedia – toim.) meelelahutust andnud, et kui sa vaatad neid karismasid ja neid kujusid, kes seal esinevad ja sõna võtavad ja kuulad, mida nad räägivad, siis ühelt poolt nagu tõmbab kuklast juuksed turri ja teistelt poole nagu... maailmas elab palju toredaid inimesi, et ega kõik ei saagi olla ühesugused ja kindlasti ei olegi. Huvitav kogemus on, julgen soojalt soovitada." M, 51, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

Suhtumine meediakanalite usaldusvärsusesse

Meediakanalite usaldusvärsusest rääkides on venekeelne auditoorium sisemiselt üsna **erinev** oma hoiakutel: on selgelt Eesti ja lääne infovälja eelistavaid venekeelseid vastajaid, aga on ka täiesti Venemaa meediakanalite infoväljas elavaid inimesi, kes on Eesti ja lääne meediakanalite suhtes väga umbusklikud ning keda iseloomustab suur usaldamatus Eesti riigi vastu. Paljud aga on umbusklikud kõigi meediakanalite suhtes. Intervjuude põhjal võib väga üldistatult esile tuua nelja tüüpi inimesi nende suhtumise poolest meedia usaldusvärsusesse.

- 1) **Usaldavad ennekõike Eesti ja muu läänemaailma meediakanaleid**, aga on kursis ka Venemaa meediakanalitega, kuid seda pinnapealselt ja lihtsalt silmaringi avardamise eesmärgil, soovist teada, mida nende Venemaa sugulased meediast jälgivad. Nad mõistavad, et Venemaa meediakanalites on propaganda ja nad suhtuvad sellesse huumori või kriitilise üleolekuga. Usaldusväärseteks allikateks peavad nad lääne (inglise- ja venekeelseid) meediakanaleid ning Eesti nii eesti- kui ka venekeelseid meediakanaleid, eriti ERRi, vähem kommertskanaleid. Ennekõike kuuluvad antud auditooriumirühma nooremad inimesed.
- 2) **Usaldavad ennekõike Venemaa meediakanaleid**: nende silmis on Eesti ja muu läänemaailma meedia kallutatud ja Venemaa-vaenulik (eriti Ukraina sõja kontekstis). Neile on iseloomulik suhtumine, et nad on neutraalsed: nad ei vali sõjas pooli, vaid on n-õ rahu poolt. Nad eelistavad Venemaa meediakanaleid, rõhutades, et nad ei vaata sealt poliitikat, vaid kultuuri ja meelelahutust ning Venemaa meediakanalite meelelahutusele ei ole mujal meediakanalites võrdväärset pakkuda. Eesti meediakanalitest jälgivad nad peamiselt kohalikke venekeelseid väljaandeid, sest need pakuvad infot nende kodukoha teemadel. Väga levinud on küüniline uskumus, et kõik Eesti meediakanalid on kallutatud, Venemaa-vaenulikud ja esitavad n-õ valitsuse tellitud seisukohti. Eelkõige kuuluvad antud rühma Ida-Virumaa keskealised ja vanemad inimesed, kes eesti keelt ei kõnele.

- 3) **Ei usalda ei Eesti ega Venemaa meediakanaleid**. Need inimesed on arvamusel, et kõik meediakanalid edastavad kallutatud infot ning kedagi ei saa usaldada. Nad tunnevad, et Eesti meediakanalid teevad näiteks Ukraina sõja teemadel liiga venelastele ja on liiga ühepoolsed, aga nad tajuvad ka, et Venemaa meediakanalite info on kallutatud ja ebausaldusväärne. Nad usuvad, et tõde on kuskil vahepeal ja selleks, et seda tõde leida, peab jälgima erinevaid kanaleid ja infoallikaid. Peamised meediakanalid, mida nad kasutavad, on sotsiaalmeedia (Facebook, Telegram), YouTube, ETV+, ERRi venekeelne veeb ja erinevad allikad, mida nad internetiotsinguga leiavad. Sarnast autonoomse kriitilise ja reflektiivse meediakasutaja enesekuvandit kandsid ka paljud Juzefovičsi ja Vihalemma (2020) venekeelse auditooriumi uuringus osalejad.
- 4) **Üleüldiselt kõigi meediakanalite vastu usaldamatud ja meedias pettunud inimesed**, kes on taandunud meediatarbimisest nii palju kui võimalik. Nemad on nn apoliitiline auditoorium (Vihalemm ja Juzefovičs, 2023), kes otsib meediast teadlikult ainult meelelahutuslikku sisu. Seda praktikat on võimendanud Ukraina sõda: osa venekeelseid intervjuueeritud rääkis, et varem jälgisid nad näiteks ERRi kanaleid, kuid tunnevad, et need kajastavad nüüd liiga palju Ukraina sõda ja see on teema, mille kohta nad ei taha meediast kuulda ega lugeda ja on seetõttu loobunud nende kanalite jälgimisest.

Kokkuvõte

Venemaa meedia jälgijad võib väga üldistatult jagada kaheks. Esiteks need, kelle jaoks Venemaa meediakanalid on peamiseks info- ja meelelahutuse allikaks, sest nii on see alati olnud ja nad ei sea enda meediavalikuid kahtluse alla. Vene kanalite keelustamine neid ei piira, sest nad on leidnud tehnoloogilised lahendused, kuidas piirangutele vaatamata Venemaa meediakanalitele ligipääs saada. Eesti meediakanaleid jälgivad nad vähesel määral: eelkõige maakonnalehti ja kohaliku omavalitsuse infolehti. Teine osa inimesi (sealhulgas nii eesti- kui ka venekeelsed intervjuueeritud) jälgivad Venemaa meediakanaleid kriitiliselt või huumoriga kui näidet sellest, kuidas propagandat tehakse. Venemaal sugulasi omavatele inimestele oli soov olla kursis, millises infoväljas nende sugulased elavad, üheks põhjuseks Venemaa meediakanalite jälgimiseks.

Peamised põhjused, miks venekeelsed intervjuueeritud eriti ei jälginud eestikeelseid meediakanaleid, on seotud usalduse puudumisega eestikeelse meedia ja Eesti riigi vastu (uskumus, et eestikeelne meediasisu on n-õ riigi tellimus ja seega kallutatud) ning keelebarjääriga

8. Venekeelsete vastajate hinnangud erinevatele meediakanalitele

– nad ütlevad, et eestikeelne meediasisu on liiga tempokas ja keeruline, et sellest aru saada. Kolmandaks oluliseks takistuseks on mugavus ja harjumus tarbida ennekõike venekeelset meediasisu – nii on nad alati teinud ning neil ei ole põhjust ega motivatsiooni oma harjumusi muuta, sest nad saavad vene keeles kätte kõik huvipakkuva.

Venekeelsed vastajad, kes oskavad vabalt ka eesti keelt, ütlesid, et jälgivad nii eesti- kui ka venekeelset meediat. Eestikeelsed väljaanded on kohalike venekeelsete kanalitega võrreldes nende hinnangul kvaliteetsemad: uudised jõuavad sinna kiiremini ja teemasid käsitletakse põhjalikumalt kui venekeelses meedias. Venekeelseid meediakanaleid jälgivad nad peamiselt selleks, et saada täiendav vaatenurk ja olla kursis Eesti venekeelse kogukonna infoväljaga.

9

Suhtumine valeinfosse – märkamine ja reageerimine

9. Suhtumine valeinfosse – märkamine ja reageerimine

Nii eesti- kui ka venekeelsetes vestlusringides oli väga levinud suhtumine, et valeinfot on tänapäeval kõikjal, kuid „mina tunnen selle ära“. Valdav osa intervjuueeritavatest arutles, et valeinfo on kergelt äratuntav, kui kriitiliselt mõelda. Valeinfo tuntakse ära järgmiste omaduste järgi: info ülepaisutamine, info eraldamine kontekstist ja info polariseeritus, mis väljendub liiga positiivse või negatiivse info kajastamisel. Samuti tõsteti esile sisetunde rolli valeuudiste äratundmisel, lisaks peeti oluliseks teabe kontrollimist erinevate allikate kaudu. Paljudel intervjuueeritel on tugev uskumus, et nad ise on nii palju meediapädevad, et libauudiseid ja desinformatsiooni märgata, kuid teised inimesed nende ümber ei pruugi nii teadlikud olla.

“ *Ega alguses ei pruugigi aru saada. Alguses kuulad ja mõtled ja mõtled et oot-oot, see ju päris nii ei saa olla, et talupoja mõistus ütleb, et midagi on siin valesti. Ja siis suhtled kellegi teisega või abikaasaga ja siis paned asjad kokku, et on jälle kellegi huvides tehtud mingi uudis, mis on vaja üles anda, aga mis on tegelikult selline tellitud uudis.*“ N, 62, eestikeelne grupp 4 (meedia suhtes usaldamatud, alternatiivmeediat pigem või täiesti usaldavad).

“ *Tegelikult sain ma hiljuti teada, et inimesel on olemas intuitsioon. Artiklist loetud vale tabamiseks piisab vaid paarist sekundist. Mõistusega ei pruugi veel valest aru saada, aga juba tunnetad, et midagi on valesti. Tänu meie ajus talletatud infohulgale hakkab mõistus kohe analüüsima ja toimub alateadlik reaktsioon. Inimene ei pruugi veel teada, kas tegemist on tõe või valega, aga teksti lugedes tunnetab ära.*“ N, 31, Harjumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

“ *Kuidas lapsele selgitada, et kuidas sa nüüd aru saad, kas see uudis on päris või mitte, siis ikkagi tulebki tervikuna vaadata selle uudise tonaalsust, kas see uudis rõhub rohkem kohe mingisugusele emotsioonile või ta ikkagi püüab edasi anda ratsionaalset informatsiooni.*“ M, 41, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laialdase meediakasutusega).

Samas oli ennekõike venekeelsetes fookusgruppides inimesi, kes nentisid, et nad „ei jõua muretseda kõige pärast“ ja neile ei valmista muret võimalik valeinfo levik. Need inimesed jälgisid ennekõike Venemaa meediakanaleid ja võimalik, et selline muretu suhtumine oli ka kaitsemehhanism (nn jaanalinnuefekt), et mitte tekitada endas seesmist vastuolu ja ebakõla (kuivõrd nad teadsid, et Venemaa meediakanalitele heidetakse ette propagandat ja valeuudiste levitamist, aga nende suhtumine oli, et „nad ei märka seda ega muretse selle pärast“).

“ *Fake või mitte, mul ükskõik. Vaatan ja panen kinni tagasi.*“ M, 36, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

“ *Ausalt öeldes ei teagi väga, kuidas fake-uudist tõesest eristada, milliste parameetrite järgi.*“ N, 40, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti venekeelsete meediakanalite jälgijad).

“ *Uudise tõestust ma kontrollima ei hakka.*“ N, 39, Harjumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

“ *Mina ei hakka uudiste ja artiklite kontrollimisele aega raiskama.*“ N, 31, Harjumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Vestlusringides oli ka kõhklevamaid inimesi, kes tajusid, et valeinfot võib levida, kuid nad olid kahtlevad, kas nad ise seda märkavad ja üles leiavad. Nenditi, et tõde selgub tavaliselt tagantjärele ja igaks juhuks tasub ettevaatlik olla igasuguse info puhul.

“ *Me elame praegu sellisel ajal, et kõik üritavad meile mingil määral tõde edastada ja mingil määral tüsata. Seepärast ei saa väita, et üks kindel kanal, ajaleht või raadio on täiel määral tõetruu ja mõni teine mitte. Mina jaoks on alati suur küsimärk õhus.*“ N, 65, Valgamaa, venekeelne grupp 6 (Eesti ja Venemaa venekeelse meedia jälgijad).

Peamised taktikad, kuidas inimesed ennast valeinfo vastu kaitsevad, on lisainfo ja täiendavate allikate otsimine internetist, sõprade-sugulaste arvamuse küsimine (kas nad on kuulnud seda uudist ja kas see on nii) ning sotsiaalmeedias enda infovoos puhastamine allikatest, mis on nende meelest valeinfot jaganud (nt teatud teemagruppidest lahkumine Facebookis või märgatud valeinfo kohta „report“-teate saatmine).

“ *Nii mõnigi kord ma olen kiiresti googeldades leidnud kohe selle tõese info selle asja kohta, et kuidas seda ümber lükata.*“ N, 49, Harjumaa, eestikeelne grupp 3 (laia meediakasutusega).

“ *Vaatad paarist-kolmest allikast veel üle, et kas see võiks tõesti tõe vastata... et kui siis muud allikad ka seda välja annavad, siis võiks ehk eeldada, et on tõsi, aga noh, ega ju alati ei teagi ja sa ei oska kahtlustada.*“ N, 54, Jõgevamaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

9. Suhtumine valeinfo – märkamine ja reageerimine

Need inimesed (noored ja nooremad keskealised), kel on tõsine mure valeinfo leviku pärast ja kes teadlikult jälgivad enda infovoogu, töid välja, et nende jaoks on mõistetav, et sotsiaalmeedias levib palju valeinfot, sest seal on igaüks ise sisulooja, kuid nende jaoks on heidutav, kui valesid vahendab ka professionaalne ajakirjandus. Valeinfo märkamine on üks suur põhjus, miks inimesed osasid meediaväljaandeid ei usalda ning kord juba lõhutud usaldust on väljaandel hiljem raske tagasi võita.

" Oli üks väike valeuudis, mis jäi õigeaegselt parandamata või eemaldamata – ja usaldus terviku vastu on rikutud. Sellepärast ma ei loegi viimasel ajal üldse Delfit ega Postimeest, sest peab üle kontrollima. Aga milleks seda vaja, kui saad ühest, avatud infoallikast juba tõendatud ja kontrollitud info kätte, näiteks sellest samast ERRist." M, 32, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Eesti ja Venemaa venekeelse meedia jälgijad).

10

Muud meediakasutusega seotud tegurid

10. Muud meediakasutusega seotud tegurid

Maksumüür kui takistus meedia tarbimiseks

Intervjueeritud erinesid üksteisest oluliselt selle poolest, kuidas nad suhtuvad (era)meediaväljaannete maksumüüri. Nii eesti- kui ka venekeelsed noored olid kriitilised, et artiklid on Postimehe ja Delfi uudisteportaalides tasuta, sest nende meelest ei tohiks „niigi teada ja mujalt tasuta saadavale“ sisule ligipääsu piirata. Seevastu näiteks Netflix, YouTube Premium või Spotify tasu kohta ei tõstatanud noored sarnaseid küsimusi nagu ajalehtede ja uudisteportaalide tasuta kasutamise kohta. Eestikeelsete noorte grupis toodi välja ka filmide ja sarjade tasuta hankimine nn piraattarkvara (*torrent*-programmide) abil, mis tähendab, et noorte arusaam autoriõigustest on osalt nõrk.

“ *Erameedia ärritab, ühe artikli pärast ei hakka seda tellimust ostma.*“ N, 23, eestikeelne grupp (noored).

“ *Keegi neiudest mainis, et, kui soovid uudiseid vaadata, siis peab raha maksma, teisiti artiklisse süveneda ei saa. Isegi huvitava uudise eest ei hakka keegi raha maksma. See oleks ju rumalus.*“ Mees, 44, venekeelne grupp (nooremad keskealsed Ida-Virumaalt).

Venekeelsetes fookusgruppides ja eestikeelses alternatiivmeedia eelistajate grupis oli veel levinud ka arusaam, et kui riik nagunii meediaväljaannetele raha annab, siis miks nad ka lugejatelt veel tasu küsivad. Seega arusaam meediakanalite omandivormist ja rahastusmodellist oli nõrk mitmetes rühmades.

“ *Ajalehti ma ei loe ammu juba, neid ei saagi lugeda, kõik on selle maksuluku taga kinni. Riik loobib neile raha, aga nemad ikka ei lase lugeda midagi.*“ Mees, 59, Raplamaa, eestikeelne grupp 4 (meedia suhtes usaldamatud, alternatiivmeediat pigem või täiesti usaldavad).

Eesti keskealiste ja eriti vanemate inimeste vestlusringides ei tekkinud aga küsimustki, miks meediakanalid on tasuta – seda ka nende seas, kes ei olnud valinud endale väljaannete tellimusi. Mitmed keskealsed ja vanemad eestlased (näiteks kriitilised poliitikahuvilised) pidasid iseenesestmõistetavaks, et neil on mõne meediaväljaande digi- või paberversioon tellitud.

Meedia kui keeleõpetaja

Meediajälgimine täidab nii eesti- kui ka venekeelsete intervjueeritute sõnul ka keeleõppe eesmärgi. Eestlased rääkisid, et võõrkeelse meedia jälgimise oluline motivatsioon (lisaks sisulise info saamisele) on hoida ja värskendada enda kunagi omandatud võõrkeeleoskust. Peamised võõrkeeled, milles eestlased meediasisu jälgivad, on vene, inglise, soome ja saksa keel.

“ *Loen venekeelset Delfit ja venekeelset Postimeest ja nagu siis juba eelpool mainitud sai, Facebookist venekeelseid gruppe, et lihtsalt keele pärast... iga keel on kasuks ja et keel ära ei ununeks ja areneks endal ka.*“ N, 56, Harjumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitikajärgijad, ühiskonnateemade huvilised).

Ka venekeelsetele intervjueeritutele on meediasisu oluline keeleõppe vahend. Eestikeelsed raadiokanalid aitavad arendada eesti keele kuulamist ning telekanalitest subtiitrid lugedes saab parandada eesti keelest arusaamise oskust. Eriti hea allikas keeleõppeks on nende meelest Jupiter, sest seal nad saavad valida enda keeletasemele sobivaid saateid või filme. Kui üldiselt jälgivad inimesed meediasisu palju ka lihtsalt n-õ taustaks, siis keeleõppe eesmärgil nõuab meedia jälgimine süvenemist ja ajavõtmist.

“ *Juhul, kui satun eestikeelset raadiot kuulama, siis kuulan hea meelega mis tahes eestikeelsele radiojaamale sattudes. Teen seda eeskätt eesti keele ja kõne paremaks tajumiseks ning suhtlustasandil kõnekeele parendamiseks, sest kahjuks tuleb mul eesti keeles suhtlemist harva ette, suhtlen peamiselt vene keeles.*“ N, 39, Harjumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

“ *Mina ka õpin praegu eesti keelt, mistõttu vaatan ERRist Jupiteri. Valin endale sealt selliseid enda keeletasemele vastavaid asju, millest ma aru saan.*“ N, 54, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

“ *Mina vaatan ka Jupiteri keelepraktika eesmärgil.*“ N, 40, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Lihtsam eesti keel

Venekeelsetes fookusgruppides uurisime inimestelt ka, kuidas nad suhtuvad meediasisusse, mis oleks lihtsam eesti keeles – kas nad tunnevad selle järele vajadust? Eriti Ida-Virumaal elavad inimesed ütlesid, et see oleks väga hea võimalus hoida end aeg-ajalt eestikeelses keeleruumis, sest kodukohas kuulevad nad eesti keelt väga vähe ja eesti keele harjutamise võimalused on minimaalsed. Mitmed tõdesid ka, et üks peamine põhjus, miks nad eestikeelset meediasisu ei jälgigi, on keelebarjäär: n-õ tavalises eesti keeles sisu on nende jaoks liiga kiire tempoga ja keeruline. Ideede jälgida lihtsam eesti keeles meediasisu olid nad seega avatud, kuid see ei tähenda veel, et nad ka realselt lihtsam eesti keeles meediasisu jälgima hakkaksid: eesti keelt nõrgal tasemel oskavate inimeste seas domineerib siiski väga tugevalt venekeelsete meediakanalite eelistamine.

10. Muud meediakasutusega seotud tegurid

- " *Jah. Kui oleks arusaadavas ja lihtsas eesti keeles, siis küll.*" M, 50, Harjumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).
- " *Vähemalt keelepraktikana – jah... Meil on sellega siin Narvas väga suured probleemid.*" N, 47, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).
- " *Oleks hea, kui oleks võimalus vaadata saateid lihtsamal eesti keeles. Näiteks soomlastel on olemas uudised lihtsas kõnekeeles, mis on arusaadavad ja mida inimesed vaatavad. See on ju suureks plussiks.*" N, 40, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).
- " *Ma arvan, et kui oleks lihtsas ja arusaadavas keeles, siis iga inimene hakkaks tasapisi kuulama ja rohkem aru saama. Kindla peale! See on ju inimese psühholoogiline häälestus – lihtsas keeles saab paremini aru. Keeleintegratsioon toimuks siis ka tunduvalt kiiremini.*" M, 44, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Subtiitrid ja dubleerimine

Venekeelsetes vestlusringides osalenute hinnangul on subtiitrid vajalikud, sest need toetavad keeleõpet ja võimaldavad paremini aru saada ekraanil toimuvast, olgu selleks uudised või filmid. Sealjuures arutati, et väga mugav oleks, kui saaks ise valida subtiitrite keelt: kas inimene eelistab eestikeelsele jutule eestikeelseid või venekeelseid subtiitrid, sõltuvalt oma keele tasemest. Venekeelsed noored eelistasid ka inglisekeelseid subtiitrid.

- " *Vaatamata sellele, et ma valdan vabalt eesti keelt, leian, et subtiitrid peaksid kindlasti olema. Kui meil on kakskeelne keskkond, siis peaks kindlasti olema. Sest mõnikord ei ühti suuline tõlge sellega, mis kirjas on. Nii et see oleks väga mugav, see aitab väga hästi keeleintegratsiooni puhul. Kui keegi astub alles esimesi samme keeleõppes, siis ta saab just lugedes kiiremini aru, mis ekraanil toimub – uudistes, filmides. Siinkohal pole oluline, mis keelest käib jutt. Kas juhul, kui eestikeelsed uudised on venekeelsete subtiitritega või uudised on vene keeles ja subtiitrid eesti keeles.*" N, 31, Harjumaa, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

- *tundub, et subtiitrite olemasolu kõikidel saadetel oleks väga tähtis, võiks olla ka veebilehtedel ja ERRis. Sest osadel need puuduvad. Kui oli jõulueelne intervjuu Alar Karisega eesti keeles ja vene subtiitrid seal ei olnud.. vot. Sellisel viisil on suur osa inimesi informatsioonist ära lõigatud.*" M, 30, Harjumaa, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).
- " *See aitab väga keele õppimises inimesi, kes ei räägi eesti keeles. Kui kõik see dubleeritakse, siis see kiirendab protsessi väga.*" N, 16, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 8 (noored).
- " *Näiteks väga huvitavad ja intellektuaalsed Eesti saated, mida näidatakse Kanal 2s ja TV3s, neid võiks küll vene keelde tõlkida või vähemalt venekeelsed subtiitrid juurde lisada. Tõesti, on palju häid eestikeelseid kanaleid, mida venekeelne elanikkond jälgida saaks ja sellisel viisil Eesti elust osa võtta.*" N, 31, Harjumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Õppimisprotsessis on oluline tagada subtiitrite õigekeelsus ja tõlke kvaliteet. Intervjuudest selgus, et sageli tulevad subtiitritesse vead sisse ning see takistab arusaamist. Lisaks soovitati, et võimalikult paljudel saadetel ja filmidel võiksid olla subtiitrid, et oleks vaatamiseks rohkem valikuid.

- " *Hea, et meil kinodes on subtiitrid mõlemas keeles. See on ka ideaalne, vot. Subtiitriteta ei saa, nad peavad olema.*" Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).
- " *Arusaadav, et meil ei hakka keegi spetsiaalselt selliseid variante tegema /naerab/. See oleks ka hea variant, kui eestikeelsetel saadetel oleks eestikeelsed subtiitrid.*" N, 48, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Vene keelt kõnelevad intervjueritavad märkisid, et viimasel ajal on oluliselt vähenenud venekeelsete subtiitritega filmide ja saadete hulk. Mitmed intervjueritud ütlesid, et eestikeelsed subtiitrid on nende keeletasemele liiga rasked ning venekeelsete subtiitrite puudumisel nad pigem loobuvad saate vaatamisest.

10. Muud meediakasutusega seotud tegurid

" *Mina üritasin ka millalgi leida filme või saateid normaalses, eesti õigekeeles, venekeelsete subtiitritega. Selleks, et juhul, kui midagi jäigi arusaamatuks, saaksid vähemalt lugeda. Kahjuks selliseid variante pole. Varem veel üksikud olid.*" N, 48, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 7 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

" *Venekeelsetest subtiitritest tunnen küll suurt puudust. Eetris olnud saadete puhul võiksid olla küll, sest pahatihti ei saa eestikeelsest vestlusest päris hästi aru, mistõttu jääb pool infost arusaamatuks. Nii et jah, tunnen venekeelsetest subtiitritest või dubleerimisest puudust.*" M, 30, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Lisaks subtiitritele tundsid venekeelsed intervjuueeritud puudust ka saadete dubleerimisest vene keelde: ideaalis meeldiks neile vaadata Eesti kanalitel eetris olevaid saateid ja filme vene keelde dubleerituna. Nad mõistavad, et see ei toeta keeleõpet, kuid leiavad, et nad oleksid eestlaste seas populaarsetest saadetest ja filmidest aru saades eestlastele kultuuriliselt lähemal ja sarnasemas ruumis. Venekeelsed vastajad on harjunud filmide dubleerimisega vene keelde erinevalt eestlastest, kes on harjunud ennekõike subtiitritega.

" *Eestis linastuvad mitu korda aastas väga head filmid, näiteks „Apteeker Melchior“ või Lotte multikad. On nii lastele kui täiskasvanutele ja mulle väga meeldib kinos vaatamas käia, ma käin alati kinos Eesti filme vaatamas, sest peab oma tootjat toetama. Ma ei tea, kas ETVs näidatakse või mitte, aga oleks tore, kui ka ETVs näidatakse. Et nad oleksid tasuta. Ma tean, et Eesti kanalitelt saab neid ka kuidagi osta või oodata, kuni nad pole enam tasulised. Võib-olla vene kanalitel võiks olla vene dublaažiga, just dublaaži, mitte subtiitritega, vaid just vene keeles võiks neid näidata.*" N, 44, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Meedia kui keeleõpetaja lastele

Venekeelsetes vestlusringides osalenud inimesed olid üldiselt seda meelt, et keelt on lihtsam õppida vastavas keelekeskkonnas, näiteks lasteaias või jälgides eestikeelset meediasisu ja suheldes eesti inimestega. Samas nenditi, et eriti Ida-Virumaal on võimalused eestikeelseks keelekeskkonnaks üsna piiratud. Eestikeelseid multfilme, audioraamatuid ja trükiraamatuid pidasid nad heaks viisiks, kuidas lapsele keelt õpetada, kuid samas ei ole nende sõnul sellist meediasisu piisavalt või ei leia nad seda üles. Näiteks kiideti järjejutte Eesti lasteraamatutest ERRi kanalitel ja öeldi, et neid võiks veelgi rohkem olla.

" *Eesti laste jaoks, mitte-eestlastest laste jaoks on Eestis väga vähe sisu, mis aitaks neil keelekeskkonda sulanduda. /.../ Mul on endal laps, tüdruk läheb varsti kooli ja see on hiigelsuur probleem leida mingit tema jaoks huvitavat kirjanduslikku sisu. Või animatsiooni, mis oleks eesti keelde dubleeritud. Mis oleks hästi tõlgitud eesti keelde. Ma ei teagi, kas mina olen rumal või mis, aga mulle tundub, et kõik lastele mõeldud meelelahutus, mis satub Eesti riiki, pole eesti keelde dubleeritud. Kui tegemist on filmide või multifilmidega, siis seal on ainult subtiitrid, dubleeritud tõlget ei ole.*" N, 31, Valgamaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

" *Kuni 5-aastased lapsed omandavad kõike kuulates, sest ei jõua veel subtiitriteid lugeda. S.t meil on vaja, et sisu oleks nii dubleeritud kui subtiitritega. Võin enda kohta öelda, et mida rohkem me eestlastega suhtleme, seda kasulikum see meile kõigile on. Lastele samamoodi. Mida varem me neid selles suunas juhime, mida varem nad hakkavad teisest keelest aru saama, seda parem. Sest varem või hiljem hakkame me kõik eesti keeles rääkima ja võib-olla pereringis räägime osaliselt vene keeles.*" M, 32, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Venekeelsed lapsed vaatavad sarju ja filme peamiselt Netflixist või YouTube'ist ja seda enamasti inglise või vene keeles. Keegi ei maininud Lasteekraani – võimalik, et venekeelsed vastajad ei ole kuigi teadlikud, et sealt saab vaadata eesti keelde dubleeritud saateid ja kuulata järjejutte, sest just neist tundsid nad endi sõnul puudust, kui arutati laste meediarepertuaari üle.

" *Palju lihtsam on midagi Netflixist või YouTube'ist mängima panna. Ei tea, kui aktuaalne oleks eraldi venekeelse kanali loomine? Ma arvan, et mitte eriti, sest lapsed kasutavad infoallikatena internetti ja mingeid muid kanaleid, televisiooni kindlasti mitte.*" N, 40, Harjumaa, venekeelne grupp 10 (nii eesti- kui ka venekeelse meedia jälgijad).

11

Ootused ja soovitusel meediakanalitele

11. Ootused ja soovitud meediakanalitele

Küsisime kõigilt intervjuueeritult konkreetseid soovitusi, mida meediakanalid ja –väljaanded saaksid paremini või teisiti teha, et jälgijaid juurde saada ning enda meediakanali usaldusväärsust kasvatada. Järgnevalt esitame kokkuvõtte kõige olulisematest ja enim kordunud soovitustest.

Meedialt oodatakse **neutraalsust, objektiivsust ja faktidel põhinemist**. Inimesed peavad oluliseks, et artiklis saaksid sõna kõik seal kajastatud osapooled ning avaldatav info oleks eelnevalt kontrollitud. Intervjuueeritud leidsid, et pigem võtku see natuke aega ja kiirus saagu kannatada, kuid neutraalsuses ja faktides eksimist ei saa meediakanal endale lubada, sest sellest kannatab kanali usaldusväärsus ja tõsiseltvõetavus.

" *Võib, ma ütlen selle, et milline neutraalne ajakirjandus peab olema. Seal on kaks poolt, üks ole. Mõlemal poolel peab olema sõnaõigus öelda. Võtame ükskõik mis väljaande siin, ütleme need põhivoolusuunad, eks. Nendel on ainult üks pool ja siis lõpuks öeldakse, et aga teist osapoolt ei saanud kätte, söimatakse hirmsasti, et meil ei olnud telefoni teel temaga võimalust ühendust võtta. Palun ärge siis tehke sellist uudist. Tehke järgmine päev või ülejäämine päev ja otsige ta üles, võtke intervjuu või võtke küsitlused, aga põhiline ongi, et räägitakse ühes suunas ära, aga teist poolt meil ei ole võimalik leida.*" M, 64, Harjumaa, eestikeelne grupp 4 (meedia suhtes usaldamatud, alternatiivmeediat pigem või täiesti usaldavad).

" *Enne uudise avaldamist teha faktikontroll. Kas andmed on tõesed?*" M, 16, Pärnumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).

" *Mitte niimoodi, et võetakse kuskilt mingi uudis ja pannakse sinna kokku ja kirjutatakse sellist asja, mida ei tule ja võib-olla ei ole... kontrollimata detailid põhimõtteliselt. Ei huvita kollane ajakirjandus, tõesti ei huvita.*" M, 44, Võrumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).

Inimeste jaoks rikub uudisloo tõsiseltvõetavust ka see, kui loos on grammatilised vead või see on kehvasti tõlgitud, mida nii eesti- kui ka venekeelsed intervjuueeritud tõid välja levinud probleemina Eesti ajakirjanduses. Sestap soovitatakse meediakanalitel tähelepanu pöörata **keelelisele korrektsusele ja arusaadavusele**. See on inimeste hinnangul seotud ka ajakirjanike professionaalsusega.

" *Tahaks küll, et vähemalt venekeelsetes väljaannetes oleksid haritud spetsialistid. Viimasel ajal olen tähele pannud, et uudised on tihtilugu grammatiliste, süntaktiliste vigadega ja see ütleb kvaliteedi ning suhtumise kohta nii mõndagi.*" N, 31, Valgamaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

" *Kirjaoskuse taset peaks ka tõstma, sest vahest on venekeelsed meedialehed ja portaalid grammatikavigu täis.*" M, 30, Harjumaa, venekeelne grupp 5 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).

Eestikeelsed noored tegid ettepaneku, et uudiste **pealkirjad peaksid põhinema loo sisul**, mitte lihtsalt olema n-ö klikimagnetid. See haakub nende jaoks ka meedia usaldusväärsusega ning ennetaks polariseerumist ja erimeelsusi ühiskonnas.

" *Need pealkirjad, mis klikke koguvad – et see võiks ära jääda, ma saan aru küll, et sealt tuleb neile raha, aga mõni uudis on küll selline asi, et polegi uudis, aga pealkiri ärritab, aga sisu on puudulik. See tõstaks usaldusväärsust, kui sellisest käitumisest ei tekiks jama, mis lõpuks inimesi polariseerib ja ärritab.*" N, 23, Harjumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).

" *Delfid ja Postimehed – normaalsed pealkirjad, et ei tekiks kohe erimeelsusi. ERRil ei ole nii lapsikud pealkirjad.*" M, 28, Harjumaa, eestikeelne grupp 1 (noored).

Samas venekeelsete noorte grupis toodi välja, et lugema kutsub siiski just atraktiivne pealkiri.

" *Teksti pealkiri saab huvitada. Kui pealkiri ei ole eriti atraktiivne, siis ma teksti ei loe.*" M, 17, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 8 (noored).

Eriti just venekeelsetes gruppides kõlas meediale soovitus, et uudiseid ja reportaaže tuleks minna tegema ka n-ö **rahva keskele**, erinevatesse Eesti väikelinnadesse ja asuladesse, küladesse. Praegu jäävad meediakanalid nende hinnangul liialt suurte linnade keskseks ja ülejäänud piirkonnad jäävad tähelepanuta. See tähendab ka meedias sõna saavate inimeste ringi laiendamist: intervjuueeritud leidsid, et n-ö tavainimeste elu kajastamine oleks põnev ja hea vaheldus. Samuti soovitati meedial rahvast sisuloomesse senisest enam kaasata.

11. Ootused ja soovitusel meediakanalitele

- " *Mind paneb alati hämmastama – ükskõik, mida ma sisse lülitan – informeeritakse selle kohta, mis toimub Tallinnas, Tartus või Narvas – nagu ülejäänud inimesi ei eksisteeriks! No tulge välja ja rääkige rahvaga, kes elab provintsis, tulge ja vaadake, kuidas inimesed elavad taludes ja kirjeldage seda! /../ Peab eelkõige rahva poole pöörduma – kutsuma rahvast osalema – kui on kuskil mingeid uudiseid, siis inimesed võtavad telefonid kätte ja helistavad avalikele numbritele, lindistavad, pildistavad.“ N, 65, Valgamaa, venekeelne grupp 6 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).*
- " *Mina tahaksin, et kohalik elu saaks rohkem kajastust, et oleks rohkem infot. Et kajastust saaksid huvitavad sündmused üle Eesti, mitte ainult Tallinnas toimuvad.“ N, 41, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).*
- " *Meedias tunnen kõige rohkem puudust tavainimeste elu valgustamisest. Uudistes roteeruvad kogu aeg ühed ja samad inimesed. Tahaks vaheldust, mistõttu on väga huvitav vaadata ja kuulata ETVs ja ETV+’s nädalavahetustel näidatavaid saateid Eesti elu kohta. Selle vastu on mul kõige suurem huvi.“ N, 31, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).*
- " *Oleks vaja meie rahva elust rohkem teada. Nii eesti- kui venekeelsetel kanalitel. Sest Eestis elavad nii eesti- kui venekeelsed inimesed ja nende, tavainimeste elu, võiks olla rohkem valgustatud.“ N, 42, venekeelne grupp 10 (nii eesti- kui ka venekeelse meedia jälgijad).*

Mitmeid ettepanekuid oli saadete ja uudiste sisu osas – leiti, et meediatarbijat ei tohiks alahinnata ning kanalid peaksid pakkuma ikkagi **paaluvat, tõest ja tõsiseltvõetavat sisu**. Venekeelsetes gruppides toodi eraldi veel välja seda, et võiks olla senisest **mitmekesisemat sisu** – et midagi vaatamisväärselt leiaksid nii lapsed, naised kui mehed, nooremad ja vanemad.

Samuti, et oleks nii meelelahutuslikumat kui ka n-õ tõsisemat sisu ning seda nii Eestist kui ka mujalt maailmast. Venekeelses grupis kõlas ka soovitus lisada eestikeelsetele saadetele venekeelsed subtiitrid, et neist saadetest saaksid osa ka need inimesed, kes ei valda veel piisaval tasemel eesti keelt.

- " *ETV kanalid ja ETV2, ERR, ETV+ näiteks – nad suhtuvad enda vaatajasse nagu täiskasvanud inimestesse, nagu haritud inimestesse. Ja teised nagu... nad lähevadki hästi väga-väga-väga rumala sisuga või lihtsustatud sisuga või siis arvatakse, et me tarbime kõige madalamate instinktidega, et sellise sisuga infot. Ei. Kui ma näen, et minust arvatakse, et ma olen loll või rumal, ma lülitan teise kanali peale ja kõik.“ M, 46, Võrumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).*
- " *Just seda pealiskaudsust oleks vähem ja madalalaubalisust või allapoole-naba-uudiseid, et ausõna, neid on natuke liiga palju.“ N, 49, Pärnumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).*
- " *Peab olema midagi, mis inimeste elumured eemale peletab. Midagi aianduse, kodunduse või kalapüügiga seoses.“ M, 44, Võrumaa, eestikeelne grupp 2 (kriitilised poliitika- jm ühiskonnateemade huvilised).*
- " *Sooviks näha mitmekesisemat sisu. Et oleksid eraldi kanalid lastele, meestele jne. Eraldi lastele, et lapsele saaks kanali sisse lülitada ega peaks muretsema sellepärast, et 10 minuti pärast hakatakse kanalil sõda ja tulistamist näitama.“ N, 31, Ida-Virumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).*
- " *Mina jaotaksin kanalid teemade kaupa, näiteks poliitika eraldi vms. Ja asetaksin rõhku mitte ainult Eestile, vaid välismaailmale, kõikidesse ilmakaartesse. Et vaateväli poleks nii piiratud ja kitsas.“ N, 39, Harjumaa, venekeelne grupp 9 (Venemaa ja Eesti kohalike venekeelsete meediakanalite jälgijad).*

Alternatiivsete meediakanalite jälgijad leiavad, et **neutraalsust aitab tagada see, kui meedia ei saa riigilt rahalist toetust**. See andvat nende jaoks garantii, et avaldatakse õiget ja mitte suunatud või kallutatud infot.

- " *Kõigepealt meedia tuleks valitsuse toetusest vabastada, nad peavad ise siplema enda eest, siis on õiged uudised. Kui valitsus maksab kinni, siis see on Põhja-Korea kui valitsuse meedia.“ M, 54, eestikeelne grupp 4 (meedia suhtes usaldamatud, alternatiivmeediat pigem või täiesti usaldavad).*

12

**Järeldused ja
kokkuvõte**

12. Järeldused ja kokkuvõte

Kas saab rääkida eestikeelsest ja venekeelsest auditooriumist kui kahest eraldi meediaruumidesse kuuluvast kogumist?

Auditooriumirühmad on väga variatiivsed. Ei ole ühtseid eesti- ega venekeelseid auditooriume, vaid valdab arvamuste, praktikate ja hoiakute paljusus ning mitmekülgus. Järgnevas kokkuvõttes pöörame neile erinevustele ja sarnasustele tähelepanu.

Venekeelse auditooriumi võib väga üldistatult jagada neljaks:

- Esiteks need, kes usaldavad ennekõike Eesti ja muu läänemaailma meediakanaleid. Kui nad jälgivad ka Venemaa meediakanaleid, siis eeskätt soovist olla kursis sealse infoväljaga. Venemaa meediakanalitesse suhtuvad nad teadlikult kui propagandasse, vaadates seda läbi huumori või kriitilise üleolekuga.
- Teiseks need, kes usaldavad ennekõike Venemaa meediakanaleid: nende silmis on Eesti ja muu läänemaailma meedia kallutatud ja Venemaa-vaenulik (eriti Ukraina sõja kontekstis). Nad eelistavad Venemaa meediakanaleid, rõhutades, et nad ei jälgi sealt poliitikat, vaid kultuuri ja meelelahutust ning Venemaa meediakanalite meelelahutusele ei ole mujal meediakanalites võrdväärset pakkuda. Nad tarbivad siiski mingil määral ka Eesti venekeelset meediat (nt venekeelset Delfit, Postimeest, ERRi) ning loevad maakonna- ja kohaliku omavalitsuse väljaandeid, sest neis on otseselt nende kodukohta puudutavad teemad.
- Kolmandaks need, kes ei usalda Eesti ega Venemaa meediakanaleid. Need inimesed on arvamusel, et kõik meediakanalid edastavad kallutatud infot ning kedagi ei saa usaldada. Nad usuvad, et tõde on kuskil vahepeal ja selleks, et seda tõde leida, peab jälgima erinevaid kanaleid ja infoallikaid ning ise n-ö pildi kokku panema.
- Neljandaks need, kes on üleüldiselt pettunud kogu meedias ja seetõttu ei usalda ühtki kindlat meediakanalit ja tarbivad meediat nii vähe kui võimalik. Sellist käitumist on võimendanud Ukraina sõda, millest nad ei taha meediast kuulda ega lugeda (kasutades vältimispraktikat ehk tegemist on apoliitilise auditooriumiga, kes otsib meediast teadlikult ainult meelelahutuslikku sisu).

Millised on eesti- ja venekeelse elanikkonna meediatarbimise harjumused (sh eelistatuid kanalid)? Millised muutused on toimunud eestikeelse ja venekeelse auditooriumi informumis?

- Meie uuringust selgus, et nii eesti- kui venekeelne auditoorium eelistab päevasündmuste jälgimiseks eesti- või venekeelseid uudisteportaale ning hindab kõrgelt ERRi pakutavat päevakajalist sisu nii eesti- kui venekeelses „Aktuaalses kaameras“, samuti ERRi veebiportaalides ning Jupiteris. Samas kommertskanalite uudistoodangut ei peetud eriti tõsiseltvõetavaks sisulise informatsiooni saamise seisukohalt (neid saateid peeti liiga meelelahutuslikuks uudistesaaate jaoks). „Aktuaalset kaamerat“ jälgisid ka need, kes midu telerit ei vaata (näiteks noored). Korduvalt öeldi, et kui peaks valima ühe allika uudisteks, oleks see just „Aktuaalne kaamera“, sest sealt saab kiire ülevaate päeva kõige olulisematest uudistest. Erandiks on meedia suhtes üleüldiselt usaldamatud ning alternatiivmeediat eelistavad inimesed, kelle arvates ERR täidab riigi tellimust ja on seeläbi kallutatud valitsusele soodsate seisukohtade edastamise suunas.
- Nii eesti- kui venekeelse auditooriumi puhul ilmses muudest uuringutest teadaolev põlvkondlik meediatarbimise harjumuste erinevus: keskealised ja vanemad inimesed eelistavad konkreetseid saateformaate (nt uudised, arutelusaated, meelelahutussaadet jne) kindlates endale meelepäraseks saanud meediakanalites. Samuti rõhutasid vanemad vastajad koju tellitud ajalehe lugemise rituaalset väärtust. Nooremate osalejateni jõuab kõigi meediakanalite sisu suures osas läbi sotsiaalmeedia ning konkreetsete kanalite ja saateformaate eristamine on nende jaoks tähtsusetu (nad enamasti ei pööra tähelepanu sellele, milline on info või meelelahutusliku sisu algallikas, mis nendeni sotsiaalmeedia vahendusel jõuab). Olulise erandina on kohaliku elu kajastamisel nii eesti- kui venekeelse auditooriumi puhul endiselt kõrgelt hinnatud (ka nooremate vastajate seas) kohalikud ajalehed ja kohalike omavalitsuste infolehed. Samas on siingi uue nähtusena hakanud esile tõusma kohalikud Facebooki grupid.
- On tähelepanuväärne, et kriisi- ja Ukraina sõja olukorras on suurenenud vajadus operatiivse ja erinevaid seisukohti kajastava info järele. Venekeelse auditooriumi seas on sellega seoses selgesti suurenenud huvi eestikeelse meedia ning kohalike uudisportaalide vastu. Samas kasutab ka kesk- ja vanemaeline auditoorium senisest enam sotsiaalmeediat ning voogedastust. Korduvalt nimetati sellega seoses YouTube'i olulisust. Oodatust enam viitasid nii eesti- kui venekeelsed vastajad lääne infokanalite kasutamisele, saamaks mitmekesisest pilti Ukraina sõjas toimuvast.

12. Järeldused ja kokkuvõte

- Need venekeelsed intervjueeritud, kes valdavad vabalt eesti keelt, peavad Eesti meediakanaleid kvaliteetsemaks: sinna jõuab info kiiremini ja käsitlused on põhjalikumad kui Eesti venekeelses meedias. Seetõttu jälgivad nad paralleelselt nii eesti- kui ka venekeelseid meediakanaleid: eestikeelseid kanaleid peamiselt selleks, et saada kiirelt kõige olulisem info, ja venekeelseid kanaleid venekeelse infoväljaga kursisolekuks ja emakeelse meelelahutuse saamiseks.
- Nii eesti- kui ka venekeelsed vastajad kiitsid ERRi voogedastusplatvormi Jupiter kui võimalust vaadata endale meelepärast sisu. Venekeelsed intervjueeritud ütlesid, et see on hea koht eesti keele harjutamiseks, sest sealt saab valida enda keeletasemele sobivat sisu. Tundub, et võimalus Jupiteris saadete järelvaatamiseks on muutunud harjumuseks ka kesk- ja vanemaealistele põlvkondadele ning on pälvinud tähelepanu ka venekeelses auditoriumis. Sarnasest võimalusest lasteportaalil Lasteekraan oldi kuulnud vähem, kohati mainiti, et tuntakse puudust sellelaadse teenuse järele.

Mis loob usaldust meediakanalite ja info vastu ning mis tekitab usaldamatust? Millised on olulisemad info usaldusväärse kriteeriumid? Millised esinejad, isikud ja allikad on kõige usaldusväärsemad ja kõige vähem usaldusväärsed? Mida ja kuidas peaks Eesti eesti- ja venekeelne meedia tegema oma usaldusväärse tõstmiseks?

- Kõige enam seostati vestlusgruppides usaldusväärset objektiivsusega. Seejuures objektiivsust mõisteti eeskätt kui erapooletust, kallutatuse puudumist, erinevate poliitiliste seisukohtade neutraalset kajastamist. Usaldusväärsele vastandati kellegi huvides tegutsemist, olgu see poliitiline või majanduslik huvi. Nii näiteks peeti avalik-õiguslikku meediat usaldusväärseks seetõttu, et see ei sõltu kellegi ärihuvidest ega pea klikke taga ajama. Samas heideti avalik-õigusliku meedia suhtes kriitiliselt meelesstatud gruppides meediale ette seda, kui saadetest kumab läbi riigi huvides infoga manipuleerimine või mõne erakonna seisukohtade järgimine ja mõne teise seisukohtade maha vaikimine või moonutamine.
- Meedia ja riigi usaldamine on omavahel selges seoses. Meedia suhtes usaldamatud inimesed (nii alternatiivmeediat usaldavad eestikeelsed kui ka Venemaa infoväljas olevad venekeelsed intervjueeritud) olid umbuslikud ka Eesti riigi ja selle institutsioonide suhtes. Nad arvasid, et Eesti meediakanalid – nii avalik-õiguslikud meediakanalid kui ka erakanalid – on valitsuse hääletoru ja täidavad n-ö riigi tellimust. Seetõttu ei saavat nad sealt pärit infot usaldada.

- Usaldusväärse ajakirjanduse üks peamine tunnus oli nii eesti- kui ka venekeelsete intervjueeritute meelest arvamuste ärakuulamine, vaatenurkade ja allikate paljususe tunne, et ajakirjanik on sõna andnud teema erinevatele pooltele, mitte ei piirdu vaid ühepoolse käsitlusega. Eriti rõhutati vajadust tuua meediasse ka tavainimeste, sh venekeelsete elanike hääl.
- Väga oluline usaldusväärse kriteerium on ka faktidel põhinemine ja info tõenduspõhisus – kui inimene on kord juba kogenud valeinfot mõnes meediakanalis, kõigutab see tema silmis selle meediakanali usaldusväärset tervikuna. See oli üks põhjus, miks paljud olid kriitilised erakanalite (sh nii eesti- kui venekeelsed Delfi ja Postimees) suhtes, öeldes, et need on kollased, püüavad inimeste klikke ja jagavad kiirustades vahel ebatäpseid või valesti tõlgitud või -refereeritud lugusid.
- Meedia usaldus on otseselt seotud ajakirjanike käitumisega ja isegi välimusega. Eriti venekeelne auditorium ootab ajakirjanikult välist korrektsust nii riietuses kui keelekasutuses. Usaldusväärset võib kahjustada ka ajakirjaniku ebapädevus või ebaviisakus.
- Eesti venekeelse meedia madala usaldusväärse põhjustena toodi esile halba keelekasutust, kehvi tõlkeid eesti keelest, info hilinemist, elukaugust. Sooviti näha rohkem venekeelse elanikkonna argipäevalugude kujutamist ja vähem ametlikku riigi või omavalitsuse poliitika kajastamist.
- Ei eesti- ega venekeelsetes gruppides tulnud esile väga tugevaid ja suurt osa auditoriumist kõnetavaid arvamusi. Vanematele venekeelsetele vastajatele olid peamised arvamusi Vanematele venekeelsetele vastajatele olid peamised arvamusi Eestis vene taustaga poliitikud, venekeelsed noored seevastu nimetasid rohkem ka eestlasi, sealhulgas näiteks presidenti ja peaministrit. Positiivsena võiks veel ära märkida, et venekeelsete vastajate seas leidsid nimelist ära mainimist mitu ETV+ saatejuhti.

12. Järeldused ja kokkuvõte

Kuidas hindavad inimesed Eesti venekeelseid meediakanaleid: mis neile neis kanalites meeldib ja mida võiks teha teisiti? Millised on peamised põhjused, miks venekeelsed vastajad, kes ei jälgi Eesti meediakanaleid, seda ei tee? Kas ja kuidas Venemaa infole ligipääs leitakse, kuidas seda usaldatakse ning mis põhjusel tarbitakse?

- Eesti venekeelset meediat jälgivad venekeelsed vastajad olid küllalt hästi kursis ETV+ sisuga, eriti populaarsena tõusis esile venekeelne hommikuprogramm „Kofe+“, mida paljud intervjueeritud teadsid ja jälgisid. Positiivselt osutati ka teistele ETV+ vestlussaadetele. Nii eesti- kui venekeelsetes fookusgruppides rõhutati ETV+ vajalikkust ja head tööd. Ka mõned eestikeelsed vastajad mõnnsid ETV+ kasutamist sissevaate saamiseks venekeelse vähemuse ellu ja arusaamadesse. Kui varasemalt on venekeelse auditoriumi seas leidnud suuremat poolehoidu Raadio 4, siis nüüd tundub ETV+ rohkem esiplaanil olevat. Raadio 4 suhtes on nüüd positiivsemalt meelestatud nooremad inimesed, samas kui Raadio 4 traditsiooniline kuulaja on pahane kanali keelekasutuse „lohakaks ja ebaviisakaks“ muutumise ja Ukraina sõja (üleliigse) kajastamise üle (nende meelest on liiga palju sõjateemat raadiokanalil).
- Venekeelse auditoriumi puhul kerkivad lisaks jooksvate uudiste ja päevakajaliste arvamuste saamisele esile erinevad vajadused, milleks kasutatakse eestikeelset, kohalikku venekeelset või Venemaa meediat. Eestikeelse meedia kasutamisel on esiplaanil vajadus osa saada Eesti informatsioonist. Seejuures kurdeti, et kohalik venekeelne uudismeedia on eestikeelsest kaugel maas nii operatiivsuse kui ajakirjandusliku kvaliteedi poolest. Venekeelsete telesaadete puhul rõhutati kultuurisaadete ja naljasaadete vajalikkust, et säilitada kontakt emakeelse kultuuriga. Seejuures pahandati Eesti venekeelse meedia keelekasutuse ja halva tõlke kvaliteedi üle, mis ei vasta venekeelse haritud auditoriumi nõudlikkuse tasemele.
- Samuti toonitas mitu vestlustes osalejat eestikeelse meedia tähtsust eesti keele õppimisel. Meelsasti nähtaks või kuulataks n-ö lihtsamast eesti keeles saateid või subtiitritega vestlussaateid, et harjutada eestikeelsest kiirest kõnест aru saamist. Samuti peeti väga heaks keeleõppevahendiks eestikeelsete lasteraamatute ette lugemist ja eestikeelseid multfilme.

- Küsimus Venemaa meediakanalitest osutus oodatust vähem pingeid tekitavaks. Nende hõlpsat kasutusvõimalust interneti vahendusel mõnns enamik venekeelsetest osalejatest. Osa vastajate jaoks olid Venemaa meediakanalid endiselt peamiseks info- ja meelelahutuse allikaks. Teistele olid Venemaa kanalid pigem Eesti ja lääne uudiskanalitele täienduseks, mitte esmatähtsaks infoallikaks. Viimased olid kriitilised Venemaa poliitilise sisuga saadete propagandistliku kallutatuse pärast. Peamiselt räägiti Venemaa kanalitest positiivselt seoses meelelahutusega, eriti seoses „KVN“-tüüpi (vene huumorisaade) viktoriinide ning huumorisaadetega, millest soovitati eeskuju võtta ETV+ tegijatel.
- Venekeelsete vastajate meediakasutus on paljuski harjumuslik – see on üks põhjus, miks inimesed, kes on harjunud saama oma põhilise info ja meelelahutuse Venemaa meediakanalitest, jälgivad neid kanaleid edasi. Seal tulevad saated ja sisu, millega nad on harjunud. Piirangud neid ei takista ja nad on leidnud piirangutest ümber minemiseks tehnoloogilised võimalused. Teine Venemaa meediakanalite jälgimise põhjus on usaldamatus Eesti riigi ja meediakanalite vastu – uskumus, et Eesti meedia on valitsuse häälekandja ja seetõttu kallutatud. Kolmas oluline põhjus on keelebarjäär: ka eesti keelt keskmisel tasemel valdaval inimesel on keerukamast eestikeelsest meediasisust mõnikord raske aru saada, rääkimata neist, kelle eesti keele oskus on olematu või algeline. Seetõttu nimetati soovi saada eestikeelsetele vestlussaadetele või Eesti filmidele Jupiteris venekeelseid subtiitrid.
- Kuivõrd inimeste meediapraktikad on tugevalt harjumuslikud ja kujunevad juba noorest peale, on oluline pakkuda venekeelsetele lastele eestikeelset meediasisu. Venekeelsed intervjueeritud ütlesid, et nad tahavad pakkuda lastele eestikeelseid järjejutte ja lastesaateid, kuid nad kurtsid, et sellist sisu on vähe (keegi ei maininud ERRi lasteportaali Lastekraan, mis on hea allikas eestikeelse lastele mõeldud meediasisu saamiseks, kuid nähtavasti venekeelsele auditoriumile tundmatu). Info selle võimaluse olemasolust vajaks venekeelsete lapsevanemate ja lasteaedade hulgas senisest laiemat teavitust.

12. Järeldused ja kokkuvõte

Kuidas hindavad inimesed Eesti venekeelseid meediakanaleid: mis neile neis kanalites meeldib ja mida võiks teha teisiti? Millised on peamised põhjused, miks venekeelsed vastajad, kes ei jälgi Eesti meediakanaleid, seda ei tee? Kas ja kuidas Venemaa infole ligipääs leitakse, kuidas seda usaldatakse ning mis põhjusel tarbitakse?

- Fookusgrupiintervjuude analüüs näitas, et suures osas toimuvad nii eesti- kui venekeelses auditooriumis samad protsessid: meediapõlvkondade vahetus toob kaasa traditsiooniliste kanalite asendumise sotsiaalmeedia ja voogedastusega, kriisiolukorras kasvab huvi objektiivse, mitmekülgse ja kiire infoedastuse vastu, ajakirjanikelt oodatakse rohkem asjatundlikkust ja erapooletust, suureneb info ruumi rahvusvahelisus.
- Sellest lähtuvalt tuleks asendada traditsiooniline kujutus kahest vastanduvast informatsioonist Eestis arusaamaga, et tänapäeva informatsioon on ühest küljest kõigile üleilmselt avatud ja mitmekeelne, teisalt aga killustunud tuhandeteks väikesteks infokambriteks vastavalt vaadete, huvide, tehniliste oskuste ja tarbimisharjumuste suurenevale mitmekesisusele. On positiivne, et selles killustunud informatsioon on ERRil Eestis oluline ühendav roll põlvkondade ja keelebarjääride üleselt.
- Inimeste meediakasutus nii eesti- kui ka venekeelsete intervjuueeritute ning nii nooremate kui ka vanemate seas on tugevalt suunatud kiirele infole ja uudistele. Info kogumine on seetõttu üsna pealiskaudne (nt piirduakse pealkirjade või juhtlõikude sirvimisega). Selline kiiretele uudistele ja pealkirjadele suunatud meediakasutus on ka ohtlik, sest seeläbi jätab suur hulk inimesi end mingist olulisest osast infost eemale. Nii eesti- kui venekeelses meediaruumis kasvab informatsiooniline ebavõrdsus kolme grupi vahel: esiteks need, kes tunnevad end elust kõrvalejäetuna, sest ei tahagi uut infot saada (vältimispraktika); teiseks infonäljas inimesed, kes ei oska ega suuda info ülekülluses ja meediat umbusaldades endale vajalikku teavet ära tunda ja n-ö seedida; kolmandaks need, kes on võimelised selles infohulgas teadlikult orienteeruma ning seda enda jaoks kriitiliselt läbi töötama.
- Tänapäevaste digivahendite üldise kättesaadavuse ja laialdase kasutuse taustal (nii noorema kui ka järjest enam vanema põlvkonna puhul) ei ole informatsioonilise ebavõrdsuse säilimine mitte tehniline, vaid hariduslik probleem. Seetõttu on oluline, et üleminekul eestikeelsele haridusele ei jäetaks kasutamata meedia hariduslikke võimalusi, sealhulgas ka ERRi kui Eesti kultuuri olulise kandja rolli, juhatamaks venekeelne noor põlvkond eestikeelses meedia- ja kultuuriilma.

Oluline potentsiaal on sealjuures just kõige uuematel tehnilistel lahendustel – voogedastusplatvormil Jupiter ja lasteportaalil Lasteekraan, mida saaks paindlikumalt (nt lisades venekeelsed või lihtsamalt eesti keeles subtiitrid) kasutada venekeelse auditooriumi tugevamaks liitmiseks Eesti meedia- ja kultuuriruumiga.

13

**Kasutatud kirjandus ja
lisad**

Kasutatud kirjandus

Gil de Zúñiga, H., Weeks, B. and Ardèvol-Abreu, A. (2017), Effects of the News-Finds-Me Perception in Communication: Social Media Use Implications for News Seeking and Learning About Politics. *J Comput-Mediat Comm*, 22: 105-123. <https://doi.org/10.1111/jcc4.12185>

Golbert, R. (2001). Transnational Orientations from Home: Constructions of Israel and Transnational Space among Ukrainian Jewish Youth. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 27 (4): 713–731. doi:10.1080/13691830120090467

Juzefovičs, J. ja Vihalemm, T. (2020). Keeping channels open or screening out? The digital practices of Baltic Russian-speakers during the Russia-Ukraine conflict, *Russian Journal of Communication*, 12(3), 262-283. doi:10.1080/19409419.2020.1851454

Kalmus, V., Masso, A. ja Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Kasutatud 20.06.2023, <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Kasearu, K., Kivirähk, J., Kõuts-Klemm, R., Seppel, K., Torpan, S. ja Truusa, T. (2022). Venekeelse elanikkonna suhtumised ja kaitsetahe. Uuringuaruanne. Tartu: Tartu Ülikool.

Kultuuriministeerium (2021). Arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ lõpparuanne. Kasutatud 15.06.2023, <https://www.kul.ee/kultuuriline-mitmekesisus-ja-loimumine/strateegilised-dokumendid/loimuv-est-2020>

Kõuts-Klemm, R., Harro-Loit, H., Ibrus, I., Ivask, S., Juurik, M., Jõesaar, A., Järvekülg, M., Kauber, S., Koorberg, V., Lassur, S., Loit, U. ja Tafel-Viia, K. (2019). Meediapoliitika olukorra ja arengusuundade uuring. Kasutatud: 15.06.2023, <https://www.kul.ee/uuringud#meedia>

Leppik, Marianne; Vihalemm, Triin. (2017). Venekeelse elanikkonna hargmaine meediakasutus. Vihalemm, P., Lauristin, M., Vihalemm, T., Kalmus, V. (Toim.). Eesti elaviku muutumine 2002-2014 uuringu Mina. Maailm. Meedia tulemuste põhjal (lk 591-619). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Seppel, K. (2015). Meedia ja infoväli. Eesti ühiskonna lõimumise monitooring 2015 (87–97). Tallinn: Kultuuriministeerium. https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/Eesti_integratsiooni_monitooring_20151.pdf

Seppel, K. (2021). Meedia ja infoväli. Eesti ühiskonna lõimumise monitooring 2020 (71–81). Tallinn: Kultuuriministeerium. <https://www.kul.ee/media/3240/download>

Seppel, K. (2017). Meediakasutus ja infoväli. Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2017 (68-78). Tallinn: Kultuuriministeerium.

Vihalemm, P. ja Kõuts-Klemm, R. (2017). Meediakasutuse muutumine: internetiajastu saabumine. Vihalemm, P., Lauristin, M., Kalmus, V., Vihalemm, T. (Toim). Eesti ühiskond kiirenevas ajas. Uuringu “Mina. Maailm. Meedia” 2002-2014 tulemused (lk 251-278). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Vihalemm, T. ja Juzefovičs, J. (2022). How Baltic Russian-speaking audiences outmaneuver securitization, essentialization, and polarization in times of crisis?, *Journal of Baltic Studies*, 53(4), 495-517. doi:10.1080/01629778.2021.2006728

Vihalemm, T. ja Juzefovičs, J. (2023). ‘They say we are all zombies’: Rethinking the role of audiences in a mediatized international conflict. *Global Media and Communication*, 19(1), 3–28. doi:https://doi.org/10.1177/17427665231159525

Vihalemm, T., Seppel, K. ja Leppik, M. (2020). Russians in Estonia: integration and translocalism. Kalmus, V; Lauristin, M.; Opermann, S.; Vihalemm, T. (toim), *Researching Estonian Transformation: Morphogenetic Reflections* (lk 251–292). Tartu: Tartu Ülikool.

Lisa 1

Venekeelsetes fookusgruppides näidatud kollaaž

1. Andrei Titov, ajakirjanik, ERR
2. Jelena Solomina, ajakirjanik, ERR
3. Margarita Tanajeva, ajakirjanik, ERR
4. Nikolai Loštšin, ajakirjanik, ERR
5. Jüri Nikolajev, ajakirjanik, ERR
6. Ekaterina Taklaja, ajakirjanik, ERR
7. Mikhail Fishman, ajakirjanik, TV Rain (Dožd)
8. Tikhon Dzyadko, ajakirjanik, TV Rain (Dožd)
9. Anna Mongait, ajakirjanik, Dožd
10. Ekaterina Kotrikadze, ajakirjanik, Dožd
11. Alexander Nevzorov, ajakirjanik, filmilooja, endine vene poliitik, nevzorov.tv
12. Ksenia Sobtšak, Venemaa ajakirjanik-saatejuht, avaliku elu tegelane
13. Vladimir Pozner Jr., Venemaa-USA ajakirjanik
14. Dmitri Muratov, Venemaa sõltumatu ja kriitilise ajalehe Novaja Gazeta peatoimetaja ja Nobeli preemia laureaat
15. Vassili Polonski, Vene sõltumatu ajakirjanik (Dožd, Novaja Gazeta, YouTube'i kanal)
16. Aleksei Venediktov, Vene ajakirjanik (praeguseks Vene riigivõimu poolt suletud Echo of Moscow peatoimetaja) ja poliitikavaatleja
17. Sergei Buntman, Venemaa ajakirjanik
18. Vladimir Solovjov, Venemaa propaganda ajakirjanik.
19. Venemaa propaganda ajakirjanik
20. Venemaa propaganda ajakirjanik
21. Dmitri Kisseljov, Venemaa propaganda ajakirjanik
22. Venemaa propaganda ajakirjanik
23. Andrei Zevakin, Eesti YouTuber, saatejuht
24. Alike Milova, Eesti laulja
25. Tatjana Mihhailova, Eesti laulja
26. Jüri Butšakov, Eesti teleajakirjanik.